

UZASADNIENIE

Podstawowym motywem prac nad projektem zmian Kodeksu karnego była potrzeba wzmocnienia ochrony prawnokarnej w zakresie przestępstw godzących w tak pierwszoplanowe dobra prawne, jakimi są życie i zdrowie człowieka oraz bezpieczeństwo powszechne, w tym zaostrenie odpowiedzialności karnej za najpoważniejsze przestępstwa tego rodzaju, jak również zaostrenie odpowiedzialności za przestępstwa popełnione w zorganizowanej grupie przestępczej lub związku o takim charakterze.

Obecny stan prawny nie odpowiada postulatowi ochronnej funkcji prawa karnego i przez to nie daje wystarczających narzędzi dla ograniczenia przestępczości i ochrony społeczeństwa. W szczególności, przewidywane dotychczas sankcje za przestępstwa najcięższe, wymierzone w życie i zdrowie człowieka, nie odzwierciedlały w pełni szkodliwości tych przestępstw, prowadząc w efekcie do zbyt łagodnego karania sprawców i naruszania poczucia sprawiedliwości.

Ponadto nowelizacja dokonuje usunięcia powszechnie dostrzeganych na gruncie obowiązujących przepisów kodeksu przeszkód w racjonalnym i efektywnym stosowaniu instrumentów prawa karnego, nowelizuje te jego przepisy, które dotknięte są wadami merytorycznymi, bądź które utrudniają osiągnięcie pożądaných i oczekiwanych rezultatów w zakresie polityki karnej, w tym w szczególności w płaszczyźnie realizacji funkcji ochronnej prawa karnego oraz realizacji potrzeb w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa, a ponadto usuwa luki prawne, jakie zostały ujawnione w trakcie stosowania obowiązujących unormowań. Ponadto jednym z pierwszoplanowych celów nowelizacji było poszerzenie przewidzianých w przepisach prawa materialnego regulacji dotyczących pozycji osoby pokrzywdzonej przestępstwem, w celu wzmocnienia restytucyjnej i kompensacyjnej funkcji prawa karnego.

Unormowania projektu zawierają ponadto rozwiązania prawne odpowiadające potrzebom wynikającym z nowych przejawów i postaci aktywności przestępczej, a także dostosowują niektóre kodeksowe zapisy do wiążących Rzeczpospolitą

Polską zobowiązań, a także zaleceń, wynikających z prawa międzynarodowego.

CZĘŚĆ OGÓLNA KODEKSU KARNEGO

Projekt poszerza – w porównaniu do obowiązującego stanu prawnego – katalog czynów, za które na zasadach określonych w Kodeksie karnym może zostać pociągnięty do odpowiedzialności nieletni, który dopuścił się ich po ukończeniu 15 lat. Za takim rozwiązaniem jednoznacznie przemawiają zarówno polityczno-kryminalne potrzeby związane z realizacją pierwszoplanowej funkcji prawa karnego, jaką jest funkcja ochronna, w szczególności w odniesieniu do czynów skierowanych przeciwko najbardziej istotnym dobrom prawnie chronionym, jak i postępująca brutalizacja i bezwzględność działania nieletnich sprawców.

Projektowany przepis art. 10 § 2 K.k. określający warunki odpowiedzialności karnej nieletniego, który popełnił czyn zabroniony po ukończeniu 15 roku życia, obejmuje swoim zakresem każdy czyn będący zbrodnią, a ponadto rozszerza, w stosunku do aktualnego brzmienia tego przepisu, katalog enumeratywnie określonych występków, za które nieletni sprawca będzie mógł zostać pociągnięty do takiej odpowiedzialności.

W grupie tych występków znalazły się:

- udział w bójce lub pobiciu człowieka z następstwem w postaci ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia albo śmierci człowieka (art. 158 § 2 lub 3 K.k.),
- udział w bójce lub pobiciu z użyciem szczególnie niebezpiecznego przedmiotu lub substancji (art. 159 K.k.),
- spowodowanie niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia wielu osób albo mienia w znacznych rozmiarach - w typie podstawowym, oraz w typie kwalifikowanym przez następstwo w postaci ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia albo śmierci człowieka (art. 165 § 1 lub 3 K.k.),

- pozbawienie wolności ze szczególnym udręczeniem lub na okres powyżej 7 dni (art. 189 § 2 K.k.),
- znęcanie się z następstwem w postaci targnięcia się pokrzywdzonego na własne życie (art. 191a § 3 K.k.),
- naruszenie miru domowego z użyciem przemocy wobec osoby lub groźbą jej natychmiastowego użycia (art. 193 § 2 K.k.),
- dwie postaci zgwałcenia w typie podstawowym (art. 197 § 1 lub 2 K.k.),
- czynna napaść na funkcjonariusza publicznego lub osobę do pomocy mu przybraną z użyciem szczególnie niebezpiecznego przedmiotu lub substancji oraz we współdziałaniu z innymi osobami (art. 222 § 2 lub 3 K.k.),
- tzw. przestępstwo stadionowe w typie podstawowym oraz w typie kwalifikowanym przez następstwo w postaci ciężkiego uszkodzenia ciała, ciężkiego rozstroju zdrowia albo śmierci człowieka (art. 254a § 1 i 2 K.k.),
- kradzież rozbójnicza (art. 281 K.k.),
- wymuszenie rozbójnicze (art. 282 K.k.),
- zabór rozbójniczy pojazdu mechanicznego (art. 289 § 3 K.k.).

Podkreślić należy okoliczność, że wynikający z obowiązującego stanu prawnego brak możliwości pociągnięcia do odpowiedzialności karnej nieletnich sprawców większości z wymienionych powyżej czynów był przedmiotem uzasadnionej krytyki środowiska zarówno sędziowskiego, jak i prokuratorskiego, a także niektórych przedstawicieli nauki. Omawiana zmiana, wychodząc naprzeciw społecznym oczekiwaniom, daje jednocześnie organom ścigania oraz organom wymiaru sprawiedliwości instrumentarium do skutecznej walki z najgroźniejszymi spośród aktów bezprawia popełnianych przez nieletnich sprawców.

Z wyżej wskazanych powodów wprowadza się w projekcie ponadto rozwiązanie, zgodnie z którym nieletni, który ukończył 15 lat podlega odpowiedzialności karnej na zasadach określonych w Kodeksie karnym, jeżeli

ponownie dopuścił się jednego z czynów określonych w art. 10 § 2 K.k., pomimo wcześniejszego skazania na karę pozbawienia wolności lub po umieszczeniu go w zakładzie poprawczym (art. 10 § 2a K.k.). Przepis ten będzie znajdował zastosowanie do nieletnich sprawców o bardzo wysokim stopniu demoralizacji oraz nasilonym antyprawnym nastawieniu, w odniesieniu do których ponowne stosowanie zasad odpowiedzialności przewidzianych w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich, w tym w szczególności ponowne umieszczenie w zakładzie poprawczym jawi się jako rozwiązanie oczywiście nieracjonalne, nie dające nadziei na osiągnięcie w stosunku do nieletniego celów prewencyjnych oraz pożądaných rezultatów wychowawczych.

Zgodnie z przyjętym rozwiązaniem, przesłankę warunkującą obligatoryjną odpowiedzialność nieletniego na zasadach określonych w Kodeksie karnym stanowić będzie uprzednie skazanie na karę pozbawienia wolności, także w wypadku gdy wobec sprawcy zastosowano dobrodziejstwo warunkowego zawieszenia wykonania tej kary, oraz umieszczenie w zakładzie poprawczym, oparte – w sposób oczywisty – na uprzednim orzeczeniu tego środka poprawczego. Tym samym uprzednie orzeczenie o umieszczeniu nieletniego w zakładzie poprawczym nie będzie samoistnie – o ile nie dojdzie do wprowadzenia tego środka do wykonania – skutkować pociągnięciem nieletniego za kolejny czyn mieszczący się w dyspozycji art. 10 § 2 K.k. do odpowiedzialności karnej na zasadach określonych w Kodeksie karnym.

Obligatoryjna odpowiedzialność nieletniego w sytuacji uprzedniego uznania przez sąd, na podstawie art. 10 § 2, że nieletni takiej odpowiedzialności mógł podlegać za popełnione przestępstwo jest fakt, że sąd przy rozpoznawaniu pierwszej sprawy, wymierzając karę pozbawienia wolności przesądził działanie nieletniego z odpowiednim stopniem rozeznania, stanowiącym warunek pociągnięcia nieletniego do odpowiedzialności karnej. Nie zachodzi więc potrzeba ponownego badania stopnia rozeznania, skoro czyn następny popełniony będzie z natury w późniejszym czasie, a więc w sytuacji większego stopnia rozwoju.

Druga przesłanka obligatoryjności odpowiedzialności karnej wiąże się z sytuacją, w której uprzednie odbycie przez nieletniego sprawcę, chociażby

w części, środka poprawczego stanowiącego najsurowszy z przewidzianych w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich sposób reakcji na naruszające prawo zachowanie takiej osoby, a następnie fakt, że nieletni ponownie dopuścił się określonego ciężkiego przestępstwa wskazuje na spełnienie przesłanki, o której mowa w art. 10 § 2, czyli faktu, że uprzednio stosowane środki poprawcze okazały się bezskuteczne. Oczywiście, obligatoryjność odpowiedzialności karnej nieletniego w opisanych sytuacjach oznacza, że stopień jego winy oraz wymiar kary będzie ustalany zgodnie z ogólnymi zasadami prawa karnego, w tym w szczególności zgodnie z art. 1 § 3, art. 31, art. 53 oraz art. 54 K.k.

Na podkreślenie zasługuje okoliczność, że projekt rezygnuje z ograniczenia zawartego w obowiązującym art. 10 § 3 K.k., zgodnie z którym orzeczona wobec nieletniego kara nie może przekroczyć dwóch trzecich górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za przypisane sprawcy przestępstwo. Na poparcie dotychczasowego rozwiązania jego autorzy podnosili, że „wina w wypadku odpowiedzialności nieletnich jest zawsze ograniczona przez brak dojrzałości sprawcy” (uzasadnienie projektu Kodeksu karnego z 1997 r., s. 123). Przyjmowanie tego rodzaju założeń o charakterze aksjomatu, w sytuacji gdy kryterium dojrzałości sprawcy ma charakter wyłącznie normatywny, w ocenie autorów projektu jest nieuzasadnione, kolidując ponadto z zasadą wymiaru kary sprawiedliwej, przy realizacji której, w odniesieniu do konkretnego czynu i konkretnego sprawcy, na ogólnych zasadach uwzględniane będą wszak w każdym przypadku okoliczności wywierające wpływ na ocenę stopnia społecznej szkodliwości, jak i stopnia zawinienia nieletniego sprawcy, a tym samym limitujące, zgodnie z dyspozycją art. 53 § 1 K.k., wysokość kary za popełnione bezprawie.

Przepis art. 10 § 3 K.k. – w jego dotychczasowym brzmieniu – doprowadził również do poważnych wątpliwości interpretacyjnych odnoszących się do maksymalnego wymiaru kary możliwej do orzeczenia wobec nieletniego, w sytuacji gdy górną granicę ustawowego zagrożenia za przypisane nieletniemu sprawcy przestępstwo stanowi kara 25 lat pozbawienia wolności. Na pytanie, jak w zgodzie z dyspozycją art. 10 § 3 K.k. obniżyć tę karę,

udzielano różnych odpowiedzi. Problem ten był szeroko dyskutowany w nauce prawa karnego, wywołał też poważne komplikacje w płaszczyźnie jednolitego stosowania prawa przez sądy.

Wątpliwości te zostaną usunięte również poprzez likwidację kary 25 lat pozbawienia wolności jako odrębnego rodzaju kary, a przyjęciu koncepcji kary terminowej wymierzanej od 1 miesiąca do lat 25.

Kolejnym pozytywnym aspektem zmiany brzmienia przepisu art. 10 § 3 K.k. jest zwiększenie zakresu swobody orzeczniczej sądu, który w większym stopniu niż jest to obecnie możliwe będzie mógł uwzględnić przy wymiarze kary okoliczności dotyczące konkretnej sprawy. Z jednej strony, sąd będzie miał możliwość, w przypadkach wysokiego stopnia społecznej szkodliwości czynu nieletniego sprawcy oraz wysokiego stopnia jego winy, z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w przepisach szczególnych, orzec karę do górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za przypisane sprawcy bezprawie. Z drugiej zaś strony, w dyspozycji sądu pozostawać będzie nadal możliwość nadzwyczajnego złagodzenia kary wymierzanej nieletniemu sprawcy, którą projekt przewiduje zarówno w wypadku określonym w § 2, jak i w wypadku z § 2a projektowanego art. 10 K.k.

Zaproponowana w projekcie zmiana unormowań dotyczących problematyki wieloczynowego - w rozumieniu ontologicznym - zachowania sprawcy, uzasadniającego prawne traktowanie czynów przez niego popełnionych jako jednego czynu zabronionego, koresponduje z rezygnacją z zawartego w obowiązujących przepisach Kodeksu karnego rozróżnienia konstrukcji tzw. czynu ciągłego, zawartej w art. 12 kodeksu oraz instytucji tzw. ciągu przestępstw, przewidzianej w art. 91. Rozróżnienie to, skutkujące rozdzieleniem sytuacji wchodzących uprzednio, na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r., w zakres przestępstwa ciągłego (art. 58), spotkało się z uzasadnioną krytyką środowiska sędziowskiego i prokuratorskiego już na etapie prac i konsultacji nad projektem kodyfikacji z 1997 r. Daleko idące wątpliwości i zastrzeżenia pod adresem tych dwóch rozwiązań zgłaszali również przedstawiciele nauki prawa karnego. Przejawy niejednorodności w orzecznictwie sądów w zakresie

stosowania przepisów art. 12 i art. 91 § 1 K.k. tylko te zastrzeżenia oraz wątpliwości utwierdziły.

Jedną ze słabości rozwiązań zawartych w art. 12 oraz art. 91 § 1 K.k. jest możliwość zaistnienia sytuacji uzasadniających zastosowanie do tego samego stanu faktycznego instytucji określonych w obu tych przepisach, wynikająca z sytuacji swoistego pokrywania się, w pewnym stopniu, wynikającego z nich zakresu normowania. Wskutek tego niektóre przypadki wieloczynowej aktywności sprawcy w sposób uzasadniony mogą być traktowane bądź jako monistycznie ujęte bezprawie popełnione w warunkach czynu ciągłego, bądź jako szereg jednorodnych przestępstw popełnionych w warunkach zbiegu realnego, do których znajduje zastosowanie określona w art. 91 § 1 K.k. instytucja ciągu przestępstw. Choć bowiem obie te instytucje definiowane są również przesłankami, które nie występują w konstrukcji drugiej z nich (przesłanka podjęcia zachowania w wykonaniu „z góry powziętego zamiaru” – jako warunek zaistnienia czynu ciągłego oraz przesłanka popełnienia przestępstw „w podobny sposób” oraz ich jednorodności – jako warunek przyjęcia konstrukcji ciągu przestępstw) to jednak przesłanki te, mając charakter pozytywny, nie wykluczają samym faktem ich zaistnienia możliwości przyjęcia drugiej z tych instytucji. Jeśli ponadto zważyć na istotną różnicę w zakresie konsekwencji przyjęcia instytucji czynu ciągłego lub instytucji ciągu przestępstw w płaszczyźnie wymiaru kary (zakwalifikowanie zachowań sprawcy jako czyn ciągły nie modyfikuje ustawowych granic zagrożenia, podczas gdy zastosowanie do wieloczynowej aktywności sprawcy instytucji ciągu przestępstw pozwala wymierzyć karę do wysokości górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, przewidzianego w przepisie, którego znamiona każde z przestępstw popełnionych w warunkach ciągu wyczerpuje) to w pełni uzasadniony jest pogląd o istotnej wadliwości omawianych konstrukcji. Rozróżnialność zakresu normowania zawartego w przepisach prawa określających odrębne instytucje nie tylko stanowi bowiem tzw. warunek dobrej legislacji, lecz ma również pierwszorzędne znaczenie w płaszczyźnie stosowania tych przepisów, zarówno z uwagi na celowość zapewnienia

jednolitości orzeczniczej, jak i z uwagi na wymogi płynące z gwarancyjnej funkcji prawa karnego.

O kontrowersyjności aktualnych rozwiązań zawartych w art. 12 oraz art. 91 § 1 K.k. świadczą znamienne również przypadki ujawnionych w praktyce sądowej i prokuratorskiej wątpliwości co do tego, czy przyjęcie konstrukcji określonego w art. 91 § 1 K.k. ciągu przestępstw wywiera wpływ na kwalifikację prawną objętych nią czynów, czy też stanowi jedynie element podstawy wymiaru kary, niezależnie od faktu, że słuszny jest jedynie drugi z tych poglądów.

Projektodawcy, nawiązując do sprawdzonego rozwiązania funkcjonującego pod rządami Kodeksu karnego z 1969 r., stanęli na stanowisku celowości objęcia całej problematyki związanej z wieloczynowym zachowaniem sprawcy o cechach ciągłości ramami jednej instytucji – instytucji przestępstwa ciągłego. W odróżnieniu od Kodeksu karnego z 1969 r., w którym pojęcie „przestępstwo ciągłe” wystąpiło jako termin normatywny, lecz niezdefiniowany, projekt – w celu ujednoczenia praktyki stosowania tej instytucji oraz mając na względzie gwarancyjną funkcję prawa karnego – formułuje stosowną definicję tego pojęcia, nawiązując do utrwalonych w tym zakresie poglądów orzecznictwa oraz nauki prawa karnego.

Zgodnie z projektem przesłankami przyjęcia przestępstwa ciągłego byłoby dopuszczenie się przez sprawcę dwóch lub więcej czynów, podjętych w krótkich odstępach czasu, w wykonaniu tego samego zamiaru lub z wykorzystaniem takiej samej trwałej sposobności, skierowanych przeciwko takiemu samemu dobru (art. 12 § 1 K.k.). Jeżeli przedmiotem zamachu jest dobro osobiste, warunek ciągłości przestępstwa stanowi również tożsamość pokrzywdzonego (art. 12 § 2 K.k.).

Przedstawione w projekcie ujęcie przestępstwa ciągłego eliminuje słabe strony konstrukcji czynu ciągłego oraz ciągu przestępstw. Wykorzystanie przez sprawcę takiej samej trwałej sposobności, potraktowane jako alternatywna przesłanka zaistnienia przestępstwa ciągłego (obok przesłanki dopuszczenia się czynów przez sprawcę w wykonaniu tego samego zamiaru) rozszerza możliwości stosowania konstrukcji określonej w art. 12 projektu w porównaniu

do dotychczasowego, nazbyt zawężonego ujęcia czynu ciągłego. Wymóg ten otwiera drogę do ponownego stosowania konstrukcji przestępstwa ciągłego do przestępstw nieumyślnych oraz czynów popełnionych z tzw. zamiarem odnawialnym, tj. zamiarem sukcesywnie odnawianym przez sprawcę pod wpływem trwałej sposobności do popełnienia określonego przestępstwa.

Wśród przesłanek stosowania przyjętej w projekcie konstrukcji przestępstwa ciągłego przewidziany jest wymóg jednorodności czynów sprawcy, wyznaczonej tożsamością dobra prawnego przez niego atakowanego.

Wraz z rezygnacją z instytucji czynu ciągłego oraz instytucji ciągu przestępstw znika również nieuzasadnione względami aksjologicznymi ani polityczno-kryminalnymi uprzywilejowanie sytuacji prawnej sprawców czynu ciągłego. W ich wypadku ustawodawca de lege lata nie przewidział możliwości zaostżenia kary, co wzbudza poważne zastrzeżenia, gdyż czyn ciągły, będący w swej istocie serią powtarzających się aktów zachowania, właśnie ze względu na ową powtarzalność wskazuje na generalnie wyższy stopień zawinienia, jak również, co do zasady, wyższy ładunek społecznej szkodliwości wynikającej z sumy zachowań sprawcy. Uprzywilejowanie sytuacji prawnej sprawcy czynu ciągłego w porównaniu z sytuacją sprawcy działającego w warunkach ciągu przestępstw, za który stosownie do art. 91 § 1 K.k. grozi kara w wysokości do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, może być odczytywane, i jak wskazuje praktyka sądowa i prokuratorska częstokroć odczytywane jest, jako czynnik motywujący osoby stojące pod zarzutem dopuszczenia się dwóch lub więcej czynów popełnionych w krótkich odstępach czasu, do dokonywania manipulacji skutkującej sprzecznym ze stanem faktycznym deklarowaniem działania w warunkach z góry powziętego zamiaru, w celu doprowadzenia do objęcia przez sąd popełnionych przez nie czynów konstrukcją określonego w art. 12 K.k. czynu ciągłego.

Projekt zasadniczo zmienia ten stan rzeczy. W odniesieniu do przestępstwa ciągłego przewiduje możliwość orzeczenia kary w wysokości do podwójnej górnej granicy ustawowego zagrożenia, nie przekraczającej jednak granicy danego rodzaju kary (art. 56a K.k.). Zmiana w tym zakresie w istotnym stopniu usuwa paradoksalne, w płaszczyźnie wymiaru kary, konsekwencje stosowania

dyspozycji art. 91 § 1 K.k. do popełnionego przez sprawcę wieloczynowego bezprawia, polegające na tym, że pomimo okoliczności, iż konstrukcja ciągu przestępstw stanowi postać nadzwyczajnego zaostrzenia kary, to jednak w wielu wypadkach uniemożliwia wymierzenie kary w takim rozmiarze, który odzwierciedlałby zawartość kryminalną popełnionego przez sprawcę wieloczynowego bezprawia, jak i stopień jego winy, wyznaczone wszak również powtarzalnością jednorodzących czynów oraz popełnianiem przestępstw w podobny sposób. Co więcej, konstrukcja ciągu przestępstw prowadzi musi częstokroć do wymierzenia kary łagodniejszej niż możliwa do wymierzenia, i często wymierzana, w oparciu o przepisy art. 85 i nast. K.k. dotyczące wymiaru kary łącznej, gdy do określenia wymiaru kary łącznej dochodzi przy zastosowaniu zasady asperacji bądź kumulacji.

Poszerzając zakres sędziowskiej swobody dotyczącej wymiaru kary za wieloczynową aktywność sprawcy objętą konstrukcją przestępstwa ciągłego, projekt ułatwi więc sądom adekwatne odzwierciedlenie wysokości kary stopnia karygodności popełnionego przez sprawcę bezprawia.

W projekcie przewiduje się wprowadzenie odpowiedzialności za sprawstwo tego, kto zleca innej osobie wykonanie czynu zabronionego w zamian za udzieloną lub obiecaną korzyść majątkową lub osobistą (art. 18 § 1a K.k.). Rozwiązanie takie uzasadnia okoliczność, że w swej istocie ta postać przestępczego zachowania jest bliższa sprawstwu w postaci zjawiskowej sprawstwa kierowniczego niż podżeganiu.

Ze względów systemowych do wyżej wskazanej jednostki redakcyjnej zostało ponadto przeniesione unormowanie zawarte obecnie w art. 18 § 1 K.k. in fine, dotyczące odpowiedzialności za sprawstwo tego, kto wykorzystując uzależnienie innej osoby od siebie poleca jej wykonanie czynu zabronionego.

W projekcie dokonano zmian dotyczących określonego w art. 25 Kodeksu karnego kontratypu obrony koniecznej, mając na uwadze okoliczność, że ocena dotychczasowej praktyki, przede wszystkim organów ścigania, w zakresie stosowania zawartych w tym artykule przepisów, zwłaszcza w sytuacjach przekroczenia granic obrony koniecznej, nie jest zadowalająca z uwagi na zbyt częste występowanie przypadków nieuzasadnionego pomijania przepisów

art. 25 § 1-3 K.k. przy dokonywaniu prawnej oceny zachowania osoby, która w związku z odpieraniem bezprawnego zamachu naruszyła lub naraziła na niebezpieczeństwo dobra prawne napastnika. Prowadzi to niejednokrotnie w konkretnych sytuacjach procesowych do zaprzeczenia zasady trafnej reakcji karnej (art. 2 § 1 pkt 2 K.p.k.), podniesionej przez ustawodawcę do rangi jednego z zasadniczych celów postępowania karnego. Towarzyszy temu częstokroć pogwałcenie innych zasad procesu karnego, w tym zasady prawdy materialnej (art. 2 § 2 K.p.k.) oraz zasady obiektywizmu (art. 4 K.p.k.). Niemniej istotne są również negatywne odczucia społeczne związane z takimi przypadkami stosowania prawa – w opinii publicznej utrwala się bowiem groźne społecznie przekonanie o nieopłacalności przeciwdziałania aktom bezprawia, wskutek czego poważnego uszczerbku doznaje zaufanie obywateli do państwa, jego organów oraz porządku prawnego.

I właśnie z tych względów, przy jednoczesnym uwzględnieniu potrzeby skierowania do organów ścigania oraz organów wymiaru sprawiedliwości wyraźnego sygnału zachęcającego do społecznie oczekiwanej praktyki bardziej przychylnego traktowania osób występujących w obronie dóbr prawnie chronionych, w tym osób przekraczających granice obrony koniecznej, projekt wprowadza w odniesieniu do osoby działającej w warunkach przekroczenia granic obrony koniecznej (ekscedenta) instytucję niepodlegania karze, która znajdzie zastosowanie w każdym przypadku zaistnienia przesłanek określonych w projektowanych przepisach art. 25 § 2a oraz § 3 K.k.

Zgodnie z § 2a dodanym do art. 25 K.k, w sytuacji gdy przekroczenie granic obrony koniecznej nastąpi przy odpieraniu bezprawnego zamachu związanego z wdarciem się do domu, mieszkania, lokalu, pomieszczenia, ogrodzonego terenu lub pojazdu – następować będzie uchylenie karalności czynu ekscedenta. Instytucja ta nie miałaby zastosowania do sytuacji, w których przekroczenie granic obrony koniecznej byłoby rażące, np. sposób obrony czy też użyte w tym celu środki byłyby oczywiście niewspółmierne do zagrożenia wynikającego z zachowania napastnika.

Autorzy projektu wychodzą z założenia, że szczególne okoliczności zamachu, to jest wdarcie się do pomieszczeń lub na ogrodzony teren, a więc istotne

naruszenie sfery prywatnej jednostki i związane z tym w praktyce niebezpieczeństwo, jakie skuteczne wdarcie się napastnika może powodować dla obrońcy, powinny skłaniać do przyjęcia, że obrońca nie powinien podlegać karze, nawet w sytuacji przekroczenia granic obrony. Jeżeli przekroczenie granic obrony koniecznej miało mimo wszystko charakter rażący, ekscedent może skorzystać z instytucji niepodlegania karze przewidzianej w art. 25 § 3 K.k., to jest wtedy, gdy rażące przekroczenie granic nastąpiło pod wpływem strachu lub wzburzenia usprawiedliwionego okolicznościami. Wreszcie, nawet pomimo rażącego przekroczenia granic obrony koniecznej, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary przewidziane w art. 25 § 2 K.k.

Projekt w odniesieniu do art. 25 § 3 K.k. realizuje podnoszony przez praktyków postulat, aby w wypadku, gdy przekroczenie granic obrony koniecznej nastąpiło pod wpływem strachu lub wzburzenia usprawiedliwionych okolicznościami zamachu, w miejsce dotychczasowego obligatoryjnego odstąpienia przez sąd od wymierzenia kary wprowadzić instytucję niepodlegania karze. W płaszczyźnie procesowej zmiana ta będzie miała bardzo istotne znaczenie – umożliwi bowiem w takiej sytuacji umorzenie postępowania karnego w oparciu o przesłankę z art. 17 § 1 pkt 4 K.p.k. już na etapie postępowania przygotowawczego (znajdzie to oczywiście zastosowanie również w wypadku osoby przekraczającej granicę obrony koniecznej w warunkach art. 25 § 2a K.k. projektu). Uniknie się dzięki temu rozwiązaniu zbędnych procesów sądowych w takich sprawach, łączących się z nimi kosztów, w tym kosztów ponoszonych przez strony postępowania, jak również często traumatycznych przeżyć ekscedenta, będących skutkiem stygmatyzacji płynącej z faktu skierowania przeciwko niemu aktu oskarżenia i występowania w procesie sądowym w charakterze oskarżonego.

Projektowana zmiana przepisu art. 26 § 4 K.k. ogranicza możliwość zastosowania instytucji stanu wyższej konieczności jako okoliczności wyłączającej bezprawność czynu (art. 26 § 1 K.k.) w sytuacji, gdy sprawca ma obowiązek chronienia poświęconego dobra nawet z narażeniem się na niebezpieczeństwo osobiste. Projekt zawęża możliwość powoływania się na tę odmianę stanu wyższej konieczności przez osoby wykonujące szczególnie

zawody lub funkcje związane z obowiązkiem narażenia się na niebezpieczeństwo osobiste dla ochrony dóbr prawnych (np. lekarz, policjant, strażak), ograniczając w ich przypadku prawnie dopuszczalną proporcję dóbr do przypadków, w których dobro poświęcone przedstawia wartość „oczywiście niższą” (a nie jak aktualnie - „niższą”) od dobra ratowanego. Przewidziana w projekcie zmiana ma doprowadzić do pożądanej społecznie sytuacji, w której obowiązek ochrony dobra, nawet z narażeniem się na niebezpieczeństwo osobiste, nabierze realnego wymiaru, a przez to odczuwalnej poprawie ulegnie stopień ochrony tych dóbr prawnych, których ochrona z mocy powszechnie obowiązującego przepisu prawa bądź z mocy zobowiązania umownego jest przedmiotem szczególnego obowiązku gwaranta.

W projekcie wprowadzono szereg istotnych zmian do systemu kar. W katalogu kar utrzymano karę dożywotniego pozbawienia wolności, której stosowanie jest niezbędne ze względu na okoliczność, że katalog ten nie przewiduje kary śmierci. Pozostałe kary zasadnicze uległy jednak ważnym modyfikacjom.

Projekt wyeliminował karę 25 lat pozbawienia wolności stanowiącą odrębny rodzaj kary (uchylenie pkt 4 w art. 32 K.k.). Konstrukcja tej kary i płynące z niej konsekwencje stwarzają istotne trudności w płaszczyźnie stosowania zasady indywidualizacji kary, co szczególnie dostrzegalne bywa w przypadkach współdziałania przestępnego, odnoszącego się do najpoważniejszych przestępstw. W wielu sprawach zasada tzw. wewnętrznej sprawiedliwości wyroku wymaga zróżnicowania kar, ale odstęp pomiędzy górną granicą kary terminowego pozbawienia wolności, wynoszącą 15 lat, a karą 25 lat pozbawienia wolności jawi się jako zdecydowanie nadmierny. W celu zapewnienia warunków pożądanej elastyczności orzeczniczej, w projekcie wydłużono karę terminowego pozbawienia wolności do 25 lat, pozostawiając jako dolną granicę tej kary 1 miesiąc (art. 37 K.k.). Doprowadzi to do powiększenia zakresu swobody orzeczniczej sądu, i w znacznie większym stopniu, aniżeli ma to miejsce w dotychczasowym stanie prawnym, ułatwi w konkretnej sprawie wymierzenie kary sprawiedliwej i zgodnej z kodeksowymi dyrektywami jej wymiaru.

Zmiana nie oznacza automatycznego zaostrzenia w zakresie systemu kar, gdyż można racjonalnie oczekiwać, że skutkiem tej zmiany po jej wejściu w życie w wielu przypadkach będzie wymierzenie sprawcy kary łagodniejszej, niż zostałaaby orzeczona w oparciu o obowiązujący stan prawny. W sprawach dotyczących najpoważniejszych przestępstw – w tym zwłaszcza zbrodni zabójstwa – dochodzi bowiem niejednokrotnie do sytuacji, gdy względy sprawiedliwościowe, często wsparte także koniecznością uwzględnienia wspomnianej zasady wewnętrznej sprawiedliwości wyroku, skutkują orzeczeniem wobec sprawcy kary 25 lat pozbawienia wolności, pomimo że wymiar tej kary nie do końca pozostaje w adekwatnej relacji do ciężaru przestępstwa i pozostałych okoliczności determinujących w myśl art. 53 § 1 K.k. jej wymiar, a rzeczywistym motywem decyzji o orzeczeniu tej kary jest przekonanie członków składu orzekającego, że kara 15 lat pozbawienia wolności, będąca górną granicą kary terminowej, w okolicznościach konkretnej sprawy jawiłaby się jako kara rażąco niesprawiedliwa poprzez swą nadmierną łagodność. Analiza orzecznictwa w sprawach o zbrodni zabójstwa wskazuje, że niemożność wymierzenia kary w wymiarze pomiędzy 15 a 25 lat powoduje, że część sprawców karanych jest karą zbyt łagodną a część zbyt surową.

Zmiany zakresu kary terminowej pozbawienia wolności zmieniają natomiast granice wymiaru kary łącznej. Obecne uregulowania powodują, że sprawcy zbrodni, zagrożonych karą do lat 15, choćby popełnili ich wiele, nie mogą zostać skazani – w ramach kary łącznej - na karę surowszą niż przewidziana za każdą z tych zbrodni osobno. Odpowiednio, stosuje się to także i do sprawców ciężkich występów. Przykładowo, sprawca trzech gwałtów, za które sąd wymierza karę najwyższą, to jest 12 lat pozbawienia wolności, w ramach kary łącznej nie może zostać skazany na karę wyższą niż lat 15. Tego typu niezrozumiałe uprzywilejowanie sprawców wielokrotnych zostanie w myśl projektu usunięte.

W związku z omówioną wyżej zmianą, w części szczególnej kodeksu karnego konieczna była nowelizacja tych przepisów, w których sankcjach przewidziana jest kara 25 lat pozbawienia wolności. Zmiany te mają charakter

dostosowawczy i dotyczą art. 117 § 1, art. 118 § 1 i 2, art. 120, art. 122 § 1, art. 123 § 1 i 2, art. 127 § 1, art. 130 § 4, art. 134, art. 148 § 1 i art. 310 § 1 K.k.

Wprowadzenie zmian w systemie kar dotyczących kary pozbawienia wolności spowodowało też konieczność nowelizacji tych przepisów części szczególnej Kodeksu karnego, w których dolną granicę zagrożenia karą pozbawienia wolności oznaczono w wysokości 3 lat, nie przewidując jednocześnie możliwości wymierzenia kary 25 lat pozbawienia wolności. W tych wypadkach górny próg zagrożenia karą pozbawienia wolności, podobnie jak w obowiązującym stanie prawnym, ograniczono do lat 15. Zmiany te również mają charakter dostosowawczy i dotyczą art. 117 § 2, art. 118 § 3, art. 124, art. 125 § 2, art. 127 § 2, art. 128 § 1, art. 130 § 2 i art. 197 § 3, jak również art. 8 ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (art. 4 projektu), art. 44 § 1 ustawy o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów (art. 14 projektu) oraz art. 53 ust. 2, art. 55 ust. 3 i art. 59 ust. 2 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii (art. 15 projektu).

W projekcie podwyższono górną granicę kary grzywny, z dotychczasowych 360 do 720 stawek dziennych (art. 33 § 1 K.k.). Zmiana ta – mająca zastosowanie wobec wszystkich przestępstw zagrożonych karą grzywny bez określania jej górnej granicy – powoduje, że zwiększa się potencjalnie liczba osób, wobec których sąd będzie mógł orzec karę grzywny, jako karę odpowiadającą stopniowi społecznej szkodliwości czynu oraz stopniowi winy, realizując dyrektywę kary pozbawienia wolności jako kary ultima ratio, wyrażoną w art. 58 K.k. Równocześnie podniesiono górną granicę wysokości stawki dziennej z dotychczasowych 2000 do 10000 złotych (art. 33 § 4 K.k.). Umożliwi to sądom bardziej elastyczne dostosowywanie wysokości przyjętej stawki dziennej do statusu materialnego sprawcy. Dotychczasowy zakres wartości stawki dziennej niejednokrotnie jawi się jako nieadekwatny do ujawniających się w praktyce orzeczniczej potrzeb, zwłaszcza wobec znacznego zróżnicowania sytuacji majątkowej i możliwości dochodowych oskarżonych, do którego doszło w szczególności w ostatnich latach. Nie widać powodów, dla których sprawcy szczególnie zamożni mieliby korzystać z dobrodziejstwa ograniczenia wysokości górnej granicy stawki dziennej grzywny. Warto zwrócić uwagę także na

fakt, że ustawodawca – na gruncie Kodeksu karnego skarbowego – już obecnie przyjmuje zasadność wysokiej stawki dziennej grzywny. Ponieważ nie ma podstaw do przyjęcia tak znaczącego zróżnicowania wysokości stawki dziennej na gruncie obu kodeksów, za zasadne przyjęto podwyższenie wysokości stawki w Kodeksie karnym, z tym zastrzeżeniem, że sąd orzekający w konkretnej sprawie i tak dostosuje wysokość jednej stawki do statusu majątkowego sprawcy, zgodnie z art. 33 § 4 K.k.

Projekt zachowuje podział kary grzywny na grzywnę samoistną oraz grzywnę kumulatywną, a więc orzekaną obok kary pozbawienia wolności, rozszerzając jednocześnie katalog wypadków, w których dopuszcza się orzeczenie grzywny kumulatywnej. Projekt wprowadza ponadto możliwość orzeczenia grzywny obok kary dożywotniego pozbawienia wolności. Brak takiej możliwości jest błędem obowiązującego kodeksu, albowiem mogą zajść takie przypadki, w których wymierzenie grzywny będzie ze wszech miar zasadne. Według projektu grzywna kumulatywna będzie orzekana w wypadkach wskazanych w ustawie oraz wtedy, gdy sprawca dopuścił się czynu w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub taką korzyść osiągnął (art. 33 § 2 K.k.). Orzeczenie grzywny kumulatywnej będzie obligatoryjne, jest to jednak obligatoryjność względna, dająca sądowi możliwość nieorzekania grzywny ograniczoną do wypadków, gdy szczególne okoliczności będą przemawiać za taką decyzją. Projektowane rozwiązanie zapewni orzekanie tej kary, co do zasady, we wszystkich wypadkach, w których względy polityczno-kryminalne wskazują na konieczność oddziaływania na sprawcę nie tylko karą pozbawienia wolności, lecz również karą o charakterze dolegliwości ekonomicznej, zwłaszcza po to, aby podkreślić nieopłacalność przestępczych zachowań motywowanych celem osiągnięcia korzyści majątkowej, czy też aby ubezskutecznić odniesioną przez sprawcę z przestępstwa korzyść. Z drugiej jednak strony, we wszystkich wypadkach, w których z uwagi na szczególne okoliczności sprawy (związane z czynem lub osobą sprawcy) orzeczenie kary grzywny obok kary pozbawienia wolności jawić będzie się jako niesłuszne lub niecelowe, sąd będzie miał możliwość nieorzekania tej kary, przy jednoczesnym obowiązku wskazania – w ustnych motywach wyroku oraz w pisemnym jego uzasadnieniu – oko-

liczności uzasadniających podjęcie takiej decyzji. Można zasadnie oczekiwać, że dzięki takiej konstrukcji przesłanek orzekania grzywny kumulatywnej ukształtuje się w tym zakresie racjonalna praktyka orzecznicza, z jednej strony wyłączająca de facto niekontrolowalny, w tym także przez sąd dokonujący instancyjnej kontroli wyroku, arbitralizm decyzji o nieorzeczeniu grzywny kumulatywnej pomimo zaistnienia przesłanek jej fakultatywnego orzeczenia (jak to ma miejsce niejednokrotnie na gruncie obowiązującego stanu prawnego), z drugiej zaś strony wyłączająca automatyzm orzekania grzywny w każdym przypadku, i stwarzająca możliwość racjonalnej rezygnacji z tego środka represji karnej w przypadkach uzasadnionych szczególnymi okolicznościami konkretnej sprawy.

Projekt wprowadza ponadto możliwość wymierzenia kary grzywny obok kary pozbawienia wolności, jeżeli sprawca wyrządził szkodę w cudzym mieniu (art. 33 § 3 K.k.). Stworzenie sądowi możliwości oddziaływania na sprawcę godzącego swą przestępczą aktywnością w cudze mienie także karą o charakterze dolegliwości ekonomicznej, pociągającą za sobą niekorzystne konsekwencje w zakresie mienia sprawcy, jest w pełni uzasadnione zarówno względami sprawiedliwościowymi, jak i racjami polityczno-kryminalnymi.

Projekt podnosi górną rodzajową granicę kary ograniczenia wolności, z dotychczasowych 12 miesięcy do 2 lat (art. 34 § 1 K.k.). Uczyni to, potencjalnie, karę ograniczenia wolności bardziej dolegliwą, poszerzając zakres wypadków, w których będzie mogła ona być traktowana jako adekwatny do realiów konkretnej sprawy środek reakcji karnej, przy równoczesnym zwiększeniu możliwości indywidualizacji jej wymiaru. Pozwoli to na traktowanie tej kary jako realnej alternatywy dla krótkoterminowych kar pozbawienia wolności. Konsekwentnie do zmiany w postaci podwyższenia górnej granicy rodzajowej kary ograniczenia wolności modyfikacji ulega również sposób określania jej wymiaru – kara ta zgodnie z zapisami projektu wymierzana będzie w miesiącach i latach.

Projekt uchyla przepis art. 35 § 3 K.k., gdyż regulacja zawarta w tym przepisie (dotycząca trybu określania miejsca, czasu, rodzaju lub sposobu wykonywania

obowiązku pracy związanego z karą ograniczenia wolności) dotyczy kwestii z zakresu postępowania wykonawczego.

Przyjęte w projekcie granice terminowej kary pozbawienia wolności, która trwać będzie najkrócej miesiąc, a najdłużej 25 lat, mogą w wypadkach określonych w ustawie ulec modyfikacji (art. 37 K.k.). Projekt wprowadza dwa tego rodzaju wypadki. Pierwszy dotyczy możliwości orzeczenia przez sąd kary pozbawienia wolności w wymiarze poniżej jednego miesiąca wobec sprawców drobnych przestępstw, przy zaistnieniu określonych w projektowanym art. 59 K.k. przesłanek. Drugi dotyczy górnej granicy tego rodzaju kary, która przy wymiarze kary łącznej pozbawienia wolności wynosić będzie maksymalnie 30 lat (art. 86 § 1 K.k.).

U podstaw obu tych zmian leżą racjonalne założenia – w wypadku wskazanym w pkt 1 art. 59 dotyczącym kary pozbawienia wolności w wymiarze od 1 tygodnia do 4 tygodni, motywem leżącym u podstaw tego rozwiązania jest celowość wprowadzenia do Kodeksu karnego możliwości oddziaływania na sprawcę bardzo krótką karą tego rodzaju, w sytuacjach, gdy inny wymiar kary pozbawienia wolności byłby zbyt surowy, zastosowanie innego rodzaju kary niemożliwe albo nieuzasadnione okolicznościami konkretnej sprawy lub względami polityczno-kryminalnymi, zaś zastosowanie instytucji odstąpienia od wymierzenia kary stanowiłoby przejaw niesprawiedliwej pobłażliwości, niweczącej ponadto cele w płaszczyźnie oddziaływania prewencyjnego. Bardzo krótka kara pozbawienia wolności mogłaby również w niektórych sytuacjach stanowić alternatywę dla kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, umożliwiając oddziaływanie na skazanego elementem realnej dolegliwości, spełniającym cel represyjny oraz oddziaływującym wychowawczo, przy niewielkich kosztach jej wykonania oraz braku nadmiernych jej następstw w płaszczyźnie życia osobistego i rodzinnego oraz pracy zawodowej skazanego.

Założenia leżące u podstaw rozwiązania zawartego w projektowanym art. 86 § 1 K.k. zostaną przedstawione w części uzasadnienia poświęconej zbiorczemu omówieniu zmian odnoszących się do tego przepisu.

Projekt uchyla regulacje zawarte w art. 38 § 2 i 3 K.k., gdyż z uwagi na usunięcie z katalogu kar odrębnej rodzajowo kary 25 lat pozbawienia wolności przy równoczesnym podniesieniu górnej granicy terminowej kary pozbawienia wolności, szczególne regulacje dotyczące ograniczenia wymiaru kary pozbawienia wolności przy zaostrzeniu lub obniżeniu górnej granicy ustawowego zagrożenia staną się zbędne. W odniesieniu zaś do kary grzywny oraz kary ograniczenia wolności, wobec podniesienia ich górnych ustawowych granic, dalsze zaostrzenie ich wymiaru za poszczególne przestępstwa wydaje się niecelowe. Nie stoi to na przeszkodzie temu, aby w sytuacji łączenia kar za kilka przestępstw, wymiar kary łącznej przekroczył określone granice, co przewiduje wprost art. 86 § 1 K.k.

Projekt wprowadza regulację pozwalającą na orzeczenie przez sąd w toku procesu karnego środka karnego w postaci pozbawienia praw rodzicielskich lub opiekuńczych (dodanie pkt 1a w art. 39 K.k.). W praktyce tego typu decyzja jawić się będzie jako wysoce celowa w sytuacjach, w których w toku procesu karnego ujawni się konieczność dokonania dla dobra dziecka lub podopiecznego szybkiej interwencji w płaszczyźnie przysługujących sprawcy praw rodzicielskich lub opiekuńczych, zaś odsuwanie rozstrzygnięcia w tym przedmiocie do momentu wydania orzeczenia przez sąd rodzinny mogłoby grozić istotnymi negatywnymi następstwami dla małoletniego lub osoby pozostającej pod opieką. Co więcej, w przypadku drastycznych przestępstw popełnionych na szkodę takich osób – a środek ten znajdzie zastosowanie w razie skazania sprawcy za przestępstwo przeciwko rodzinie i opiece albo za inne przestępstwo popełnione na szkodę małoletniego lub osoby pozostającej pod opieką albo we współdziałaniu z nimi – brak decyzji sądu karnego skutkującej pozbawieniem sprawcy przestępstwa takich praw staje się w odczuciu społecznym niezrozumiałym zaniechaniem, i częstokroć na bazie obowiązującego stanu prawnego może być odczytywany jako przejaw kunktatorstwa sądu karnego bądź skłonności sędziego do cedowania obowiązków na inne organy, względnie dowód zupełnej nieracjonalności

systemu prawnego, uniemożliwiającego podejmowanie skutecznych i szybkich działań w celu ochrony praw osób najsłabszych.

Z uwagi na fakt, że decyzja o pozbawieniu praw rodzicielskich lub opiekuńczych pozostaje, co do zasady, w zakresie kognicji sądów rodzinnych rozstrzygających tego typu wypadki na podstawie przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, środek przewidziany w art. 39 pkt 1a K.k. będzie orzekany fakultatywnie. O zasadności jego zastosowania zadecyduje w konkretnym przypadku sąd, w razie skazania za przestępstwo odpowiadające charakterystyce zawartej w hipotezie projektowanego art. 40a § 1 K.k.

Środek karny w postaci pozbawienia praw rodzicielskich lub opiekuńczych będzie orzekany na okres od roku do 10 lat (art. 43 § 1 pkt 1 K.k.). W razie jego orzeczenia odpis wyroku zostanie przesłany przez sąd karny właściwemu sądowi rodzinnemu (art. 40a § 2 K.k.).

W związku z wprowadzeniem przepisów art. 39 pkt 1a K.k. i art. 40a § 1 K.k., w oparciu o które sąd w procesie karnym będzie mógł w wymagających takiej interwencji przypadkach zaingerować w przysługujące sprawcy przestępstwa prawa rodzicielskie lub opiekuńcze, projekt uchyla dotychczasowy art. 51 K.k., w myśl którego sąd uznając za celowe orzeczenie pozbawienia lub ograniczenia praw rodzicielskich lub opiekuńczych wobec popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego lub we współdziałaniu z nim, zobowiązany był zawiadomić o tym właściwy sąd rodzinny. Podkreślić należy, iż uchylany przez projekt, i w świetle rozwiązania przyjętego w projektowanym art. 40a § 1 K.k. zbędny, przepis art. 51 K.k. dotknięty jest również istotną wadą konstrukcyjną, polegającą na tym, że pomimo okoliczności, iż określony w jego treści obowiązek odnosi się do celowości ingerencji również w prawa opiekuńcze, to jednak przesłanką powstania obowiązku zawiadomienia kierowanego przez sąd karny do sądu rodzinnego jest wyłącznie popełnienie przestępstwa na szkodę małoletniego lub we współdziałaniu z nim. Tym samym z zakresu normowania art. 51 K.k. w sposób nieuzasadniony wyłączone są przypadki, gdy osobą pokrzywdzoną jest osoba pozostająca pod opieką niebędąca małoletnim (ubezwłasnowolnienie całkowite), której dobro również powinno uzasadniać aktywność sądu karnego zmierzającą do skierowania stosownego zawiado-

mienia do sądu rodzinnego. Precyzyjne określenie w projektowanym przepisie art. 40a § 1 K.k. kręgu przestępstw uzasadniających interwencję odnoszącą się do praw rodzicielskich lub opiekuńczych pozbawione jest słabości dotychczasowego rozwiązania również i w tym zakresie. Pamiętać należy, że już w trakcie postępowania karnego sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, mogą zawiadomić właściwy sąd rodzinny w celu rozważenia zastosowania środków przewidzianych w przepisach o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym (art. 23 K.p.k.). Dlatego też, zawiadomienie przewidziane w obecnym art. 51 K.k., a kierowane po wydaniu wyroku jest czynnością spóźnioną w zakresie ochrony tymczasowej małoletniego, gdyż na tym etapie postępowania karnego sąd może już podjąć decyzję ostateczną w przedmiocie pozbawienia praw rodzicielskich lub opiekuńczych. Ze względu na fakt, że projektowany środek karny jest orzekany terminowo, sąd rodzinny – zawiadomiony na podstawie art. 40a § 2 K.k. o orzeczeniu tego środka – powinien z urzędu podjąć działania przed upływem okresu, na który został orzeczony środek karny celem rozważenia zasadności dalszego pozbawienia praw rodzicielskich lub opiekuńczych.

Zgodnie z powszechnie akceptowanym założeniem, w myśl którego odwrócenie skutków i następstw przestępstwa oraz uzyskanie przez pokrzywdzonego stosownej rekompensaty stanowi jeden z kardynalnych celów postępowania karnego (założenie to znajduje również normatywny wyraz w zawartym w art. 2 § 1 pkt 3 Kodeksu postępowania karnego zapisie, wskazującym na konieczność uwzględnienia prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego jako na jeden z celów postępowania), projekt dokonuje istotnych zmian przepisów Kodeksu karnego dotyczących uprawnień pokrzywdzonego, istotnie poszerzając ich zakres.

Pierwsza zmiana polega na modyfikacji treści środka karnego określonego w art. 39 pkt 5 K.k. – podczas gdy obowiązujący stan prawny treścią obowiązku związanego z tym środkiem obejmuje jedynie naprawienie szkody (co prowadzić może jedynie do nałożenia obowiązku działań restytucyjnych w zakresie szkody majątkowej, wyznaczonej elementem szkody rzeczywistej – *damnum emergens*, oraz ewentualnie elementem utraconego zysku – *lucrum*

cessans), projekt poszerza możliwy zakres obowiązku, który sąd jest władny nałożyć na sprawcę przestępstwa w drodze orzeczenia tego środka karnego, o obowiązek zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Zmiana ta opiera się na oczywistym założeniu, iż dolegliwość skutków i następstw przestępstwa dla pokrzywdzonego nie ogranicza się, wyłącznie i w każdym wypadku, jedynie do skutków i następstw w płaszczyźnie jego stanu majątkowego i możliwości dochodowych, lecz częstokroć polega na wyrządzeniu krzywdy, a więc szkody o charakterze niemajątkowym, jak i na poglądzie, że nie istnieją jakiegokolwiek zasługujące na uwzględnienie racje, które mogłyby przemawiać za utrzymaniem dotychczasowej, zbyt wąskiej treści środka karnego z art. 39 pkt 5 K.k., w sposób nieuzasadniony ograniczającej zakres obowiązku nakładanego na sprawcę przestępstwa, a tym samym zakres rekompensaty, której pokrzywdzony mógłby dochodzić w trakcie procesu karnego.

Dopełnienie powyżej omówionej zmiany stanowi modyfikacja przepisu art. 46 § 1 K.k., określającego przesłanki i tryb orzeczenia środka karnego z art. 39 pkt 5 K.k. Wobec zmiany zakresu obowiązku jaki może zostać nałożony na sprawcę przestępstwa w związku z zastosowaniem tego środka karnego, również projektowane brzmienie przepisu art. 46 § 1 K.k. odnosi się zarówno do obowiązku naprawienia szkody, jak i do zadośćuczynienia za doznaną przez pokrzywdzonego krzywdę.

Wskazana zmiana dotycząca art. 46 K.k. nie jest jednak jedyną zmianą odnoszącą się do tego artykułu. Kolejna, bardzo istotna, znacznie poszerzająca zakres uprawnień pokrzywdzonego dochodzącego restytucji lub rekompensaty w toku postępowania karnego dotyczy hipotezy art. 46 § 1 K.k. Kierując się priorytetem zapewnienia pełnej ochrony interesów pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, w projekcie przyznano pokrzywdzonemu prawo żądania naprawienia wyrządzonej szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, w wypadku skazania za każde przestępstwo, w wyniku którego taka szkoda lub krzywda zaistniała. Brak bowiem racjonalnego uzasadnienia dla istniejącego ograniczenia odnośnie do rodzajów przestępstw (aktualnie regulacja z art. 46 § 1 K.k. dotyczy jedynie do skazania za przestępstwo spowodowania śmierci, ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, naruszenia czynności narządu ciała

lub rozstroju zdrowia, przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji lub przestępstwo przeciwko środowisku, mieniu lub obrotowi gospodarczemu), w wypadku których możliwe jest złożenie przez pokrzywdzonego wniosku o orzeczenie wobec sprawcy przestępstwa obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Projektowana zmiana treści art. 46 § 1 K.k. pozwoli w większości przypadków na pełną realizację przez pokrzywdzonego w procesie karnym jego roszczeń kompensacyjnych związanych z przestępstwem stanowiącym przedmiot postępowania, usuwając konieczność ich dochodzenia w odrębnym postępowaniu, na drodze cywilnej, co skutkuje zazwyczaj istotnym wydłużeniem terminu uzyskania przez pokrzywdzonego należnego odszkodowania lub zadośćuczynienia, a nadto wiąże się z istotnymi ciężarami dla pokrzywdzonego. Wśród ciężarów tych na czoło wysuwa się konieczność poniesienia znacznych kosztów związanych z wytoczeniem powództwa oraz uczestnictwem w częstokroć długotrwałym postępowaniu cywilnym, rządzącym się zasadą kontradyktoryjności procesu, która wymusza na stronach procesu istotną aktywność oraz biegłość merytoryczną, względnie korzystanie z pomocy adwokata lub radcy prawnego, co wiąże się z dodatkowymi kosztami.

Projekt usuwa również kolejną niedoskonałość instytucji określonej w art. 46 § 1 K.k., poszerzając – o osobę prokuratora – krąg podmiotów uprawnionych do złożenia wniosku o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie za krzywdę wyrządzoną przestępstwem, jak również umożliwiając sądowi, w ramach fakultatywnego trybu działania, orzeczenie z urzędu wobec sprawcy obowiązku naprawienia szkody w całości lub w części lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Zmiany te pozwolą na zabezpieczenie zasługujących na ochronę interesów pokrzywdzonego w tych przypadkach, gdy sam pokrzywdzony nie składa takiego wniosku, a zaniechanie w tym zakresie nie jest wyrazem jego przemyślanej decyzji, lecz wynika bądź z faktycznej niemożności działania będącej wynikiem następstw przestępstwa, bądź z nieporadności w zakresie dochodzenia przysługujących mu roszczeń, związanej z właściwościami osobistymi pokrzywdzonego.

Istotna zmiana dotyczy również art. 46 § 2 K.k., stanowiącego podstawę orzeczenia na rzecz pokrzywdzonego nawiązki zamiast orzeczenia wobec sprawcy przestępstwa obowiązku określonego w § 1 tego artykułu. Aktualnie przepis ten stanowi, że nawiązka może zostać orzeczona jedynie w celu zadośćuczynienia za ciężki uszczerbek na zdrowiu, naruszenie czynności narządu ciała, rozstrój zdrowia, a także za doznaną krzywdę. Projekt znosi jakiegokolwiek ograniczenia w tym zakresie pozwalając na orzeczenia nawiązki, zamiast obowiązku określonego w art. 46 § 1 K.k., w każdym wypadku mieszczącym się w zakresie normowania tego przepisu.

Nowością jest regulacja zawarta w projektowanym art. 46 § 3 K.k.. Przepis ten wprowadza odnoszący się do sądu nakaz nieorzekania wobec sprawcy przestępstwa obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za krzywdę, lub – w miejsce tych obowiązków – nawiązki, w wypadku gdy zakład ubezpieczeń z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej sprawcy zobowiązany jest do pokrycia szkody wyrządzonej przestępstwem, i w zakresie tej odpowiedzialności. Rozwiązanie takie jawi się jako w pełni racjonalne, jeżeli uwzględnić zarówno okoliczność, że obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za krzywdę, jak i nawiązka orzekana zamiast tego obowiązku w trybie art. 46 § 2 K.k., są instytucjami o cywilistycznym rodowodzie, i restytucyjnym oraz kompensacyjnym, nie zaś penalnym, ukierunkowaniu, co uzasadnia pogląd o braku celowości stosowania w procesie karnym tych instytucji wobec sprawcy szkody, jeżeli za szkodę tą odpowiada, w rygorze odpowiedzialności in solidum (art. 822 § 4 Kodeksu cywilnego), zakład ubezpieczeń, co gwarantuje pokrzywdzonemu uzyskanie w takiej sytuacji należnego mu odszkodowania lub zadośćuczynienia.

W projekcie wprowadza się nowy środek karny – opublikowanie wizerunku sprawcy (projektowany art. 39 pkt 9 K.k.). Zgodnie z projektowanym art. 50a K.k., przewidziane są dwa tryby orzekania tego środka – fakultatywny oraz obligatoryjny. Obligatoryjne opublikowanie wizerunku sprawcy będzie miało miejsce w wypadkach, gdy ustawa tak stanowi (a więc gdy przepis szczególny będzie nakazywał orzeczenie tego środka karnego), fakultatywne zaś w wypadkach, gdy sąd uzna celowość jego orzeczenia, w szczególności ze

względu na społeczne oddziaływanie skazania. Projektując przesłanki orzekania nowego środka karnego w pełni uwzględniono interes osoby pokrzywdzonej przestępstwem, który w niektórych specyficznych sytuacjach faktycznych mógłby zostać naruszony wskutek zastosowania tego środka wobec sprawcy – przykładem takiej sytuacji mogłaby być swoista stygmatyzacja dotycząca osobę pokrzywdzoną przestępstwem, jaka mogłaby się wiązać z opublikowaniem wizerunku np. sprawcy przestępstwa seksualnego popełnionego na szkodę członków najbliższej rodziny, i płynącą z zastosowania tego środka rozpoznawalnością w określonym środowisku nie tylko sprawcy przestępstwa, lecz także innej osoby jako jego ofiary.

Wprowadzenie do Kodeksu karnego nowego środka karnego ma na celu zarówno zwiększenie elementu karnej represji wobec sprawców szczególnie niebezpiecznych, jak i szczególnie społecznie uciążliwych przestępstw, zwłaszcza tych typów karalnego bezprawia, w wypadku których dotychczasowe ukształtowane przez sądy standardy orzecznicze nie prowadzą do osiągnięcia pożądaných rezultatów polityczno-kryminalnych. Publikacja wizerunku sprawcy będąca elementem istotnej, lecz w pełni uzasadnionej ingerencji w zakres dóbr osobistych skazanego, oddziałując w płaszczyźnie świadomości prawnej społeczeństwa powinna skutkować pożądanymi zmianami społecznego odczucia dotyczącego takich czynów, podkreślając ich karygodność i akcentując interes społeczny w zwalczaniu zarówno aktów bezprawia tego rodzaju, jak i często rozpowszechnionej w niektórych środowiskach – jak to ma miejsce np. w przypadku występku z art. 178a § 1 K.k. – atmosfery swoistego przyzwolenia na łamanie prawa, pomimo nieakceptowalnie wysokich kosztów społecznych z tego wynikających. Kształtując społeczne przekonanie o wysokim stopniu karygodności tego rodzaju czynów, w związku z popełnieniem których ustawodawca przewidział konieczność (tryb obligatoryjny) lub możliwość (tryb fakultatywny) orzeczenia środka karnego w postaci opublikowania wizerunku sprawcy przestępstwa, stosowanie tego środka przyczyni się do kształtowania oraz wzmacniania u członków społeczeństwa pożądanego przeświadczenia o naganności i nieopłacalności zachowań, w związku z dopuszczeniem się których środek ten będzie wobec sprawcy stosowany.

Omawiany środek karny będzie posiadał również walor istotnego oddziaływania w płaszczyźnie prewencji szczególnej, zapewniając w wielu wypadkach realizację wobec sprawcy zapobiegawczego celu kary. Upowszechnienie bowiem wiedzy o osobie sprawcy przestępstwa poprzez opublikowanie jego wizerunku oraz informacji o rodzaju bezprawia jakiego się on dopuścił, w ogólnodostępny sposób pozwoli, zwłaszcza w przypadku społeczności lokalnych, na wzmocnienie elementu społecznej kontroli mogącej prowadzić do skutecznego powstrzymania osoby wobec której środek taki orzeczono, od ponowienia karalnego bezprawia. Odwołując się ponownie do przykładu odnoszącego się do występku z art. 178a § 1 K.k. zauważyć należy, że z dotychczasowych doświadczeń wynika, iż niejednokrotnie sprawcy przestępstwa prowadzenia pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości wobec których orzeczono zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych, dopuszczają się złamania tego zakazu, w wielu przypadkach w dodatku ponownie prowadząc taki pojazd pod wpływem alkoholu. Upowszechnienie się w społeczności lokalnej informacji o skazaniu określonej osoby za przestępstwo z art. 178a § 1 K.k., będące rezultatem wykonania tego środka karnego, umożliwi jej członkom sprawowanie swoistej społecznej kontroli nad zachowaniem skazanego, a także notyfikowanie organom ścigania ewentualnego faktu ponowienia przez skazanego tego rodzaju karalnych zachowań.

Opublikowanie wizerunku sprawców niektórych charakterystycznych przestępstw (np. kradzieży kieszonkowych czy specyficznych rodzajów oszustw, związanych z podszywaniem się oszusta pod pracownika określonego urzędu czy instytucji) będzie posiadać wzmocniony walor prewencyjny, poprzez uniemożliwienie lub utrudnienie sprawcom tych czynów ponowienia karalnego bezprawia w przyszłości, wynikające z ich rozpoznawalności w środowisku w którym zwykli prowadzić swą przestępczą aktywność.

Sposób wykonania środka karnego w postaci opublikowania wizerunku sprawcy został określony w dodanym do rozdziału XII Kodeksu karnego wykonawczego oddziale 5, przewidując jako podstawową formę opublikowanie wizerunku sprawcy na stronie internetowej prowadzonej przez Ministra Sprawiedliwości lub na jego zlecenie.

Projekt rozszerza zakres stosowania środka karnego określonego w art. 39 pkt 1 K.k. – pozbawienia praw publicznych. W obowiązującym stanie prawnym orzekanie tego środka zostało przewidziane w art. 40 § 2 K.k. w bardzo wąskim zakresie – wyłącznie w wypadkach skazania sprawcy na karę pozbawienia wolności na czas nie krótszy od 3 lat za przestępstwo popełnione w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie, i wyłącznie w trybie fakultatywnym. Rozwiązanie przyjęte w projekcie przewiduje natomiast dwa tryby orzekania tego środka – obligatoryjny w wypadku skazania za zbrodnię oraz fakultatywny w razie skazania na karę pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 2 za inne przestępstwo popełnione w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie. Rozwiązanie przywracające obligatoryjny tryb orzekania tego środka opiera się na założeniu, że popełnienie zbrodni jest tak rażącym naruszeniem obciążającego obywatela obowiązku przestrzegania prawa, iż w płaszczyźnie represyjnej uzasadnia, zaś w płaszczyźnie oddziaływania prewencyjnego czyni koniecznym wyłączenie na określony czas w stosunku do sprawcy takiego czynu możliwości partycypacji w życiu publicznym stanowiącej istotę korzystania z praw tego rodzaju.

Obniżenie wymiaru kary pozbawienia wolności stanowiącego przesłankę fakultatywnego zastosowania tego środka karnego, w przypadkach popełnienia występku w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie, ma na celu poszerzenie zakresu sędziowskiego uznania co do celowości orzeczenia tego środka w sytuacjach, gdy przejawiona przy popełnieniu przestępstwa motywacja wskazuje na przypadek rażąco nasilonego antyprawnego nastawienia sprawcy, a równocześnie rozmiar wymierzonej za ten czyn kary pozbawienia wolności nie sięga dotychczasowego kryterium wysokości kary warunkującego orzeczenie tego środka karnego, chociażby z uwagi na limitujące rozmiar kary okoliczności z art. 53 § 1 K.k. Na podstawie art. 60 § 8 K.k. sąd może odstąpić od obowiązku orzeczenia pozbawienia praw publicznych w przypadku zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary.

W projekcie zaproponowano nowe kompleksowe unormowania, których zadaniem jest podniesienie efektywności zwalczania bardzo dolegliwych społecznie przejawów antyprawnych zachowań, do których dochodzi w trakcie

impresz masowych lub w związku z takimi imprezami, zwłaszcza zaś z masowymi imprezami sportowymi. Przy projektowaniu nowych unormowań, w szczególności dotyczących przewidzianego w art. 39 pkt 2c nowego środka karnego w postaci zakazu wstępu na imprezy masowe, uwzględniono rozwiązania funkcjonujące w innych państwach europejskich, w tym wzorcowe rozwiązania angielskie oraz dotychczasowe doświadczenia związane z ich stosowaniem.

Podstawę orzeczenia środka karnego w postaci zakazu wstępu na imprezy masowe, zgodnie z projektowanym art. 41b § 1 K.k., stanowić będzie skazanie za przestępstwo z art. 254a, art. 254b K.k. lub inne przestępstwo z użyciem przemocy, groźby karalnej lub występku o charakterze chuligańskim, popełnione w związku z imprezą masową. W projektowanym art. 254a § 1 K.k. następuje kryminalizacja mającego związek z imprezą masową udziału w działaniach grupy osób, której uczestnicy dopuszczają się przemocy wobec osoby lub gwałtanego zamachu na mienie, zaś w § 2 tego artykułu przewidziany jest typ czynu kwalifikowany przez następstwo w postaci ciężkiego uszkodzenia ciała, ciężkiego rozstroju zdrowia lub śmierci człowieka. Z kolei projektowany art. 254b K.k. dokonuje przekwalifikowania do rangi przestępstw czynów dotychczas ściganych jako wykroczenia określone w ustawie z 22 sierpnia 1997 r. o bezpieczeństwie imprez masowych, polegających na wnoszeniu lub posiadaniu na imprezie masowej materiałów wybuchowych, broni lub innych przedmiotów lub substancji szczególnie niebezpiecznych ze względu na ich właściwości.

Krąg przestępstw, za które skazanie stanowić będzie przesłankę orzeczenia zakazu wstępu na imprezy masowe został więc wyznaczony w sposób obejmujący, co do zasady, wszystkie wypadki przestępczych zachowań, których dopuszczenie się, wskazując na niebezpieczeństwo wiążące się z dalszym uczestnictwem ich sprawcy w imprezach tego rodzaju, uzasadnia celowość podjęcia wobec niego środków prawnych uniemożliwiających mu takie uczestnictwo w oznaczonym przez sąd okresie.

Środek karny w postaci zakazu wstępu na imprezy masowe będzie orzekany obligatoryjnie w wypadku skazania za czyn wymieniony w treści

projektowanego art. 41b § 1 K.k. Rozwiązanie takie pozwoli na wzmocnienie oddziaływania generalnoprewencyjnego nowej regulacji na płaszczyźnie ustawy, motywując uczestników imprez masowych do przestrzegania prawa jako warunku zachowania możliwości w nich uczestnictwa.

Jak wynika z treści projektowanego art. 41b § 1 K.k. zdanie drugie, zakaz wstępu na imprezy masowe może dotyczyć także imprez masowych odbywających się za granicą. Brzmienie tego przepisu, w szczególności posłużenie się w jego treści funktorem „także”, jednoznacznie wskazuje na to, że objęcie orzekanym środkiem karnym imprez masowych odbywających się za granicą będzie fakultatywną decyzją sądu, związaną z faktem orzeczenia wobec sprawcy przestępstwa tego środka karnego w trybie obligatoryjnym w zakresie odnoszącym się do imprez masowych odbywających się w kraju. Decyzja taka będzie więc wynikiem dokonywanej przez sąd, przez pryzmat okoliczności faktycznych konkretnej sprawy oraz cech i właściwości konkretnego sprawcy, oceny co do konieczności poszerzenia wynikającego z orzeczenia tego środka karnego oddziaływania na skazanego również na imprezy masowe organizowane za granicą. Umożliwienie sądowi zastosowania projektowanego środka w zakresie obejmującym imprezy masowe odbywające się poza terytorium Polski jest konieczne zarówno z uwagi na rosnącą mobilność uczestników tego rodzaju imprez, w szczególności o charakterze sportowym, jak i konieczność przeciwdziałania ewentualnemu zjawisku swoistego „eksportu” pseudokibiców, w stosunku do których na terytorium kraju obowiązywałby zakaz stadionowy, stanowiąc jednocześnie akt wzajemności w stosunku do państw, w których porządku prawnym, jak i w praktyce stosowania prawa, występują rozwiązania zapobiegające uczestnictwu sprawców określanych potocznie mianem „chuliganów stadionowych” w imprezach odbywających się poza granicami tego kraju.

W celu ułatwienia skutecznego egzekwowania obowiązku powstrzymania się przez skazanego od udziału w imprezach masowych, a także zapewnienia mechanizmu skutecznego monitorowania jego zachowania w tym zakresie, w projekcie przewidziana jest możliwość połączenia tego środka karnego z obowiązkiem stawiennictwa we wskazanej jednostce Policji w czasie

i terminach określonych przez sąd, zaś w wypadku objęcia zakazem wstępu również imprez masowych odbywających się za granicą – z zakazem opuszczania kraju, w okresie liczonym począwszy od 7 dnia przed terminem rozpoczęcia imprezy masowej odbywającej się za granicą do jej zakończenia (art. 41b § 2 i 3 K.k.). Rozwiązanie takie umożliwi sprawowanie skutecznej kontroli nad zachowaniem skazanego w zakresie którego dotyczy orzeczony wobec niego środek karny, także w tych sytuacjach, gdy z uwagi na ograniczenia płynące z aktualnego stanu infrastruktury miejsc przeprowadzania imprez masowych, zwłaszcza imprez sportowych, wychwycenie przypadków naruszania przez skazanego zakazu wstępu na imprezy masowe mogłoby być dalece utrudnione, i tym samym mało efektywne. Ponadto w wypadku orzeczenia zakazu wstępu na imprezy masowe odbywające się za granicą połączonego z zakazem opuszczania kraju, organy straży granicznej będą przeciwdziałać próbom opuszczenia kraju przez osobę wobec której orzeczono taki zakaz, w objętym nim okresie, uniemożliwiając w ten sposób ewentualne uczestnictwo takiej osoby w odbywającej się poza granicami kraju imprezie masowej.

Obowiązek stawiennictwa we wskazanej jednostce organizacyjnej Policji, jak również zakaz opuszczania kraju będą mogły być stosowane przez sądy w sposób elastyczny, czego przejaw stanowi możliwość orzeczenia tego obowiązku lub zakazu na krótszy okres, niż czas na jaki zostanie orzeczony środek karny w postaci zakazu wstępu na imprezy masowe. Rozwiązanie to pozwoli, przy różnicowaniu w niektórych sprawach przez sądy tych dwóch okresów, na racjonalne wykorzystywanie tych możliwości, pozwalających utrzymać mechanizm weryfikujący przestrzeganie przez skazanego zakazu wstępu przez oznaczony okres, dostosowany do konkretnej sprawy i konkretnej osoby i dodatkowo wdrażający skazanego do przestrzegania tego zakazu, bez konieczności obciążania go tym obowiązkiem stawiennictwa we wskazanej jednostce Policji lub zakazem opuszczania kraju przez cały, niejednokrotnie długoletni, czas trwania zakazu. Brak takiej możliwości mógłby skutkować w wielu przypadkach nadmiernym obciążeniem jednostek Policji czynnościami związanymi z wykonywaniem tego obowiązku, jak również nadmiernie długim,

nieuzasadnionym względami prewencyjnymi, wymuszaniem obowiązku stawiennictwa skazanego w takiej jednostce lub ograniczaniem go w możliwości swobodnego opuszczania terytorium Polski.

Ze względu na fakt, że w momencie orzekania środka karnego nie będzie możliwe określenie dokładnych dat odbywania imprez masowych, sąd określa rodzaj imprez masowych, których dotyczy zakaz, bez konieczności wskazywania dokładnych terminów ich odbywania.

Zmiana w art. 42 § 3 K.k. podyktowana jest wprowadzeniem przez projekt normatywnego pojęcia „ciężkie uszkodzenie ciała lub ciężki rozstrój zdrowia”, stanowiącego jednocześnie znamię ustawowej określoności czynów przewidzianych w części szczególnej Kodeksu karnego, w miejsce dotychczasowego pojęcia „ciężki uszczerbek na zdrowiu” (towarzyszy temu zastąpienie pojęciem – znamieniem „uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia” dotychczasowego pojęcia „naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia”). Uzasadnieniem tej zmiany jest brak adekwatności pojęcia „ciężki uszczerbek na zdrowiu” do wypadków spowodowania przez sprawcę przestępstwa negatywnego skutku ciężko godzącego w zdrowie pokrzywdzonego, mającego jednak charakter przemijający i odwracalny. Należy zwrócić uwagę na okoliczność, że termin „uszczerbek” oznaczając poniesioną szkodę, kojarzy się jednoznacznie ze stanem mającym cechę trwałości. Powrót do pojęcia „ciężkie uszkodzenie ciała lub ciężki rozstrój zdrowia” pozwoli również na, adekwatne do rzeczywistego skutku wynikającego z zachowania sprawcy przestępstwa, opisywanie jego istoty pojęciami relacjonowanymi do znamion czynu zabronionego zawartych w przepisach części szczególnej. W związku z powrotem do pojęcia „ciężkie uszkodzenie ciała lub ciężki rozstrój zdrowia” odpowiednio zmodyfikowane zostały więc dyspozycje przepisów art. 118 § 1, art. 123 § 2, art. 140 § 2, art. 156 § 2 art. 157 § 1, 2 i 5, art. 158 § 2, art. 165 § 3, art. 185 § 2, art. 254 § 2 i art. 254a § 2 K.k. Odpowiedniej modyfikacji wymagały też niektóre przepisy karne ustaw szczególnych, a mianowicie: art. 22 w ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 1 grudnia 1961 r. o izbach morskich (Dz. U. Nr 58, poz. 320, z późn. zm.), art. 122 w ust. 1 pkt 3 lit. a ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U.

z 2005 r. Nr 108, poz. 908, z późn. zm.), art. 189 ust. 2 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019) i art. 59 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 22 czerwca 2001 r. o organizmach genetycznie zmodyfikowanych (Dz. U. Nr 76, poz. 811, z późn. zm.).

W związku z planowanym powołaniem Funduszu Pomocy Ofiarom Przestępstw, co przewiduje projektowany przepis art. 42a § 1 Kodeksu karnego wykonawczego, w zakresie przepisów Kodeksu karnego wprowadza się regulację, zgodnie z którą świadczenia pieniężne określone w art. 47 § 1 i art. 49 K.k. orzekane będą na rzecz tego Funduszu (konsekwencją tego rozwiązania jest przewidziane przez projekt uchylenie art. 49a K.k.). Na rzecz Funduszu Pomocy Ofiarom Przestępstw wpływać będą również nawiązki orzekane na podstawie art. 44 § 3 K.k.

Fundusz Pomocy Ofiarom Przestępstw będzie państwowym funduszem celowym, którego dysponentem będzie Minister Sprawiedliwości. Przychody Funduszu pochodzą będą z orzekanych w postępowaniu karnym nawiązek i świadczeń pieniężnych (z wyjątkiem nawiązek orzekanych w trybie art. 47 § 2 K.k.), a ponadto z dotacji budżetowych, zapisów i darowizn, zbiorów publicznych oraz innych źródeł. Środki zgromadzone przez Fundusz będą przeznaczone wyłącznie na realizację zadań związanych z udzielaniem pomocy ofiarom przestępstw oraz ich najbliższym, i przekazywane bezpośrednio tym osobom. Ponadto Fundusz będzie mógł przekazywać środki fundacjom i organizacjom o charakterze non-profit, których celem statutowym jest bezpośrednie wspieranie ofiar przestępstw.

Udzielana ofierze przestępstwa lub osobie dla niej najbliższej ze środków zgromadzonych przez Fundusz pomoc będzie mogła być przeznaczana na organizowanie i finansowanie pomocy prawnej, pokrywanie kosztów związanych z psychoterapią lub pomocą psychologiczną, pokrywanie kosztów związanych ze specjalistycznym leczeniem lub rehabilitacją zdrowotną oraz uzyskiwaniem orzeczeń o niepełnosprawności lub niezdolności do zatrudnienia, a także na pokrywanie kosztów związanych z edukacją ogólnokształcącą i zawodową osób uprawnionych. Ponadto środki zgromadzone przez Fundusz będą mogły być wykorzystywane dla wsparcia innych potrzeb ofiary prze-

stępstwa lub osoby dla niej najbliższej, takich jak np. pokrywanie kosztów transportu specjalnego, czy dostosowanie warunków lokalu mieszkalnego do potrzeb osób niepełnosprawnych, w wypadku gdy utrata sprawności nastąpiła w wyniku przestępstwa.

Projektowane uregulowania dotyczące Funduszu Pomocy Ofiarom Przestępstw wprowadzą bardzo potrzebne i oczekiwane społecznie rozwiązanie, w postaci zinstytucjonalizowanej formy wspierania ofiar przestępstw, pozwalającej udzielić takiego, przeznaczonego na konkretny cel, wsparcia, zwłaszcza osobom szczególnie dotkliwie pokrzywdzonym wskutek popełnionego na ich szkodę, bądź na szkodę osób dla nich najbliższych, karalnego bezprawia.

Uregulowania zawarte w projekcie aktu wykonawczego, którego dotyczy upoważnienie ustawowe zawarte w projektowanym art. 42a § 11 Kodeksu karnego wykonawczego, przewidują jasno określone szczegółowe warunki i tryb funkcjonowania Funduszu, udzielania pomocy ofiarom przestępstw i ich najbliższym, a nadto mechanizmy sprawowanej przez Ministra Sprawiedliwości kontroli nad gospodarowaniem środkami przekazanymi przez Fundusz fundacjom i organizacjom o charakterze non-profit, pod względem racjonalności i legalności ich wydatkowania. Dzięki takim rozwiązaniom zapewnione zostanie maksymalnie efektywne i celowe wykorzystywanie gromadzonych środków, wykluczające, przy należycie sprawowanej kontroli nad działaniem Funduszu, możliwość zaistnienia nieprawidłowości w zakresie dysponowania jego środkami, a tym samym trwonienia tych środków na inne cele, bądź ich przywłaszczania, zamiast wspierania nimi ofiar przestępstw, jak zdarzało się to w szeregu ujawnionych przypadkach dotyczących działalności organizacji, stowarzyszeń i innych instytucji, będących beneficjentami nawiązek i świadczeń pieniężnych orzekanych w oparciu o przepisy Kodeksu karnego i ustaw szczególnych.

Zmiana art. 47 § 1 K.k. prowadzi również do objęcia zakresem normowania tego przepisu nawiązek orzekanych w trybie obligatoryjnym, w związku z przewidzianym przez projekt wprowadzeniem do części szczególnej Kodeksu karnego wypadków takiego trybu ich orzekania. W projekcie ponadto w odmienny sposób określono katalog przestępstw, za które skazanie umożliwi

orzeczenie nawiązki w trybie fakultatywnym, dostosowując ten katalog do potrzeb w zakresie racjonalnego, w płaszczyźnie polityki kryminalnej, oddziaływania tym instrumentem prawa karnego.

Zmiana art. 47 § 2 K.k. dotyczy wskazania nowego podmiotu będącego beneficjentem nawiązek orzekanych w związku ze skazaniem za przestępstwo przeciwko środowisku – Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Rozwiązanie takie pozwoli sprawować kontrolę nad prawidłowością i racjonalnością wykorzystania środków wpływających z tego tytułu.

Dotychczasowe brzmienie art. 53 § 1 K.k., w zakresie dyrektywy wymiaru kary w postaci „potrzeb w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa”, wynika z odrzuconej obecnie idealistycznej aksjologii, wyznaczonej przez twórców Kodeksu karnego z 1997 r. i jest nieadekwatne do preferowanych aktualnie celów represji karnej. Dlatego proponuje się określenie dyrektywy prewencji ogólnej w sposób obejmujący nie tylko preferencję pozytywną, ale też negatywną – powracając do tradycyjnego jej ujęcia jako „społeczne oddziaływanie kary”.

Proponowane ujęcie, w odróżnieniu od ujęcia objętego obowiązującym brzmieniem art. 53 § 1 K.k., sprowadzającego generalnoprewencyjne znaczenie kary wymierzanej za przestępstwo wyłącznie do pożądanego oddziaływania na stan świadomości prawnej społeczeństwa, nakazuje sądowi w trakcie określania rodzaju i rozmiaru kary uwzględniać również polityczno-kryminalne potrzeby w zakresie kreowania bądź wzmacniania bodźców zniechęcających potencjalnych sprawców do popełniania przestępstwa określonego rodzaju, poprzez zaakcentowanie nieopłacalności jego popełnienia.

Następstwo powyżej omówionej zmiany stanowią przewidziane w projekcie modyfikacje brzmienia innych przepisów, w których pojawia się sformułowanie odnoszące się do generalnoprewencyjnej płaszczyzny oddziaływania kary, w szczególności w art. 69 § 2 K.k. oraz art. 77 § 1 K.k.

Mając na uwadze okoliczność, iż przewidziana przez projekt konstrukcja przestępstwa ciągłego (art. 12 K.k.) obejmuje także wypadki szczególnego

realnego zbiegu przestępstw, koniecznym było wprowadzenie do jego zapisów możliwości zaostżenia sankcji karnej, związanej z ciągłością przestępstwa (art. 56a K.k.). Przedstawione w projekcie rozwiązanie realizuje ten postulat, równocześnie istotnie zwiększając swobodę sądu w zakresie wymiaru kary za czyny objęte konstrukcją przestępstwa ciągłego. Skorygowane zostało w ten sposób poddawane krytyce rozwiązanie przyjęte w Kodeksie karnym w odniesieniu do czynu ciągłego, za który sąd może obecnie wymierzyć karę w granicach ustawowego zagrożenia przewidzianego za przypisane sprawcy przestępstwo, bez jakiegokolwiek możliwości jej zaostżenia, pomimo wieloczynowej aktywności sprawcy i zwiększonego stopnia jego winy, wynikającego z powtarzalności jego zachowań. Dotychczasowe uprzywilejowanie, w zakresie wymiaru kary, sprawcy bezprawia mieszczącego się w zakresie normowania art. 12 K.k., szczególnie jaskrawo dostrzegalne jest przy uwzględnieniu okoliczności, że w przypadku zastosowania do takich czynów konstrukcji kary łącznej, wymierzona łączna kara mogłaby sięgać nawet sumy kar wymierzonych za poszczególne czyny. Projektowane rozwiązanie, przewidując możliwość wymierzenia kary do podwojonej wysokości górnego progu zagrożenia ustawowego przewidzianego w przepisie części szczególnej Kodeksu karnego, zapewni dostateczną elastyczność wymiaru kary za czyny objęte konstrukcją przestępstwa ciągłego, dając w ten sposób instrument zarówno do odzwierciedlenia wymiarem kary zawartości kryminalnej popełnionych przez sprawcę w warunkach ciągłości działania czynów, i spełnienia tym samym zasady kary sprawiedliwej, jak i do realizacji określonych przez ustawodawcę celów w zakresie oddziaływania prewencyjnego kary, w obu płaszczyznach tego oddziaływania.

Stosownie do przewidzianej w projekcie zmiany, z jednej strony sąd będzie mógł w wypadku wysokiej społecznej szkodliwości czynów objętych ciągłością oraz wysokiego stopnia winy sprawcy orzec karę w wysokości do podwójnej górnej granicy ustawowego zagrożenia, nie przekraczając jednak granicy danego rodzaju kary. Zaostżenie dotyczyć będzie przede wszystkim zagrożenia karą pozbawienia wolności, ze względu na fakt, że Kodeks karny – z wyjątkiem dwóch przypadków – przyjmuje górną granicę grzywny oraz

ograniczenia wolności w części szczególnej w wysokości ustawowej granicy rodzajowej kary. Z drugiej strony, zaostreniu wymiaru kary nadaje się charakter fakultatywny, uzależniając wymierzenie w konkretnym wypadku kary zaostrojonej od decyzji sądu, opartej na ocenie okoliczności wyznaczających ciężar objętych konstrukcją przestępstwa ciągłego zachowań, stopnia winy sprawcy oraz potrzeb oddziaływania w płaszczyźnie generalnej i indywidualnej prewencji.

Projekt przywraca w art. 58 § 1a K.k. instytucję recydywy ogólnej. Przesłanką stwierdzenia takiej recydywy będzie uprzednie prawomocne skazanie sprawcy za przestępstwo umyślne albo za podobne przestępstwo nieumyślne. Recydywa ogólna stanowić będzie okoliczność wpływającą na zaostrenie kary w ramach zwyczajnego jej wymiaru, zaś w wypadkach gdy ustawa daje możliwość wyboru rodzaju kary, okoliczność wykluczającą, co do zasady, możliwość orzeczenia kary łagodniejszego rodzaju. Sąd będzie jednak miał możliwość orzeczenia kary łagodniejszego rodzaju w wyjątkowych wypadkach, gdy szczególne okoliczności sprawy, związane z czynem lub osobą sprawcy, przemawiać będą za takim rozstrzygnięciem.

Wprowadzenie instytucji recydywy ogólnej ma istotne znaczenie w płaszczyźnie efektywnej polityki kryminalnej, skłania bowiem sąd na etapie podejmowania rozstrzygnięcia o rodzaju kary i jej rozmiarze do należytego rozważenia i uwzględnienia okoliczności wpływającej w sposób znaczący na ocenę zarówno stopnia zawinienia sprawcy powrotnego, jak również potrzeb w zakresie oddziaływania prewencyjnego w obu płaszczyznach tego oddziaływania, jaką jest uprzednia karalność za przestępstwo w określonym w projektowanym przepisie zakresie. Z kolei istnienie w systemie prawnym regulacji nakazującej wzmożenie represji karnej w przypadku ponowienia przez sprawcę antyprawnej aktywności powinno dodatkowo motywować osoby, które dopuściły się już prawomocnie osądzonego karalnego bezprawia, do powstrzymania się od ponawiania przestępczych zachowań.

Projekt uchyla przepis art. 58 § 2 K.k. dotyczący zakazu orzekania tzw. grzywny niecelowej, tj. grzywny, co do której istnieje uzasadnione przekonanie, że z uwagi na dochody sprawcy, jego stosunki majątkowe lub

możliwości zarobkowe nie zostanie ona uiszczona i nie będzie jej można ściągnąć w drodze egzekucji. W praktyce stosowania tej regulacji okazało się, iż oparto ją na nazbyt idealistycznym założeniu istnienia w każdym przypadku możliwości rozpoznania statusu majątkowego i możliwości dochodowych oskarżonego, nie sprawdzającym się w zderzeniu z powszechną tendencją do zaniżania lub ukrywania przez oskarżonych ich dochodów oraz składników mienia. W obowiązującym stanie prawnym sądy niejednokrotnie rezygnują z orzeczenia grzywny nie z uwagi na powzięcie uzasadnionego przekonania, że orzeczenie grzywny w danym przypadku jest niecelowe w rozumieniu art. 58 § 2 K.k., lecz z uwagi na niemożność wykazania bez długotrwałego i absorbującego badania w tym zakresie tamującego biegu procesu, że zachodzi sytuacja przeciwna. W wypadku występków zagrożonych wyłącznie karą grzywny (a taki rodzaj zagrożenia ustawowego występuje w niektórych ustawach szczególnych) sądy z uwagi na aktualne brzmienie przepisu art. 58 § 2 K.k. częstokroć stawały w obliczu niemożności orzeczenia w zgodzie z ustawą jakiegokolwiek kary.

Zmiana dotycząca przewidzianej w projektowanym art. 59 K.k. możliwości orzeczenia kary pozbawienia wolności w wymiarze poniżej miesiąca została omówiona na stronach 17-18 uzasadnienia.

Zmiana w art. 60 § 6 K.k. polega na czytelnym określeniu zasad redukcji kary przy nadzwyczajnym złagodzeniu kary.

Ma ona na celu wprowadzenie nowego systemu łagodzenia kary w ramach tej instytucji, charakteryzującego się przejrzystością i konsekwencją przyjętych w tym zakresie reguł. Zawarte w obowiązującym stanie prawnym rozwiązanie, w sposób pozbawiony racjonalnego uzasadnienia umożliwia redukcję wymiaru kary w różnym stopniu w zależności od wysokości ustawowego zagrożenia za czyn, którego instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary dotyczy. Skoro zaś instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary jest instytucją znajdującą zastosowanie w odniesieniu do każdego rodzaju przestępstwa, niezależnie od wysokości grożącej za to przestępstwo kary, zaś przesłankę jej zastosowania, oprócz wypadków przewidzianych w ustawie oraz dotyczących młodocianego, jeżeli przemawiają za tym względy określone w art. 54 § 1 K.k., stanowi

w konkretnym wypadku niewspółmierna surowość nawet najniższej kary przewidzianej za określone przestępstwo, jako celowe należy uznać przyjęcie czytelnej zasady jednakowej maksymalnej redukcji o 2/3, co jest możliwe w odniesieniu do wszystkich przestępstw zagrożonych karą od 3 miesięcy oraz wprowadzenie możliwości orzekania kary w tygodniach w odniesieniu do przestępstw o niższej dolnej granicy zagrożenia karą pozbawienia wolności.

W wypadku czynów, które są zagrożone wyłącznie grzywną albo grzywną lub ograniczeniem wolności, uzasadnione jest przyjęcie identycznego sposobu złagodzenia kary, jak przewidziane na gruncie obowiązującego stanu prawnego w odniesieniu do czynów zagrożonych alternatywnie karą pozbawienia wolności, ograniczenia wolności lub grzywną, a więc polegającego na odstąpieniu od wymierzenia kary z równoczesnym orzeczeniem środka karnego. Zmiana ta przewiduje więc takie rozwiązanie, równocześnie poszerzając w § 7 katalog środków karnych orzekanych w ramach stosowania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, w celu objęcia nim nowych środków karnych określonych w art. 39 pkt 1a (pozbawienie praw rodzicielskich lub opiekuńczych) oraz w art. 39 pkt 9 (opublikowanie wizerunku sprawcy).

Nadto w dodanym § 8 proponuje się, aby nadzwyczajne złagodzenie kary mogło polegać również na odstąpieniu od orzeczenia środka karnego, chociażby jego orzeczenie było obowiązkowe.

Wprowadzona do Kodeksu karnego z 1997 r. instytucja tzw. małego świadka koronnego (art. 60 § 3 K.k.) uznawana jest powszechnie zwłaszcza wśród praktyków za jedną z najbardziej niefortunnie ujętych jego konstrukcji. Daleko idące zastrzeżenia pod adresem tego uregulowania zgłaszali również niektórzy przedstawiciele nauki, wskazując na konieczność wyeliminowania w drodze interwencji ustawodawcy wątpliwości, jakie powstały m.in. w odniesieniu do zakresu znaczeniowego pojęcia „ujawnienia” informacji, którym posłużono się w tym przepisie oraz w odniesieniu do wymogu konsekwentnego podtrzymywania przez sprawcę w toku postępowania karnego ujawnionych wcześniej informacji. Stopień trudności, jaki stwarza aktualne brzmienie przepisu art. 60 § 3 K.k. dla jednolitego stosowania prawa przez sądy, najdobitniej ilustrują wątpliwości Sądu Najwyższego, który dokonując wykładni

tego uregulowania niejednokrotnie dochodził do całkiem odmiennych ustaleń. Termin „ujawnił” interpretowany był w orzecznictwie Sądu Najwyższego na trzy różne sposoby, jako:

- przekazanie informacji nieznanymi wcześniej organowi powołanemu do ścigania przestępstw, tzw. ujęcie obiektywne (por. wyrok SN z 27 maja 2002 r., V KKN 188/00, OSNKW 2002, z. 11-12, poz. 113);
- przekazanie informacji już organowi znanych, z czego informujący - wedle swojego stanu wiedzy - nie zdawał sobie sprawy, tzw. ujęcie subiektywne (por. postanowienie SN z 20 lutego 2003 r., II K 113/02, OSNKW 2003, z. 5-6, poz. 52; wyrok SN z 11 marca 2003 r., V KK 176/02, LEX nr 77444 oraz uchwała SN w składzie 7 sędziów z 29.10.2004 r., I KZP 24/04, OSNKW 2004, z. 10, poz. 92);
- przekazanie organowi ścigania informacji już mu znanych, nawet wówczas, gdy informujący zdaje sobie z tego sprawę (por. uchwała SN z 25 lutego 1999 r., I KZP 38/98, OSNKW 1999, z. 3-4, poz. 12).

Rozbieżne rozstrzygnięcia zapadały również w odniesieniu do istnienia wymogu konsekwentnego podtrzymywania przez sprawcę swoich wyjaśnień w toku całego postępowania karnego (por. wyrok SN z 15 listopada 2002 r., II KKN 390/01, LEX 74454 – negujący istnienie takiego ograniczenia oraz postanowienie SN z 2 grudnia 2004 r., III KK 112/04, OSNKW 2005, z. 1, poz. 6 – potwierdzające jego istnienie).

Projektodawcy stoją na stanowisku, że premiowanie obligatoryjnie stosowanym nadzwyczajnym złagodzeniem kary faktu „ujawnienia” organowi ścigania okoliczności wcześniej mu znanych lub przejawów nielojalności polegających na późniejszym odwołaniu lub zaprzeczeniu informacjom wcześniej ujawnionym, podważa podstawowe racje istnienia instytucji małego świadka koronnego. Konsekwentnie do tego stanowiska, kierując się jednocześnie intencją zakończenia niepożądanego stanu niepewności i zmienności interpretacyjnej, jaki narósł wokół przesłanek warunkujących stosowanie instytucji małego świadka koronnego, projekt jednoznacznie wprowadza wymóg ujawnienia informacji dotychczas nieznanymi organowi powołanemu do

ścigania przestępstw (art. 60a § 1 K.k.) oraz nakaz potwierdzenia ujawnionych przez siebie informacji w postępowaniu karnym (art. 60a § 4 K.k.). Poszerza się jednocześnie zakres stosowania tej instytucji na wypadki współdziałania przestępczego w konfiguracji dwuosobowej. Według art. 60 § 3 obowiązującego Kodeksu karnego konfiguracja ta musi być co najmniej trzyosobowa.

Natomiast wobec sprawcy, który niezależnie od wyjaśnień w swojej sprawie ujawnił przed organem ścigania nieznane dotychczas temu organowi informacje, dotyczące okoliczności popełnienia innego czynu zabronionego, zagrożonego karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności, projekt wprowadza względną obligatoryjność stosowania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, wyłącznie na wniosek prokuratora. W takim przypadku instytucja ta będzie bowiem mogła być zastosowana, chyba że przemawiają przeciwko temu szczególne okoliczności (art. 60a § 2 K.k.). Rozwiązanie takie jest celowe dla osiągnięcia pożądanego rezultatu w postaci zwiększenia stopnia wykrywalności poważnych przestępstw – obligatoryjność wprowadzenia względnej zastosowania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary w razie spełnienia przez sprawcę określonych w ustawie warunków, nawet względnie gwarantując sprawcy złagodzenie odpowiedzialności karnej, w większym stopniu będzie motywować osoby posiadające takie informacje do ich ujawnienia organom ścigania, niż rozwiązanie zawarte w obowiązującym stanie prawnym, przewidujące w takiej sytuacji jedynie możliwość zastosowania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary (art. 60 § 4 K.k.), a tym samym będzie także skuteczniejszym mechanizmem łamania solidarności grup przestępczych. Pomimo względnej obligatoryjności nie rezygnuje się z istniejącego w obowiązującym stanie prawnym uwarunkowania zastosowania tej instytucji od złożenia wniosku przez prokuratora. W takich wypadkach ocena spełnienia przesłanek zastosowania tej instytucji i tak pozostawiona zostanie swobodnej ocenie sądu orzekającego w sprawie, który będzie ważył, czy przeciwko zastosowaniu tej instytucji nie przemawiają szczególne okoliczności. Wprowadzenie bezwzględnej obligatoryjności tej instytucji stosowanej na wniosek prokuratora stanowiłoby przejaw normatywnego związania sądu oceną dokonaną przez organ władzy wykonawczej, prowadząc do naruszenia obowiązujących w polskim systemie

prawnym kardynalnych zasad trójrozdziału władz oraz niezawisłości sądów. Prokurator decydowałby bowiem o treści wyroku sądu w tym zakresie.

W przypadku regulacji dotyczącej art. 60a § 4 K.k. projekt, tak jak w odniesieniu do sprawcy określonego w art. 60a § 1 K.k., i z tych samych przyczyn, przewiduje wymóg konsekwentnego potwierdzania ujawnionych organom ścigania okoliczności.

Projekt przewiduje w art. 60a § 3 K.k. rozwiązanie wyłączające zastosowanie instytucji z § 2 tego artykułu w sytuacji, gdy zarzucane sprawcy przestępstwo jest zagrożone karą surowszą niż czyn przez niego ujawniony. Uregulowanie to jest niezbędne dla zapewnienia społecznie opłacalnych i oczekiwanych w płaszczyźnie polityczno-kryminalnej rezultatów jej stosowania, zwłaszcza przy przewidzianej w projekcie obligatoryjności w tym zakresie.

Uchylenie § 3-5 w art. 60 K.k. oraz zmiana odnosząca się do art. 61 § 1 K.k. mają charakter dostosowawczy, przy czym w art. 61 § 1 K.k. projekt uzależnia możliwość zastosowania instytucji z art. 60a § 1 K.k. od wniosku prokuratora. Jest to uzasadnione koniecznością wyjaśnienia przez prokuratora wszystkich okoliczności sprawy, co bez odpowiedniej zachęty w postaci ewentualnego odstąpienia od wymierzenia kary może nie być możliwe.

Projekt wprowadza nowe, konieczne uzupełnienie przepisów kodeksu karnego dotyczących zaliczania na poczet orzeczonych kar i środków karnych okresu rzeczywistego pozbawienia wolności oraz stosowania środków zapobiegawczych (art. 63 K.k.). Do treści przepisu zawartego w § 1 tego artykułu wprowadzono regulację dotyczącą zasad zaliczania na poczet kary pozbawienia wolności grzywny określonej kwotowo, przewidzianej w wielu ustawach szczególnych, przyjmując że równoważnikiem jednego dnia pozbawienia wolności będzie grzywna w kwocie od 20 do 20 000 zł, co z kolei jest następstwem zawartej w projektowanym art. 33 § 4 K.k. zmiany dotyczącej wysokości stawki dziennej grzywny. Treść przepisu § 2 art. 63 K.k. została w projekcie poszerzona, w celu objęcia jego regulacją środka karnego z art. 39 pkt 2a K.k. oraz okresu faktycznego zatrzymania prawa jazdy lub innego odpowiedniego dokumentu, dokonanego w oparciu o przepisy ustaw szczególnych.

Projekt zaostrza odpowiedzialność karną sprawców działających w warunkach recydywy specjalnej.

W projekcie wprowadza się obligatoryjne zaostwienie kary wymierzanej sprawcy działającemu w warunkach recydywy specjalnej typu podstawowego, przewidując obowiązek orzeczenia kary surowszej niż odpowiadająca dolnej granicy ustawowego zagrożenia (art. 64 § 1 K.k.). Racje polityczno-kryminalne przemawiają przeciwko rozwiązaniu przewidzianemu w obowiązującym brzmieniu art. 64 § 1 K.k., zgodnie z którym sąd stwierdzając podstawowy typ recydywy specjalnej nie ma obowiązku wymierzenia kary w jakimkolwiek stopniu obostrzonej, w związku z czym może orzec wobec sprawcy karę również w wymiarze odpowiadającym dolnej granicy ustawowego zagrożenia za dany typ czynu zabronionego, natomiast ma możliwość wymierzenia kary do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę. Zarówno doświadczenia praktyczne, jak i wyniki znanych badań kryminologicznych prowadzą do jednoznacznego wniosku, że jedynie podwyższenie dolnej granicy ustawowego zagrożenia wywiera oczekiwane oddziaływanie generalno-prewencyjne, w szczególności na płaszczyźnie oddziaływania ustawy, podwyższając w sposób pewny, a nie jedynie prawdopodobny, „koszt” przestępczego zachowania, który sprawca będzie musiał ponieść dopuszczając się karalnego bezprawia w warunkach skutkujących modyfikacją granic ustawowego zagrożenia. Nie można również pominąć faktu, że w praktyce orzeczniczej dotyczącej stosowania art. 64 § 1 K.k. incydentalnie dochodziło do przekroczenia wymiarem kary, odnoszącym się do sprawcy powrotnego działającego w określonych w tym przepisie warunkach, górnej granicy ustawowego zagrożenia za dany czyn, przewidzianej w przepisie części szczególnej, natomiast dużo częściej miały miejsce przypadki wymierzenia takiemu sprawcy kary oscylującej wokół dolnej granicy zagrożenia, co świadczy o niedostosowaniu kształtu omawianego przepisu do oczekiwanych, i leżących u podstaw założeń konstrukcyjnych instytucji recydywy szczególnej, polityczno-kryminalnych celów jej stosowania.

W odniesieniu do recydywy specjalnej wielokrotnej projekt podwyższa dolną granicę wymierzanej kary pozbawienia wolności do podwójnej wysokości

dolnego zagrożenia ustawowego przewidzianego za dane przestępstwo – co koreluje ze zmianą dotyczącą recydywy specjalnej podstawowej (art. 64 § 2 K.k.). Wskazane powyżej, a odnoszące się do projektowanego przepisu art. 64 § 1 K.k., racje uzasadniające podwyższenie dolnego progu kary w wypadku popełnienia czynu w warunkach powrotu do przestępstwa zachowują pełną adekwatność w zakresie dotyczącym projektowanej zmiany treści art. 64 § 2 K.k. Podkreślić jednak należy, że zmianie w zakresie dolnego progu kary przewidzianej dla recydywisty wielokrotnego towarzyszy w projekcie istotna zmiana przesłanki recydywy wielokrotnej odnoszącej się do kręgu przestępstw, których popełnienie, przy spełnieniu pozostałych przesłanek tej instytucji, uzasadnia przyjęcie tego rodzaju recydywy. W odniesieniu do dotychczasowego kręgu przestępstw projekt rezygnuje z przestępstwa kradzieży z włamaniem, natomiast zakresem zastosowania tej instytucji obejmuje wszelkie przestępstwa popełnione z użyciem przemocy wobec osoby lub groźby jej użycia albo z doprowadzeniem człowieka do nieprzytomności lub bezbronności, podczas gdy według regulacji obowiązującego kodeksu przesłanka „innego przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia” odnosi się jedynie do przestępstw przeciwko mieniu.

Wskazana zmiana odnosząca się do kręgu przestępstw pozwoli objąć instytucją recydywy wielokrotnej w zakresie skutkującym zaostrzeniem kary rzeczywiście najgroźniejsze akty bezprawia popełniane przez sprawców powrotnych, atakujące najistotniejsze dobra prawem chronione, jak i charakteryzujące się najbardziej nagannym sposobem działania sprawcy, w odniesieniu do których potrzeba w zakresie wzmożenia ochrony prawnej atakowanych dóbr, jak i wzmocnienia oddziaływania prewencyjnego, zwłaszcza w płaszczyźnie prewencji indywidualnej, czyni w pełni uzasadnionym i racjonalnym krokiem podniesienie dolnego progu kary wymierzanej sprawcom takich czynów.

W projekcie zrezygnowano ze stosowania zaostrzeń przewidzianych w art. 64 § 1 i § 2 K.k. do zbrodni zagrożonych karą pozbawienia wolności, której dolna granica jest wyższa od 5 lat (art. 64 § 4 K.k.), ponieważ z uwagi na wysokość dolnego progu ustawowego zagrożenia przewidzianego za takie zbrodnie, a wynoszącego najmniej lat 10 w przypadku zbrodni zabójstwa,

zgodnie z projektowanym art. 148 § 1 nie jest celowym w płaszczyźnie oddziaływania polityczno-kryminalnego automatyczne podwajanie jego wysokości (art. 64 § 2 K.k.), ani nawet stymulowanie orzeczenia kary pozbawienia wolności w wysokości powyżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia, a nadto z uwagi na okoliczność, że tego rodzaju rozwiązania mogłyby w niektórych wypadkach rodzić niebezpieczeństwo naruszenia zasady winy jako okoliczności limitującej wymiar kary. Również możliwość zaostżenia kary do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę (art. 64 § 1 K.k.) nie mogłaby znaleźć zastosowania do tej kategorii zbrodni, gdyż projektowane przepisy części szczególnej Kodeksu karnego dla wypadków takich zbrodni przewidują górną granicę terminowej kary pozbawienia wolności tożsamą z górną granicą rodzajową tego rodzaju kary, zaś zgodnie z projektem kara wymierzona za czyny popełnione w warunkach recydywy specjalnej nie może przekroczyć górnej granicy kary pozbawienia wolności, tj. 25 lat pozbawienia wolności. (art. 64 § 3 K.k.).

W projekcie przyjęto rozwiązanie, zgodnie z którym sąd miałby możliwość odstąpienia od zasad zaostżenia kary dotyczących przestępstw popełnionych w warunkach recydywy specjalnej wielokrotnej, ale jedynie w szczególnie uzasadnionych wypadkach, gdy nawet najniższa kara wymierzona na podstawie art. 64 § 2 K.k. byłaby niewspółmiernie surowa ze względu na stopień winy i stopień społecznej szkodliwości czynu (art. 64 § 5 K.k.). Wprowadzenie takiej możliwości jest oczywiście celowe, z uwagi na konieczność przeciwdziałania potencjalnym przypadkom wymierzenia za czyn popełniony w warunkach recydywy szczególnej kary niesprawiedliwej, odbiegającej swą dolegliwością od legitymizujących i limitujących jej rozmiar okoliczności, które zgodnie z uregulowaniem zawartym w art. 53 § 1 K.k. stanowią stopień społecznej szkodliwości czynu oraz stopień winy sprawcy.

Projekt uzależnia zastosowanie instytucji warunkowego umorzenia postępowania, w stosunku do sprawcy przestępstwa zagrożonego karą przekraczającą 3 lata, a nie przekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, od zawarcia przez niego z pokrzywdzonym ugody przed sądem co do sposobu naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (art. 66 § 3

K.k.). W obowiązującym stanie prawnym przepis art. 66 § 3 K.k. wymaga jedynie uzgodnienia sposobu naprawienia szkody, bez określenia trybu i sposobu tego uzgodnienia – co nie zabezpiecza wystarczająco interesu pokrzywdzonego. W wypadku zawarcia ugody sądowej, niezależnie od większego prestiżu, a tym samym płynącej z tego większej motywacji do wywiązania się przez strony z objętych ugodą zobowiązań, interes pokrzywdzonego będzie dodatkowo chroniony, na wypadek gdyby sprawca uchylał się od ich wykonania, okolicznością, że ugoda sądowa stanowi tytuł egzekucyjny, który po opatrzeniu klauzulą wykonalności może stać się podstawą dochodzenia objętego ugodą świadczenia w trybie egzekucyjnym.

Zmiany w unormowaniach zawartych w art. 67 § 3 i 4 K.k. zmierzają do wzmocnienia elementów kompensacyjnych związanych z instytucją warunkowego umorzenia postępowania. O ile według obowiązującego prawa sąd stosując warunkowe umorzenie postępowania ma obowiązek zobowiązać sprawcę do naprawienia szkody w całości lub w części (art. 67 § 3 K.k.), to w myśl projektu treścią tego zobowiązania będzie również zadośćuczynienie za doznaną przez pokrzywdzonego krzywdę, o ile w związku z popełnieniem stanowiącego przedmiot postępowania czynu pokrzywdzony krzywdy, a więc szkody o charakterze niemajątkowym, doznał. Ponadto, jako dodatkowe obowiązki związane z instytucją warunkowego umorzenia postępowania, na sprawcę będą mogły być nakładane obowiązki z art. 72 § 1 pkt 6, 7, 7b i 8 K.k. (a więc obowiązek poddania się leczeniu, oddziaływaniom terapeutycznym lub uczestnictwu w programach korekcyjno-edukacyjnych – art. 72 § 1 pkt 6 K.k.; obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach – art. 72 § 1 pkt 7 K.k.; obowiązek opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym – art. 72 § 1 pkt 7b K.k.; obowiązek innego stosownego postępowania w okresie próby, jeżeli może to zapobiec popełnieniu ponownie przestępstwa – art. 72 § 1 pkt 8 K.k.), co pozwoli bardziej racjonalnie i elastycznie – w odniesieniu do okoliczności związanych z konkretnym czynem i konkretnym sprawcą – dostosowywać zakres płynącego na sprawcę z tej instytucji oddziaływania, co ma znaczenie zarówno z uwagi na możliwość uwzględnienia zasługujących na ochronę interesów pokrzywdzonego, jak

i potrzebę stworzenia skutecznego mechanizmu weryfikującego zachowanie osoby, wobec której zastosowano warunkowe umorzenie postępowania, w okresie probacji związanej z tą instytucją.

W projekcie wydłużono tzw. okresy gwarancyjne, a więc okresy po upływie których nie można podjąć warunkowo umorzonego postępowania (art. 68 § 4 K.k.), nie można zarządzić wykonania kary warunkowo zawieszanej (art. 75 § 4 K.k.), następuje zatarcie skazania wobec sprawcy, który skorzystał z dobrodziejstwa instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary (art. 76 § 1 K.k.), uważa się za odbytą karę orzeczoną wobec sprawcy, wobec którego zastosowano warunkowe przedterminowe zwolnienie (art. 82 K.k.) oraz uważa się za odbytą karę orzeczoną wobec sprawcy umieszczonego w zamkniętym zakładzie leczenia odwykowego (art. 97 § 3 K.k.).

W każdym z wymienionych powyżej wypadków projekt wydłużył dotychczasowy okres 6 miesięczny do 1 roku, opierając się na założeniu, że nie ma zasługujących na uwzględnienie argumentów przemawiających za pozostawieniem dotychczasowych okresów, których długość – jak ujawniła to praktyka stosowania tych przepisów, a w szczególności przepisów odnoszących się do podjęcia postępowania warunkowo umorzonego oraz zarządzenia wykonania kary – w realiach konkretnej sprawy niejednokrotnie okazywała się niewystarczająca do realizacji uzasadnionych stanem faktycznym decyzji w tym zakresie. Szczególne utrudnienie płynące z długości okresu przewidzianego w obowiązującym stanie prawnym dotyczy zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności z uwagi na popełnienie przez skazanego podobnego przestępstwa umyślnego, za które orzeczono karę pozbawienia wolności (art. 75 § 1 K.k.) lub innego przestępstwa w okresie próby (art. 75 § 2 K.k.), gdyż w obu tych przypadkach fakt popełnienia przestępstwa w okresie próby musi być potwierdzony prawomocnym wyrokiem, co przy uwzględnieniu typowego czasu trwania dwuinstancyjnego postępowania dotyczącego czynu popełnionego pod koniec okresu próby podjęcie decyzji w przedmiocie zarządzenia wykonania kary przed upływem aktualnego okresu czyni praktycznie niemożliwym.

W projekcie zrezygnowano z dopuszczalności warunkowego zawieszenia wykonania kary ograniczenia wolności i kary grzywny (art. 69 § 1 K.k.), uznając za niecelowe nakładanie się na siebie dwóch środków wolnościowych. Istniejąca w obowiązującym stanie prawnym możliwość warunkowego zawieszenia wykonania grzywny oraz kary ograniczenia wolności oznacza faktyczną bezkarność sprawcy przestępstwa, co pozostaje w sprzeczności z zasadami racjonalnej polityki karnej i jest niezrozumiałe w odczuciu społecznym.

Nazbyt szerokie, dokonywane niejednokrotnie z pominięciem ustawowych przesłanek dopuszczalności zastosowania tej instytucji, stosowanie instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary wskazuje na konieczność wprowadzenia przesłanki ograniczającej jej stosowanie, w postaci nałożenia na sąd obowiązku dokonania oceny, czy względ na potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa (po zmianach brzmienia tej przesłanki: „czy względ na cele w zakresie społecznego oddziaływanie kary”) nie przemawia przeciwko zastosowaniu tej instytucji (art. 69 § 2 K.k.). Dzięki wprowadzeniu wymogu uwzględniania przez sąd płaszczyzny generalno-prewencyjnego oddziaływania kary, z zakresu stosowania tej instytucji zostaną wyłączone wypadki, w których jej zastosowanie mogłoby skutkować całkowitym ubezskutecznieniem oddziaływania w zakresie prewencji generalnej, a nawet mogłoby powodować szkody w zakresie stanu świadomości prawnej społeczeństwa (po zmianach brzmienia tej przesłanki: „w zakresie społecznego oddziaływania kary”). Podkreślić należy okoliczność, że projektowane rozwiązanie znajduje pełne uzasadnienie w dyspozycji art. 53 § 1 K.k., określającego dyrektywy sądowego wymiaru kary, w myśl których wymierzając karę sąd ma obowiązek uwzględnić zarówno cele zapobiegawcze i wychowawcze, które ma ona osiągnąć w stosunku do skazanego, jak i potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa (po zmianach brzmienia tej przesłanki: „jak i cele w zakresie społecznego oddziaływanie kary”). Skoro zastosowanie instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności jest elementem całkowicie zmieniającym substancję orzekanej kary pozbawienia wolności, eliminującym podstawowy dla jej istoty

element, jakim jest dolegliwość płynąca z izolacji w warunkach więziennych, to stosowanie tej instytucji musi podlegać ograniczeniom odwołującym się do celów kary, określonych w powołanym przepisie art. 53 § 1 K.k., a więc ograniczeniom pozwalającym na jej zastosowanie tylko w wypadkach spełnienia pomimo tego celów stawianych przed reakcją penalną w obu płaszczyznach – generalnej i indywidualnej – prewencyjnego oddziaływania, jak to przewidziane jest w projekcie.

Projekt przewiduje, że z dobrodziejstwa warunkowego zawieszenia wykonania kary nie będą mogli korzystać sprawcy działający w warunkach recydywy specjalnej wielokrotnej (art. 69 § 3 K.k.). Natomiast do recydywistów działających w warunkach recydywy specjalnej w typie podstawowym, jak również sprawców, którzy byli już uprzednio co najmniej dwukrotnie skazani na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, warunkowe zawieszenie wykonania kary będzie mogło być stosowane tylko w wyjątkowych, szczególnie uzasadnionych wypadkach. Rozwiązanie takie jest w pełni uzasadnione względami kryminologicznymi, jak również potrzebami polityki karnej odwołującymi się do określonych w art. 53 § 1 K.k. celów kary. W płaszczyźnie kryminologicznej nie sposób bowiem przyjąć, w odniesieniu do sprawców działających w warunkach recydywy specjalnej wielokrotnej, wobec których w myśl projektu możliwość zastosowania instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary będzie wyłączona, aby wnioski płynące z faktu uporczywego naruszania przez nich prawa, pomimo kolejnych skazań, mogły zostać zrównoważone jakimikolwiek innymi okolicznościami do tego stopnia, by uzasadnić przyjęcie pozytywnej prognozy kryminologicznej, będącej warunkiem dopuszczalności zastosowania tej instytucji. Podobna ocena odnosi się do prognozy kryminologicznej dotyczącej sprawców działających w warunkach recydywy specjalnej typu podstawowego oraz sprawców uprzednio dwukrotnie korzystających z dobrodziejstwa instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, w stosunku do których jedynie w wyjątkowych, szczególnie uzasadnionych wypadkach instytucja z art. 69 K.k. będzie mogła znaleźć zastosowanie. Rozwiązanie to będzie przeciwdziałać zdarzającym się nierzadko w praktyce sądów wypadkom nieuzasadnionego

traktowania uprzedniej, nawet wielokrotnej karalności sprawcy w stosunku do którego nie orzeczono jednak dotychczas tzw. bezwzględnej kary pozbawienia wolności, jako okoliczności nieprzekreślającej możliwości przyjęcia pozytywnej prognozy kryminologicznej, a tym samym kolejnego zastosowania instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary. Wypadki takie, nieuzasadnione nawet w świetle obowiązującego stanu prawnego, utwierdzają tak traktowanych sprawców przestępstw w postawie lekceważenia porządku prawnego, a nawet postawę taką wzmacniają, poprzez wywołanie przekonania o pobłażliwości systemu prawnego i orzecznictwa sądów, a tym samym opłaczalności podejmowania zachowań przestępczych. Jeżeli zważyć na fakt, że nieuzasadnione w takich wypadkach zastosowanie instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary wywiera, z przyczyn powyżej wskazanych, degradujący wpływ również na stan świadomości prawnej społeczeństwa (po zmianach brzmienia tej przesłanki: „na społeczne oddziaływanie kary”), wprowadzenie ograniczenia przewidzianego przez projekt należy ocenić jako konieczne, a nawet naglące. Projektowana regulacja gwarantuje jednak możliwość odstąpienia, w sytuacjach nadzwyczajnych, od wyżej omówionego ograniczenia, z koniecznością przedstawienia w takiej sytuacji przez sąd przesłanek dokonanej oceny, przesądzającej o zaistnieniu „wyjątkowego, szczególnie uzasadnionego wypadku”.

Zmiana art. 70 § 1 i 2 K.k. jest konsekwencją rezygnacji z możliwości zawieszenia wykonania kary grzywny i kary ograniczenia wolności. Z uwagi na wyłączenie instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary w odniesieniu do tych rodzajów kar, z brzmienia art. 70 usunięto, jako nieaktualne, odnoszące się do nich odwołania.

W projektowanym art. 70 § 3 K.k. wprowadzono zasadę, że okres próby związany z warunkowym zawieszeniem wykonania kary przedłuża się o czas, w którym wykonywano wobec skazanego karę pozbawienia wolności, zastępczą karę pozbawienia wolności lub karę aresztu orzeczoną w innej sprawie. Wprowadzenie tej zasady jest oczywiście uzasadnione faktem, że celem probacji jest weryfikowanie zachowania skazanego w warunkach wolnościowych, nie zaś w warunkach izolacji więziennej, w których dotyczące

skazanego zewnętrzne ograniczenia nie pozwalają dokonywać oceny jego zachowania w płaszczyźnie spełnienia celów tej probacyjnej instytucji, a nadto uniemożliwiają skazanemu stosowanie się do większości obowiązków, które w oparciu o regulacje z art. 72 K.k. mogą zostać na niego w związku z zastosowaniem instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary nałożone.

Maksymalna wysokość grzywny akcesoryjnej, a więc grzywny którą można orzec w oparciu o podstawę z art. 71 § 1 K.k. w związku z zastosowaniem instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary, według projektu wynosić będzie 360 stawek dziennych (według obowiązującego prawa – 180 stawek). Zmiana ta ma charakter dostosowawczy i jest uzasadniona dwukrotnym, w porównaniu z dotychczasowym stanem prawnym, podwyższeniem górnej liczby stawek grzywny w projektowanym art. 33 § 1 K.k.

Projektowana zmiana art. 71 § 2 K.k. jest następstwem przyjęcia w projekcie zmiany brzmienia art. 69 § 1 K.k. (warunkowe zawieszenie wykonania kary może dotyczyć tylko kary pozbawienia wolności).

Modyfikacje odnoszące się do art. 72 K.k. wzmacniają oddziaływanie probacyjne, kompensacyjne i prewencyjne instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności.

Projektowana zmiana sformułowania określającego treść obowiązku probacyjnego zawartego w art. 72 § 1 pkt 5 K.k. prowadzi do możliwości nakazania skazanemu, poprzez nałożenie tego obowiązku, powstrzymania się od spożywania napojów alkoholowych w ogóle, a nie jedynie od ich nadużywania, jak jest to ujęte w obowiązującym stanie prawnym (przy okazji wyrażenie „alkohol” zastąpiono wyrażeniem „napój alkoholowy”, używanym na gruncie ustawy o przeciwdziałaniu alkoholizmowi). Nieostrość zakresu znaczeniowego i ocenny charakter pojęcia „nadużywanie alkoholu” (napojów alkoholowych), które często jest rozumiane odmiennie przez osoby pochodzące z różnych środowisk, skutkowało, jak wykazały doświadczenia praktyczne, nierzadko kontrowersjami co do tego, czy intensywność konsumpcji alkoholu (napojów alkoholowych) przez skazanego poddanego probacji uzasadnia ocenę, że doszło do jego nadużywania, a tym samym naruszenia obowiązku

probacyjnego, czy też stanowi przejaw dopuszczalnego – z uwagi na treść nałożonego obowiązku oraz cele probacji – zachowania skazanego w okresie próby. Projektowana zmiana możliwość zaistnienia tego rodzaju wątpliwości wyklucza, ułatwiając kontrolę przestrzegania warunków probacji w odniesieniu do osób, co do których sąd dostrzeże celowość nałożenia takiego obowiązku, znajdującą zazwyczaj uzasadnienie w związku zachodzącym pomiędzy używaniem alkoholu (napojów alkoholowych) przez sprawcę a przestępstwem którego się on dopuścił.

Zawarta w projekcie zmiana treści art. 72 § 2 K.k. polega na poszerzeniu treści zobowiązania, które sąd może nałożyć na skazanego w związku z zastosowaniem instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary, o możliwość zobowiązania skazanego do zadośćuczynienia za doznaną przez pokrzywdzonego krzywdę. Zmiana ta wzmocni ochronę interesu pokrzywdzonego realizowaną w procesie karnym, pozwalając uzależnić spełnienie celów probacji również od podjęcia przez skazanego działań kompensacyjnych odnoszących się do wyrządzonej pokrzywdzonemu szkody o charakterze niemajątkowym, objętych treścią nałożonego przez sąd zobowiązania.

Projekt wprowadza nowy obowiązek probacyjny, który będzie mógł być nakładany na sprawcę w związku z zastosowaniem instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary, w postaci obowiązku wykonania określonej pracy społecznie użytecznej (art. 72 § 1 pkt 7c K.k.), w wymiarze nieprzekraczającym 50 godzin (§ 3 tego artykułu). Możliwość oddziaływania na skazanego obowiązkiem tego rodzaju pozwoli wzbogacić instytucję warunkowego zawieszenia wykonania kary nowym elementem, który z jednej strony stanowiąc dla skazanego realny ciężar realizować będzie represyjny cel kary, z drugiej zaś strony będzie wywierać na skazanego wpływ wychowawczy, wzmacniając oddziaływanie w płaszczyźnie indywidualnej prewencji.

Zmiana treści art. 73 § 2 K.k. jest konsekwencją wyłączenia możliwości zastosowania instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary wobec sprawców czynów popełnionych w warunkach powrotu do przestępstwa określonego w art. 64 § 2 K.k.

Projekt przewiduje zmianę brzmienia przepisu art. 74 § 1 K.k. polegającą na rezygnacji z obecnie istniejącego wymogu wysłuchania skazanego przed określeniem przez sąd czasu i sposobu wykonania obowiązków probacyjnych nakładanych w oparciu o art. 72 K.k. oraz wymogu zgody skazanego na nałożenie obowiązku z art. 72 § 1 pkt 6 K.k. (obowiązek poddania się leczeniu, oddziaływaniom terapeutycznym lub uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych). Obecne uregulowanie kodeksu w tym zakresie jest przejawem zbędnego formalizmu, mogącego prowadzić nadto do znacznych komplikacji w niektórych sytuacjach procesowych, zwłaszcza gdy postępowanie, choćby na późniejszym jego etapie, jest prowadzone bez obecności oskarżonego. Płynące z tego uregulowania konsekwencje są nadto odbierane jest praktyków jako obniżające autorytet sądu, gdyż prowadzą częstokroć do wywołania wrażenia swoistego „negocjowania” z oskarżonym elementów współwyznaczających treść wyroku. Przede wszystkim jednak naruszają aksjologię orzekania, skoro prowadzą do ujawnienia poglądu członków składu orzekającego co do treści przyszłego rozstrzygnięcia co do winy, jak i co do kary, na etapie poprzedzającym przeprowadzenie narady nad treścią wyroku.

W projekcie przesłankę obligatoryjnego zarządzenia wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności stanowi popełnienie przez sprawcę w okresie próby przestępstwa umyślnego, za które orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności (art. 75 § 1 K.k.). W świetle zasad racjonalnej polityki karnej brak podstaw do ograniczenia tej przesłanki jedynie do popełnienia przez sprawcę przestępstwa umyślnego podobnego do tego, za które orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jak ma to miejsce w obowiązującym stanie prawnym. Projektowana przesłanka obligatoryjnego zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności odwołuje się do ponownego popełnienia przestępstwa umyślnego, podobnie jak przesłanka instytucji recydywy ogólnej (art. 58 § 1 K.k.), co wskazuje na spójność polityczno-kryminalnych założeń projektu, wiążących z faktem ponowienia umyślnego bezprawia przez sprawcę jednoznacznie niekorzystne dla niego konsekwencje w płaszczyźnie wymiaru kary i zasad jej wykonania.

Projekt wprowadza możliwość orzeczenia przez sąd zakazu stosowania instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia – co pozostaje w zgodzie zarówno z postulatami praktyków, jak i oczekiwaniami społecznymi (art. 77 § 2 K.k.). Orzeczenie zakazu warunkowego przedterminowego zwolnienia dotyczyłoby wypadków, w których za takim rozstrzygnięciem przemawia motywacja i sposób działania sprawcy, jego właściwości osobiste, a także dotychczasowy tryb życia. Rozwiązanie to, jak się zakłada, będzie stosowane wobec najbardziej niebezpiecznych sprawców, w przypadku których zarówno względy sprawiedliwościowe, jak i prewencyjne przemawiają za niedokonywaniem na etapie wykonania kary jakichkolwiek modyfikacji jej rozmiaru, a w odniesieniu do których aspekt eliminacyjny kary pozbawienia wolności jawi się jako jeden z priorytetowych. Projektowane rozwiązanie wprowadza więc oczekiwaną społecznie i postulowaną zarówno w orzecznictwie, jak i przez przedstawicieli nauki, możliwość orzekania także kary dożywotniego pozbawienia wolności z wykluczeniem warunkowego przedterminowego zwolnienia, która znajdzie zastosowanie w odniesieniu do najbardziej niebezpiecznych sprawców najcięższych zbrodni, stanowiąc w systemie prawnym nieprzewidującym w katalogu kar kary śmierci ultymatywny środek ochrony społecznej przed najcięższą przestępczością.

Projekt wprowadza możliwość warunkowego przedterminowego zwolnienia sprawcy skazanego na karę w wymiarze nie przekraczającym 2 lat pozbawienia wolności, już po odbyciu jednej czwartej kary (art. 78 § 2 K.k.). Instytucja ta nie miałaby zastosowania w wypadkach popełnienia czynu w warunkach recydywy ogólnej oraz wypadkach skazania za przestępstwa z użyciem przemocy wobec osoby. Wyłączenie w odniesieniu do tych dwóch wypadków skróconego okresu odbytej kary – w stosunku do zasadniczego okresu wynoszącego co najmniej połowę kary (projektowany art. 78 § 1 K.k.) – jako przesłanki dopuszczalności zastosowania warunkowego przedterminowego zwolnienia znajduje uzasadnienie w oczywistym założeniu, że liberalizacja zasad polityki penitencjarnej nie powinna dotyczyć sprawców pewnych kategorii przestępstw, odznaczających się cechami uzasadniającymi ich surowszą ocenę, jak również sprawców, których uprzednie skazanie za przestępstwo nie

powstrzymało przed ponowieniem umyślnego, bądź podobnego do poprzednio popełnionego nieumyślnego, bezprawia.

Projekt w odniesieniu do art. 78 § 1 i 2 K.k. rezygnuje z tzw. progu ściśle oznaczonego minimalnego czasu odbywania kary pozbawienia wolności, niezależnego od tego, jaką część wymierzonej kary okres ten stanowi, którego odbycie warunkuje możliwość zastosowania wobec skazanego instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia (w obecnym stanie prawnym okres ten wynosi 6 miesięcy, zaś w przypadku skazanych określonych w art. 64 § 1 i 2 K.k. 1 rok odbytej kary pozbawienia wolności). Zmiana ta umożliwi sądom penitencjarnym bardziej elastyczne stosowanie tej instytucji, niż jest to możliwe na bazie obowiązującego prawa. Aktualne uregulowanie zawiera ograniczenie w tym zakresie, z natury rzeczy odnoszące się również do kar krótkoterminowych, w odniesieniu do których z uwagi na wymóg odbycia przez skazanego co najmniej 6 miesięcy kary zastosowanie instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia może być in concreto niemożliwe, bądź dotyczyć bardzo niewielkiej części kary.

W projekcie przyjmuje się rozwiązanie, w myśl którego w wypadku skazanego który ma odbyć kolejno dwie, lub więcej, kary pozbawienia wolności niepodlegające łączeniu, do ich sumy stosuje się odpowiednio zasady dotyczące warunkowego przedterminowego zwolnienia zawarte w projektowanych przepisach art. 78 § 1-3 K.k., zaś w przypadku gdy chociażby jedno z przestępstw popełniono w warunkach recydywy specjalnej – zawarte w projektowanym art. 78 § 3 K.k., a więc przepisie określającym kwalifikowane, odnoszące się do sprawców powrotnych, limity odbytej części kary (art. 79 § 1 K.k.). Również w wypadku sumy kar niepodlegających łączeniu, popełnienie chociażby jednego z przestępstw w warunkach określonych w projektowanym art. 78 § 2a K.k. (skazanie za przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby albo uprzednie skazanie za przestępstwo umyślne lub podobne przestępstwo nieumyślne) skutkować będzie wyłączeniem zastosowania projektowanego art. 78 § 2 K.k.

W razie warunkowego przedterminowego zwolnienia z kary wymierzonej skazanemu w warunkach art. 64 § 2 K.k. projektowany okres próby wynosi 5 lat

(art. 80 § 2 K.k.), w przypadku zaś warunkowego przedterminowego zwolnienia z kary dożywotniego pozbawienia wolności w projekcie przyjęto, że okres próby trwać będzie do śmierci skazanego (art. 80 § 3 K.k.). Rozwiązania te pozwolą na kontrolowanie zachowania sprawcy przestępstwa popełnionego w warunkach recydywy specjalnej wielokrotnej korzystającego z dobrodziejstwa instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia, przez dostatecznie długi, uzasadniony potrzebami weryfikacyjnymi okres, zaś w przypadku sprawcy czynu za który orzeczono najsurowszą spośród kar przewidzianych w kodeksie, w sposób permanentny, co odpowiada potrzebom płynącym z konieczności stworzenia trwałego mechanizmu ochrony społeczeństwa przed sprawcami najgroźniejszych przestępstw, którzy po opuszczeniu zakładu karnego przejawiają ponownie zachowania świadczące o nadal istniejącym z ich strony niebezpieczeństwie dla porządku prawnego.

Zmiana w art. 84 § 1 K.k. ma charakter dostosowawczy i wynika z wprowadzenia w art. 39 K.k. pkt 2c określającego nowy środek karny w postaci zakazu wstępu na imprezy masowe, w stosunku do którego w projektowanym art. 43 § 1 pkt 3 K.k. przewidziano wyższą, niż w odniesieniu do pozostałych terminowych środków karnych, dolną granicę okresu stosowania.

W projekcie zmienia się zasady wymiaru kary łącznej (art. 86 § 1 K.k.). Zgodnie z projektowanym rozwiązaniem sąd będzie wymierzać karę łączną w granicach od kary przewyższającej najwyższą z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy. Kara łączna nie będzie mogła jednak przekroczyć 1080 stawek dziennych grzywny, 3 lat ograniczenia wolności albo 30 lat pozbawienia wolności.

W obowiązującym stanie prawnym kara łączna wymierzana jest w granicach od najwyższej z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie może jednak przekroczyć 540 stawek dziennych, 18 miesięcy ograniczenia wolności albo 15 lat pozbawienia wolności. Projektowana zmiana ma na celu wyłączenie możliwości wymierzania kary łącznej przy zastosowaniu zasady pełnej absorpcji, której zastosowanie bardzo często prowadzi do nadmiernego,

nieuzasadnionego względami sprawiedliwościowymi ani polityczno-kryminalnymi, uprzywilejowania skazanych popełniających szereg przestępstw w warunkach zbiegu realnego, i tym samym stworzenie mechanizmu gwarantującego, w większym stopniu niż ma to miejsce na gruncie obowiązującego prawa, odzwierciedlenie wymiarem kary łącznej ciężaru zbiegających się przestępstw popełnionych przez sprawcę.

Projektowana zmiana górnej granicy kary łącznej grzywny i kary łącznej ograniczenia wolności wynika z podwyższenia w projekcie górnej granicy rodzajowej tych rodzajów kar (art. 33 § 1 i art. 34 § 1 K.k.). W odniesieniu do projektowanego podwyższenia górnej granicy kary łącznej pozbawienia wolności, wskazać należy, iż względy racjonalnej polityki karnej przemawiają za jej podniesieniem. Możliwość wymierzenia kary przewyższającej 25 lat pozbawienia wolności, a więc górną granicę rodzajową projektowanej terminowej kary pozbawienia wolności, jest niezbędna w przypadku łączenia kilku kar długoterminowych, zwłaszcza w tych wypadkach, w których co najmniej jedną z orzeczonych kar podlegających łączeniu będzie kara 25 lat pozbawienia wolności.

Zmiana art. 88 K.k. z jednej strony podyktowana jest koniecznością dostosowania przepisu wynikającą ze zniesienia odrębnej kary 25 lat pozbawienia wolności, z drugiej – z koniecznością usunięcia błędnego rozwiązania istniejącego w obecnym stanie prawnym, które przewiduje, że w przypadku łączenia kary 25 lat pozbawienia wolności albo kary dożywotniego pozbawienia wolności z innymi karami, karę łączną stanowi tylko ta kara, co powoduje, że swoistemu unicestwieniu ulegają inne orzeczone kary, a w szczególności kara grzywny. Zauważyć należy, że w praktyce mogą zachodzić okoliczności w pełni uzasadniające nałożenie kary grzywny na sprawcę skazanego na karę 25 lat pozbawienia wolności lub dożywotniego pozbawienia wolności.

Projekt, poprzez zmianę art. 89 K.k. wyklucza możliwość łączenia kary pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawieszono, z jakąkolwiek inną karą pozbawienia wolności (zarówno wymierzoną z warunkowym zawieszeniem wykonania kary, jak i bez zastosowania tej instytucji). Dopuszcza się tylko przy jednoczesnym orzekaniu (a zatem nie w wyroku łącznym)

warunkowe zawieszenie wykonania kary łącznej. Obecnie obowiązujące w tym przedmiocie unormowanie jawi się jako nielogiczne, prowadząc do możliwości łączenia kary pozbawienia wolności ze środkiem probacyjnym, bo taki charakter, substancjonalnie, ma kara pozbawienia wolności wymierzona sprawcy, w stosunku do którego zastosowano dobrodzieństwo instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary. Jeśli zważyć ponadto na powszechną krytykę obecnego brzmienia art. 89 K.k., wynikającą z zasadniczych wątpliwości interpretacyjnych dotyczących zawartych w nim przepisów (jej przejawem jest m.in. uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 2001 r., I KZP 14/01, z dwoma zdaniemmi odrębnymi) proponowana w projekcie zmiana jawi się jako uzasadniona i potrzebna.

Zmiany w treści art. 90 § 2 K.k. oraz art. 99 K.k. mają charakter dostosowawczy i wynikają z wprowadzenia w art. 39 pkt 1a K.k. nowego środka karnego w postaci pozbawienia praw rodzicielskich lub opiekuńczych.

Zmiana w treści art. 92 K.k. jest konsekwencją rezygnacji w projekcie z instytucji ciągu przestępstw, przewidzianej w obowiązującym art. 91 § 1 K.k.

Korekta art. 95 § 2 K.k. jest następstwem projektowanej zmiany brzmienia art. 78 K.k.

W projektowanym art. 96 § 3a K.k. usunięta zostaje zawarta w obowiązującym stanie prawnym luka dotycząca sprawcy skazanego na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo popełnione w związku z uzależnieniem od alkoholu lub innego środka odurzającego, którego w oparciu o dyspozycję art. 96 § 1 K.k. umieszczono w zamkniętym zakładzie leczenia odwykowego. W myśl przepisu zawartego w projekcie, w stosunku do takiego sprawcy, w wypadku uchylania się przez niego od poddania leczeniu, popełnienia przestępstwa, rażącego naruszenia porządku prawnego albo regulaminu zamkniętego zakładu leczenia odwykowego, możliwe będzie zarządzenie umieszczenia w zakładzie karnym. Rozwiązanie takie z jednej strony stworzy mechanizm motywujący sprawców umieszczonych w zakładzie leczenia odwykowego do przestrzegania prawa i spełniania obciążających ich obowiązków, z drugiej zaś strony pozwoli na

rezygnację z umieszczenia skazanego w takim zakładzie w tych wypadkach, gdy cele terapeutyczne z uwagi na jego postawę nie mogą być skutecznie realizowane lub gdy ich realizacja z uwagi na naganne zachowanie skazanego pociąga za sobą nadmierne negatywne następstwa.

Projekt w art. 97 § 2 K.k. wprowadza uprawnienie sądu do zarządzenia ponownego umieszczenia skazanego w zamkniętym zakładzie leczenia odwykowego albo w zakładzie karnym, także w wypadku uchylania się przez niego od dozoru. Jest to oczywista konsekwencja regulacji zawartej w § 1 art. 97 K.k., który przewiduje obligatoryjny dozór wobec tej kategorii skazanych.

Zmiana art. 98 K.k., podobnie jak w wypadku art. 95 § 2 K.k., jest konsekwencją projektowanej zmiany brzmienia art. 78 K.k.

Projektowane brzmienie art. 99 K.k. § 1 K.k. poszerza treść tego przepisu, dotyczącego możliwości orzeczenia wobec niepoczytalnego sprawcy czynu zabronionego, tytułem środka zabezpieczającego, objętych dyspozycją tego przepisu obowiązków, zakazów lub pozbawień praw, odpowiadających istocie środków karnych z projektowanego art. 39 pkt 1a-3 K.k. oraz przepadku wymienionego w art. 39 pkt 4 K.k. Poszerzenie polega na objęciu zakresem normowania tego przepisu również możliwości orzeczenia w takim wypadku środka zabezpieczającego odpowiadającego istocie nowego środka karnego przewidzianego w projektowanym art. 39 pkt 1a K.k., w postaci pozbawienia praw rodzicielskich lub opiekuńczych. Równocześnie projekt przewiduje zmianę brzmienia przepisu § 2 tego artykułu, mającą na celu objęcie mocą zawartej w nim regulacji również wypadków orzeczenia tytułem środka zabezpieczającego pozbawienia praw rodzicielskich lub opiekuńczych.

W obecnym stanie prawnym przedłużenie okresu przedawnienia karalności przestępstwa, o którym mowa w art. 102 K.k. jest dopuszczalne jedynie w fazie postępowania ad personam, tzn. na tym etapie postępowania karnego, który rozpoczyna fakt wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów osobie albo fakt przedstawienia osobie zarzutu w związku z przystąpieniem do przesłuchania tej osoby w charakterze podejrzanego.

Powoduje to, że karalność przestępstwa może ustać pomimo wszczęcia postępowania w sprawie tego przestępstwa, jeżeli w okresie karalności nie można było, z przyczyn faktycznych lub prawnych, przedstawić zarzutu jego popełnienia sprawcy czynu. W praktyce doprowadzało to do szczególnie nieracjonalnych i niesprawiedliwych skutków różnicujących temporalne granice odpowiedzialności karnej poszczególnych sprawców w wypadku przestępstw popełnionych w warunkach przestępczego współdziałania.

Proponowane nowe brzmienie tego przepisu zakłada, aby przedłużenie okresu karalności przestępstwa o określone okresy powiązać z faktem wszczęcia postępowania w sprawie, powracając w tym zakresie do sprawdzonego rozwiązania obowiązującego na gruncie poprzedniego Kodeksu karnego.

W projektowanym przepisie art. 103 § 2 K.k. nastąpiła zmiana treści tego przepisu w porównaniu do obowiązującego brzmienia, polegająca na modyfikacji terminów przedawnienia wykonania wskazanych w nim środków karnych, w szczególności poprzez wydłużenie tego terminu do 15 lat (w porównaniu z dotychczasowym okresem 10-letnim) w wypadku środków określonych w art. 39 pkt 2a i 2 b K.k. (zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi oraz obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu). Wydłużenie do 15 lat terminu przedawnienia wykonania tych dwóch środków karnych wynika z możliwości ich orzeczenia na 15-letni maksymalnie okres (art. 43 § 1 pkt 2 K.k.), w związku z czym przewidziane przez obowiązujące prawo terminy przedawnienia ich wykonania okazują się być niewystarczające.

Projekt przewiduje ponadto dodanie do art. 103 nowego § 3, wskazującego, że przedawnienie wykonania kar i środków karnych nie biegnie w czasie wykonywania kary pozbawienia wolności. Przepisu takiego obecnie brakuje, a wynikająca z jego treści zasada opiera się wyłącznie na orzecznictwie Sądu Najwyższego, co wskazuje na potrzebę wprowadzenia ustawowego unormowania w tym zakresie.

Zmiana treści art. 107 § 1 K.k. jest następstwem projektowanej zmiany brzmienia art. 39 K.k. i rezygnacji z odrębnej rodzajowo kary 25 lat pozbawienia wolności, wskutek czego z pierwszego z powołanych przepisów konieczne jest usunięcie odnoszących się do tego rodzaju kary odniesień. Z kolei zmiana treści art. 107 § 3 K.k. dotyczącego kary dożywotniego pozbawienia wolności polega na usunięciu z jego dotychczasowego brzmienia sformułowania odnoszącego się do uznania tego rodzaju kary za wykonaną, która to konieczność wynika z faktu, że w myśl rozwiązań projektu kara tego rodzaju aż do śmierci skazanego nie będzie mogła być uznana za wykonaną (por. proj. art. 80 § 3 K.k.).

Projekt – poprzez zmianę art. 115 § 2 K.k. – wprowadza unormowanie, zgodnie z którym przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu sąd zobowiązany jest wziąć pod uwagę rodzaj i charakter dobra zarówno naruszonego, jak i zagrożonego wskutek przestępstwa. Usunięta zostaje w ten sposób luka istniejąca w obowiązującym stanie prawnym, nieuwzględniająca faktu istnienia przestępstw, w wyniku popełnienia których nie dochodzi do naruszenia dobra prawnego, lecz do jego narażenia na niebezpieczeństwo (przestępstwa konkretnego narażenia, np. art. 160 § 1 K.k. oraz przestępstwa abstrakcyjnego narażenia na niebezpieczeństwo, np. art. 159 K.k.)

W projekcie do kryteriów podobieństwa przestępstw dodano sposób działania sprawcy polegający na doprowadzeniu człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności (art. 115 § 3 K.k.). Tożsamość tego charakterystycznego i szczególnie nagannego sposobu działania sprawcy w pełni uzasadnia, w płaszczyźnie założeń racjonalnej polityki kryminalnej, traktowanie czynów dotkniętych takim wyznacznikiem jak czynów podobnych, z wszelkimi wynikającymi z tego faktu, a przewidzianymi w innych przepisach części ogólnej Kodeksu karnego, konsekwencjami. Modus operandi stosowany przez sprawcę, doprowadzającego człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności w celu osiągnięcia dalej idących skutków, stanowi wyróżniający się swą naganną specyfiką przejaw przestępczej aktywności sprawcy, prowadzący do skrajnego uprzedmiotowienia ofiary, i stwarzający tym samym sprawcy warunki do swobodnego podejmowania wobec niej dalej idących bezprawnych

zachowań w sytuacji całkowitego braku oporu z jej strony. Na gruncie obowiązującego stanu prawnego czyny popełnione w taki sposób, o ile mają charakter różnorodzajowy, a nie występuje w ich wypadku inna przesłanka podobieństwa przestępstw (zastosowanie przemocy lub groźby jej użycia albo cel osiągnięcia korzyści majątkowej) nie mają charakteru przestępstw podobnych, co znamienne ujawnia niepełny, i tym samym nieracjonalny charakter definicji określonej w art. 115 § 3 K.k. Dzięki projektowanej zmianie luka ta zostanie usunięta, co będzie skutkowało obejmowaniem kryterium podobieństwa przestępstw takich np. czynów jak czyn polegający na dokonaniu kradzieży po doprowadzeniu ofiary do stanu nieprzytomności w wyniku podania jej napoju ze środkiem chemicznym lub farmakologicznym wywołującym taki stan (wypełniający znamiona określonego w art. 280 § 1 K.k. przestępstwa rozboju) oraz czyn polegający na zgwałceniu nieprzytomnej ofiary, której wcześniej podstępem również podano tego rodzaju środek (wypełniający znamiona przestępstwa z art. 197 § 1 K.k.).

W projekcie wprowadzono rozwiązanie rezygnujące z systemu parametrycznego, a przyjmujące system kwotowy przy definiowaniu pojęcia mienia znacznej wartości oraz pojęcia mienia wielkiej wartości (art. 115 § 5 i § 6 K.k.). Rozwiązanie takie wykazuje znaczną przewagę w stosunku do rozwiązania opartego na systemie parametrycznym, zarówno dlatego, że ułatwia stosowanie prawa przez organy postępowania karnego, zwolnione w takim wypadku od konieczności dokonywania przeliczeń relacjonowanych do czasu popełnienia przestępstwa i ówczesnej wysokości wskaźników, jak i z uwagi na wynikający z gwarancyjnej roli prawa karnego postulat jednoznaczności przepisów prawa karnego o charakterze definicji regulujących, określających okoliczności stanowiące znamiona ustawowej określoności czynu zabronionego.

Jednocześnie podnosi się dolną granicę mienia wielkiej wartości do kwoty 1 000 000 zł.

W obecnym stanie prawnym wielkość ta jest określona parametrycznie – 1000-krotnością najniższego miesięcznego wynagrodzenia i stanowi pięciokrotność granicy wartości mienia uznawanego za mienie znacznej wartości (dolna granica mienia znacznej wartości to obecnie kwota 200 000 zł).

Proponowana zmiana pozwoli zachować relację pięciokrotności pomiędzy „mieniem znacznej wartości” i „mieniem wielkiej wartości”.

Projekt uchyla § 8 w art. 115 K.k., gdyż po wprowadzeniu jego zapisów w życie żaden z przepisów Kodeksu karnego nie będzie odwoływał się do pojęcia „najniższego wynagrodzenia”.

Projektowane zmiany treści art. 115 § 9 K.k. są konsekwencją przyjęcia odmiennego niż obecnie, normatywnego pojęcia określającego przedmiot przestępstw zgrupowanych w rozdziale XXXV Kodeksu. W projekcie proponuje się odejście od znamienia „rzecz ruchoma”, które nawiązując jednoznacznie do terminologii cywilistycznej rozumiane jest, co do zasady, w sposób reistyczny, co skutkowało na gruncie obowiązującego prawa poważnymi trudnościami ze stosowaniem przepisów, w których pojęcie to występowało, jak również utrudniało należyłą realizacją funkcji ochronnej prawa karnego poprzez przepisy, w których pojęcie to spełnia funkcję znamienia ustawowej określoności czynu zabronionego lub które odnoszą się do tego pojęcia w sposób pośredni. Podkreślić należy okoliczność, że odejście przez Kodeks karny z 1997 r. od tradycyjnej terminologii w tym zakresie, opartej na założeniu autonomicznego charakteru pojęcia „mienie” na gruncie prawnomaterialnym, i zastąpienie go w przepisach Kodeksu pojęciem „rzecz”, nie przyniosło dostrzegalnych korzyści, natomiast wprowadziło szereg problemów interpretacyjnych, dotyczących zakresu normowania przepisów, w których to ostatnie pojęcie w charakterze znamienia ustawowej określoności występuje.

Definiując pojęcie „mienia ruchomego” w projekcie rozszerzono krąg jego desygnatów w stosunku do tradycyjnego rozumienia tego pojęcia, mając na uwadze konieczność dostosowania zakresu tego terminu do współczesnych wymogów życia społecznego i gospodarczego.

W projekcie, w art. 115 § 10 K.k., zmodyfikowano definicję pojęcia „młodociany” ograniczając jego zakres, z uwagi na wyraźne obniżenie się faktycznych granic psychologicznej i społecznej dojrzałości młodzieży, przemawiające przeciwko utrzymywaniu statusu młodocianego sprawcy do granicy ukończonego przez sprawcę 21 roku w chwili czynu oraz ukończonego 24 roku życia w czasie orzekania w pierwszej instancji. Ponadto projekt zmienia brzmienie tego

przepisu w zakresie relacjonującym, jako kryterium przyjęcia statusu młodocianego, wiek sprawcy do popełnionego czynu, zastępując niefortunne sformułowanie „w chwili popełnienia czynu” sformułowaniem „w czasie popełnienia czynu”, odwołującym się do normatywnego pojęcia „czasu popełnienia przestępstwa”, użytego w art. 6 § 1 K.k.

W projektowanym przepisie art. 115 § 12a K.k., w celu wykluczenia ewentualnych wątpliwości interpretacyjnych, zdefiniowano pojęcie kradzieży kieszonkowej, będące znamieniem nowego typu czynu zabronionego przewidzianego przez projekt. Kradzież tego rodzaju stanowić będzie skryty zabór w celu przywłaszczenia cudzego mienia ruchomego znajdującego się bezpośrednio na osobie lub w noszonym przez nią ubraniu albo w przenoszonych przez tę osobę przedmiotach.

Wykaz osób będących funkcjonariuszami publicznymi projekt uzupełnia o referendarza sądowego, osoby orzekające w organach odpowiedzialności zawodowej działających na podstawie ustawy, a także o osoby prowadzące, na podstawie ustawy, postępowanie dyscyplinarne lub postępowanie w sprawie odpowiedzialności zawodowej (art. 115 § 13 K.k.). Charakter i zakres obowiązków referendarza sądowego oraz rodzaj dokonywanych przez niego czynności w pełni uzasadnia objęcie go pojęciem funkcjonariusza publicznego, a tym samym poddanie płynącym z tego konsekwencjom, zarówno w zakresie wzmożonej ochrony prawnej, jak i odpowiedzialności karnej za typy bezprawia o charakterze przestępstw indywidualnych, właściwych i niewłaściwych, posługujące się tym znamieniem podmiotowym ustawowej określoności czynu. Jednoznaczne objęcie zakresem pojęcia „funkcjonariusz publiczny” osób orzekających w organach odpowiedzialności zawodowej, jak również osób prowadzących postępowanie dyscyplinarne lub postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej niezbędne jest z tych samych względów, jakie odnoszą się do referendarzy sądowych. Celowość tej zmiany w odniesieniu do osób orzekających w organach odpowiedzialności zawodowej jest uzasadniona ponadto faktem, że na gruncie obowiązującego brzmienia przepisu art. 115 § 13 pkt 3 K.k. ujawniły się istotne wątpliwości co do tego, czy osoby takie powinny być uznawane za „osoby orzekające w organach dyscyplinarnych

działających na podstawie ustawy”, a tym samym, czy przynależą one do kręgu „funkcjonariuszy publicznych” w karnistycznym rozumieniu tego pojęcia.

Niewystarczającą okazuje się być aktualna regulacja zawarta w art. 115 § 13 pkt 6 K.k., stanowiącym, że funkcjonariuszem publicznym jest „osoba zajmująca kierownicze stanowisko w innej instytucji państwowej”. Projekt uznaje za konieczne nadanie statusu funkcjonariusza publicznego także osobom zajmującym kierownicze stanowiska w instytucjach samorządowych, z jednej strony z uwagi na charakter i zakres obowiązków związanych z kierowaniem takimi instytucjami, z drugiej zaś z uwagi na wykonywanie przez instytucje samorządowe, na zasadach określonych w ustawie, zadań publicznych.

Zmiana w art. 115 § 13 pkt 7 K.k. dotycząca zamiany funktora „albo”, rozdzielającego dwa człony zawartego w tym przepisie zapisu, na funktor koniunkcyjny „oraz” ma charakter poprawki legislacyjnej.

Przepis przewidziany w projektowanym art. 115 § 13 pkt 9 K.k. obejmuje pojęciem „funkcjonariusza publicznego” także funkcjonariuszy innych państw i organizacji międzynarodowych. Potrzeba przyjęcia rozwiązania zapewniającego takim osobom szczególną ochroną prawną przewidzianą dla funkcjonariuszy publicznych związana jest z intensyfikacją współpracy międzynarodowej w różnych dziedzinach, i uzasadniona coraz częstszymi przypadkami wykonywania przez funkcjonariuszy publicznych czynności na terenie innego państwa, w oparciu o akty prawa Wspólnoty Europejskiej lub inne akty prawa międzynarodowego, porozumienia dwustronne lub wielostronne, oraz regulacje w związku z nimi inkorporowane do porządku prawnego danego państwa. Przykładem mogą być przewidziane w rozdziale 62 Kodeksu postępowania karnego, regulującym materię pomocy prawnej i doręczeń w sprawach karnych, unormowania dotyczące wykonywania czynności śledztwa w ramach wspólnego zespołu śledczego, grupującego przedstawicieli polskich organów uprawnionych do prowadzenia postępowania przygotowawczego oraz przedstawicieli organów państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub innego państwa (art. 589b i nast. K.p.k.).

W dodanym przez projekt do art. 115 K.k. przepisie § 16a, w celu wykluczenia ewentualnych wątpliwości interpretacyjnych, używanemu w projektowanych

regulacjach pojęciu „ imprezy masowej ” nadaje się znaczenie określone w art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 22 sierpnia 1997 r. o bezpieczeństwie imprez masowych Dz. U. z 2005 r. Nr 108, poz. 909.

Z tych samych względów, w § 16b dodanym przez projekt do art. 115 K.k., wskazuje się jednoznacznie, że Fundusz Pomocy Ofiarom Przestępstw to Fundusz, o którym mowa w projektowanym art. 42a Kodeksu karnego wykonawczego.

CZĘŚĆ SZCZEGÓLNA

Przewidziane w projekcie zmiany odnoszące się do części szczególnej Kodeksu karnego dają się wyodrębnić rodzajowo w następujące grupy:

- wprowadzenie nowych typów czynów zabronionych (typów przestępstw),
- zmiany w zakresie zespołu znamion czynu zabronionego, polegające bądź na innym ujęciu ustawowej określoności przewidzianego w danym przepisie karalnego bezprawia (prowadzącym do zmiany zakresu normowania przepisu albo taką zmianą nie skutkującym), bądź na zastąpieniu jednego lub niektórych spośród dotychczasowych znamion znamionami o innym brzmieniu,
- zmiany odnoszące się do sankcji przepisów określających dany typ czynu zabronionego, polegające na modyfikacji jednej lub obu granic ustawowego zagrożenia określonym rodzajem kary, zmianie odnoszącej się do rodzajów kar przewidzianych za dane przestępstwo, lub na modyfikacji podstawy bądź trybu orzeczenia środka karnego.

Zmiany polegające na wprowadzeniu nowych typów przestępstw stanowią odpowiedź na ujawniające się - zarówno w związku z postępowaniem technicznym i rozwojem form życia społecznego i gospodarczego, jak i towarzyszącemu tym zjawiskom występowaniem nowych form i postaci aktywności przestępczej – potrzeby związane z koniecznością realizacji funkcji ochronnej prawa karnego oraz uzasadnioną racjami polityki karnej celowość wzmocnienia płynącego z prawa oddziaływania, na określonych polach normowania, poprzez wprowadzenie nowych rozwiązań normatywnych.

Nowe typy przestępstw obejmują czyny dotychczas nie penalizowane, zarówno wskutek oczywistych luk prawnych (np. art. 157a § 2 i 3 K.k.), jak i ujawnienia się nowych negatywnych zjawisk w nasileniu uzasadniającym potrzebę penalizacji (np. projektowany art. 254d K.k.). W większości jednak wypadków projektowane nowe typy przestępstw dotyczą czynów obejmowanych przez obowiązujący porządek prawny penalizacją, jednak bądź jako wykroczenia, a więc czyny karalne kategoriałnie niższe od przestępstw, bądź jako czyny mieszczące się w zakresie normowania innych przepisów, jednak w sposób niepełny, obejmujący tylko niektóre typowe zachowania sprawcze. Przykładami wypadków pierwszego rodzaju są typy przestępstw przewidziane przez projekt w art. 254b § 1 i 2 K.k., kryminalizujące zachowania polegające na wnoszeniu lub posiadaniu na imprezie masowej materiałów wybuchowych lub innych przedmiotów lub substancji niebezpiecznych ze względu na ich właściwości (§ 1) oraz wnoszeniu lub posiadaniu na imprezie masowej, wbrew przepisom ustawy, broni (§ 2), których penalizacja w kategorii wykroczeń w obowiązującym stanie prawnym wynika z art. 21 ust. 3 ustawy z 22 sierpnia 1997 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz. U. z 2005 r. Nr 108, poz. 909). Przykładem wypadku drugiego rodzaju jest typ przestępstwa przewidziany w projektowanym art. 255a K.k., penalizującym publiczne propagowanie zachowań o charakterze pedofilskim, a więc obejmujący swym zakresem normowania całą klasę zachowań tego rodzaju, w sytuacji gdy na gruncie obowiązującego prawa stosowanie do takich zachowań unormowania z art. 255 § 3 K.k., penalizującego publiczne pochwalanie popełnienia przestępstwa, pozwala na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sprawców jedynie niektórych czynów mających charakter propagowania zachowań, o których mowa w art. 255a K.k.

W niektórych projektowanych przepisach części szczególnej Kodeksu karnego doszło do modyfikacji znamion ustawowej określoności czynu zabronionego, polegającej na zastąpieniu dotychczasowego znamienia „ciężki uszczerbek na zdrowiu” znamieniem „ciężkie uszkodzenie ciała lub ciężki rozstrój zdrowia”. Motywy leżące u podstaw takiego rozwiązania zostały wskazane w części uzasadnienia poświęconej projektowanej zmianie art. 42 § 3 K.k.

Przewidziane przez projekt zastąpienie znamieniem „ciężkie uszkodzenie ciała lub ciężki rozstrój zdrowia” dotychczasowego znamienia „ciężki uszczerbek na zdrowiu” dotyczy czynów zabronionych określonych w art. 118 § 1, art. 123 § 2, art. 140 § 2, art. 156, art. 158 § 2, art. 160 § 1, art. 162 § 1, art. 165 § 3, art. 177 § 2, art. 185 § 2, art. 220 § 1, art. 354 § 2 oraz art. 355 § 2 K.k.

Z kolei w tych wypadkach, w których w obowiązującym brzmieniu Kodeksu karnego występuje znamię „naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia” projekt dokonuje zastąpienia tego znamienia znamieniem „uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia”. Zmiana ta również służy bardziej precyzyjnemu odzwierciedleniu treścią pojęcia stanowiącego znamię ustawowej określoności czynu zabronionego rzeczywistego stanu będącego skutkiem działania sprawcy, niż ma to miejsce na gruncie obowiązującego prawa, posługującego się w tym celu pojęciem relacjonowanym nie tyle do istoty przestępnego skutku, co raczej do jego konsekwencji w zakresie utrzymywania w niezakłóconym stanie przebiegu czynności somatycznych.

Inne wypadki powtarzalnych modyfikacji znamion o takim samym brzmieniu dotyczących wielu typów przestępstw stanowią modyfikacje znamion dotyczących narzędzi, którymi sprawca przestępstwa posługuje się w czasie jego popełnienia, wskazujących na szczególnie niebezpieczny charakter tych narzędzi (np. art. 159, art. 222 § 2, art. 280 § 2, art. 345 § 3 K.k.) oraz modyfikacje odnoszące się do znamienia wyrażającego przedmiot czynności wykonawczej typów przestępstw z rozdziału XXXV Kodeksu karnego, grupującego przestępstwa przeciwko mieniu, polegające na zastąpieniu znamienia „rzecz” znamieniem „mienie”.

Jak już wskazywano, w związku ze zmianą rodzajowych granic terminowej kary pozbawienia wolności (projektowany art. 37 K.k.) oraz rezygnacją z kary 25 lat pozbawienia wolności stanowiącej odrębny rodzaj kary (uchylenie art. 32 pkt 4 K.k.) konieczna była nowelizacja – w zakresie odnoszącym się do sankcji – niektórych przepisów części szczególnej Kodeksu karnego, w tych wypadkach, gdy obowiązujące przepisy przewidują karę 25 lat pozbawienia wolności, bądź nie określają górnej granicy zagrożenia terminową karą pozbawienia wolności, limitując w ten sposób wysokość zagrożenia

ustawowego tym rodzajem kary do 15 lat. Z przyczyn wskazanych we wcześniejszej części uzasadnienia zmiany tego rodzaju w żaden sposób nie mogą być traktowane jako przejaw zaostrzenia zagrożeń przewidzianych w przepisach części szczególnej Kodeksu karnego.

Projekt dokonuje zaostrzenia odpowiedzialności karnej za niektóre przestępstwa, jednak czyni to w sposób selektywny i racjonalny, oparty na wnikliwej ocenie celowości wzmocnienia prawnokarnej ochrony w określonych zakresach normowania Kodeksu karnego. Projekt przewiduje w szczególności zaostrzenie odpowiedzialności karnej za najpoważniejsze przestępstwa – przestępstwa skierowane przeciwko życiu i zdrowiu, przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu oraz przestępstwa popełnione w zorganizowanej grupie lub w związku. Zaostrzenie w tych zakresach jest podyktowane oczywistą potrzebą efektywizacji mechanizmów prawnych odnoszących się do najgroźniejszych rodzajów przestępstw, w celu istotnego zmniejszenia ich liczby, którego realizacji nie sprzyjają obowiązujące regulacje Kodeksu karnego.

Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne

Zmiany odnoszące się do przepisów art. 117 § 1 i 2 , art. 118 § 1-3, art. 120, art. 122 § 1, art. 123 § 1 i 2, art. 124 oraz art. 125 § 2 K.k. mają charakter dostosowawczy i dotyczą wyłącznie wskazania górnej granicy sankcji związku z przewidzianą przez projekt rezygnacją z odrębnej rodzajowo kary 25 lat pozbawienia wolności oraz podniesienia górnej rodzajowej granicy terminowej kary pozbawienia wolności, która zgodnie z projektem, jak już wcześniej wskazano, będzie wynosić 25 lat. Rozwiązania powyższe zachowują dotychczasową wysokość sankcji za wymienione przestępstwa.

W przypadku przepisów art. 118 § 1 oraz art. 123 § 2 K.k. projekt przewiduje ponadto omówioną wcześniej zmianę w zakresie znamion ustawowej określoności czynu zabronionego, polegającą na zastąpieniu znamienia „ciężki uszczerbek na zdrowiu” znamieniem „ciężkie uszkodzenie ciała lub ciężki rozstrój zdrowia”.

Przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej

Zmiany dotyczące przepisów art. 127 § 1 i 2, art. 128 § 1 oraz art. 130 § 2 i 4 K.k. dotyczą wyłącznie ich sankcji i są uzasadnione identycznymi względami jak omówione powyżej, w części uzasadnienia poświęconej przestępstwom przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwom wojennym.

Przestępstwa przeciwko obronności

Zmiany dotyczące przepisu art. 140 § 2 K.k. odnoszą się zarówno do znamion ustawowej określoności czynu zabronionego, polegając na zastąpieniu znamienia „ciężki uszczerbek na zdrowiu” znamieniem „ciężkie uszkodzenie ciała lub ciężki rozstrój zdrowia”, z omówionych już wcześniej przyczyn, jak również dotyczą sankcji tego przepisu, prowadząc do podwyższenia górnej granicy ustawowego zagrożenia karą pozbawienia wolności do 15 lat (w obowiązującym stanie prawnym – 12 lat). Podniesienie górnej granicy zagrożenia jest uzasadnione zarówno potrzebą wzmocnienia prawnokarnej ochrony życia i zdrowia ludzkiego, pierwszoplanowych dóbr prawnych stanowiących uboczny przedmiot ochrony tego przepisu, jak i koniecznością dostosowania wysokości zagrożeń karnych przewidzianych za określony w tym przepisie typ bezprawia, do charakteru i rozmiaru ujemnych następstw czynu sprawcy godzącego w te kardynalne dobra prawne. Według obowiązującego stanu prawnego różnica pomiędzy wysokością górnej granicy ustawowego zagrożenia dotyczącego podstawowego typu przestępstwa zamachu terrorystycznego skierowanego przeciwko obronności kraju (art. 140 § 1 K.k.), a wysokością górnej granicy zagrożenia przewidzianego za typ kwalifikowany przez następstwo w postaci śmierci człowieka lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu wielu osób (art. 140 § 2 K.k.) wynosi jedynie dwa lata, co należy uznać za rozwiązanie aksjologicznie nieuzasadnione, z uwagi na niedostateczne odzwierciedlenie różnicy w zakresie stopnia społecznej szkodliwości obu czynów, jak i nieracjonalne w płaszczyźnie polityczno-kryminalnej, z uwagi na oczywiście zbyt łagodne zagrożenie przewidziane za typ kwalifikowany, co może uniemożliwić pełne odzwierciedlenie wymiarem kary zawartości kryminalnej kwalifikowanego z tego ostatniego przepisu karalnego bezprawia,

zwłaszcza w sytuacji wielości negatywnych następstw czynu, godzących w życie lub zdrowie wielu osób.

Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu

Projekt przewiduje podniesienie dolnej granicy ustawowego zagrożenia za podstawowy typ zbrodni zabójstwa do 10 lat pozbawienia wolności (art. 148 § 1 K.k.; w obowiązującym stanie prawnym - 8 lat pozbawienia wolności). Rozwiązanie takie stanowi konsekwencję przyjętego w projekcie kierunku wzmoczonej ochrony życia i zdrowia człowieka jako dóbr prawnych o pierwszoplanowym znaczeniu, i uzasadnionego przekonania twórców projektu, że służyć ono będzie nie tylko kształtowaniu pożądanego stanu świadomości prawnej społeczeństwa, ugruntowującemu przekonanie o wyjątkowej naganności umyślnych zachowań atakujących ludzkie życie i bardzo wysokim stopniu ich karygodności, lecz przyczyni się także do obniżenia liczby zbrodni tego rodzaju oraz przeciwdziałania postępującej brutalizacji ich sprawców.

Projekt dokonuje też dostosowania brzmienia sankcji przepisu art. 148 § 1 K.k. do konsekwencji wynikających z rezygnacji z kary 25 lat pozbawienia wolności jako odrębnego rodzaju kary.

Ponadto projekt uzupełnia alternatywne znamiona zbrodni kwalifikowanego zabójstwa o znamię działania w celu utrudnienia lub udaremnienia postępowania karnego przeciwko sprawcy lub innej osobie. Stopień społecznej szkodliwości takiej motywacji zabójstwa jest porównywalny ze stopniem społecznej szkodliwości innych form popełnienia zbrodni zabójstwa, o której mowa w art. 148 § 2 K.k. Stąd zabójstwo dokonane w celu udaremnienia lub utrudnienia postępowania karnego przeciwko osobie powinno być zagrożone sankcją przewidzianą w przepisie art. 148 § 2 K.k.

Wprowadzenie takiej nowej postaci kwalifikowanego typu zbrodni zabójstwa w pełni uzasadniają znane przypadki podejmowania przez sprawców uprzednio popełnionych przestępstw, z powodów wyrażonych w treści projektowanego zapisu, przestępczych działań skierowanych przeciwko życiu innych osób.

Szczególne naganność wynikająca z takiego celu działania sprawcy czynu z art. 148 K.k., jak również wzgląd na konieczność wzmocnienia funkcji ochronnej prawa karnego w zakresie najcięższych zbrodniczych działań godzących nie tylko w porządek prawny, ale w podstawy funkcjonowania systemu wymiaru sprawiedliwości w ogólności, w pełni uzasadnia polityczno-kryminalną, jak również aksjologiczną celowość wprowadzenia projektowanego zapisu.

W nowym przepisie § 5 projekt proponuje wprowadzenie karalności przygotowania do zbrodni zabójstwa określonej w art. 148 § 1 i 2. Wprowadzenie karalności tej formy stadialnej najcięższego z przestępstw przeciwko życiu spełnia realizowany przez projekt postulat wzmocnienia ochrony prawnej w zakresie czynów godzących w życie i zdrowie ludzkie. Podkreślić należy okoliczność, że dotychczasowy brak karalności przygotowania do zbrodni zabójstwa w polskim prawie karnym stanowi przejaw istotnej niekonsekwencji w zakresie wyselekcjonowania przez ustawodawcę katalogu czynów, w odniesieniu do których ta forma stadialna przestępczej aktywności jest formą penalizowaną. Jeżeli zważyć na stopień karygodności czynów wypełniających znamiona typów określonych w art. 148 K.k., wykazywany również wysokością zagrożenia ustawowego przewidzianego za te zbrodnie, jako bezsporna jawi się potrzeba penalizacji aktywności sprawcy na najwcześniejszym, pomijając powzięcie zamiaru, etapie iter delicti, i objęcia penalizacją – z zagrożeniem ustawowym adekwatnym do ciężaru przestępstwa – już pierwszych działań sprawcy uzewnętrzniających jego przestępczy zamiar i zmierzających do stworzenia warunków do ataku na dobro prawnie chronione.

Projekt wprowadza nowy typ czynu zabronionego, przewidujący odpowiedzialność karną tego, kto przyjmuje zlecenie zabójstwa człowieka w zamian za udzieloną lub obiecaną korzyść majątkową lub osobistą, przy czym odpowiedzialność ta będzie niezależna od okoliczności, czy sprawca zlecenie zrealizował lub nawet czy do realizacji tej przystąpił (art. 148a § 1 K.k.).

Rację wprowadzenia nowego typu karalnego bezprawia stanowi potrzeba podniesienia efektywności zwalczania czynów popełnianych w ramach działalności zorganizowanych struktur przestępczych, w tym coraz częściej

występującego zjawiska eliminowania członków grup konkurencyjnych, świadków, czy też innych niewygodnych osób. Projektowane rozwiązanie będzie w istotnym stopniu przeciwdziałać mechanizmom rozpowszechniania się wyspecjalizowanego rodzaju przestępczości, ukierunkowanego na realizację czynów objętych takim zleceniem, tworząc poprzez kryminalizację czynności o charakterze sui generis przygotowawczym cenny mechanizm oddziaływania prewencyjnego na tym polu.

W projekcie przewidziane jest równocześnie rozwiązanie polegające na wyłączeniu karalności w stosunku do sprawcy przestępstwa z art. 148a § 1 K.k., który, nie usiłując dokonać zleconego zabójstwa, przed wszczęciem postępowania karnego ujawnił wobec organu ścigania zleceniodawcę lub zleceniodawców zabójstwa oraz istotne okoliczności popełnionego czynu (art. 148a § 2 K.k.). Takie rozwiązanie stanowić będzie element przyczyniający się do wzrostu wykrywalności czynów kwalifikowanych z art. 148 § 1 lub 2 K.k. w zw. z art. 18 § 2 K.k. (podżeganie do zbrodni zabójstwa), jak również prewencyjnie oddziaływający instrument polityki kryminalnej, demotywujący osoby noszące się z zamiarem zlecenia zabójstwa do składania takiego zlecenia, z uwagi na utworzenie prawnego mechanizmu umożliwiającego osobie, która takie zlecenie przyjęła, uchylenie się od odpowiedzialności karnej pod określonymi w projektowanej regulacji warunkami, prowadzącymi do ujawnienia organom ścigania „zleceniodawcy” oraz istotnych okoliczności czynu. Projektowane unormowanie stanowi więc równocześnie element uzupełniający grupę uregulowań prawnych, które mogą przyczyniać się do łamania solidarności grup przestępczych.

W art. 150 K.k. projekt zmierza do wyeliminowania z tego przepisu wskazanej tam szczególnej podstawy złagodzenia odpowiedzialności sprawcy, a mianowicie – że w wyjątkowych wypadkach sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

W art. 150 K.k. została określona uprzywilejowana odmiana zabójstwa – występki „zabójstwa eutanatycznego”.

Już sama „wyjątkowość” tego przestępstwa, wyrażająca się w konieczności spełnienia przez sprawcę łącznie dwóch przesłanek, to jest zabicia człowieka

na jego żądanie oraz zabicia człowieka pod wpływem współczucia dla niego, w praktyce utrudnia określenie, na czym miałyby polegać wyjątkowość w konkretnym wypadku zabójstwa eutanatycznego, pod kątem zastosowania, ewentualnie, instytucji, określonych w § 2 tego przepisu.

Brak też kryminalno-politycznego uzasadnienia dla aż tak daleko posuniętego złagodzenia odpowiedzialności karnej sprawcy tego, wprawdzie uprzywilejowanego typu przestępstwa, ale bądź co bądź zabójstwa – złagodzenia, wyrażającego się nawet odstąpieniem od wymierzenia kary.

W odniesieniu zaś do nadzwyczajnego złagodzenia kary, to nie ma przeszkód w stosowaniu tej instytucji na zasadach ogólnych, określonych w art. 60 Kodeksu karnego.

W projekcie przewiduje się zaostrzenie odpowiedzialności karnej za przerwanie ciąży bez zgody kobiety ciężarnej albo bezprawne doprowadzenie kobiety ciężarnej do przerwania ciąży, zarówno w typie podstawowym, jak i kwalifikowanym przez okoliczność dotyczącą przedmiotu czynności wykonawczej (art.153 § 1 i 2 K.k.). W obu wypadkach motywem zmiany jest aksjologicznie uzasadniona potrzeba wzmocnienia ochrony życia i zdrowia kobiety ciężarnej, ochrony zdrowia człowieka w fazie prenatalnej, jak również ochrony prawa ciężarnej kobiety do decyzji, w granicach określonych w obowiązującym stanie prawnym, o realizacji prawa do macierzyństwa. Podkreślić należy okoliczność, że wysoka szkodliwość społeczna kategorii zachowań wypełniających znamiona obu typów czynów z art. 153 K.k. wynika z jednoczesnego zaatakowania przez sprawcę kilku dóbr prawnie chronionych – oprócz bowiem zagrożenia dla życia i zdrowia kobiety ciężarnej płynącego z bezprawnego zachowania sprawcy, którego konsekwencją jest przerwanie ciąży, oraz zniweczenia życia dziecka poczętego, czyn taki atakuje, i to niejednokrotnie w sposób wyjątkowo drastyczny, sferę wolności osobistej kobiety ciężarnej, w szczególności w wypadkach stosowania wobec niej przemocy jako środka prowadzącego do przestępnego skutku. Tym samym dalece uprzedmiotawiające traktowanie przez sprawcę kobiety ciężarnej, wespół z ciężarem skutku jego zachowania oraz łączącego się z zachowaniem sprawcy i wywołanym przez niego skutkiem - zagrożeniem dla życia i zdrowia

kobiety ciężarnej, jednoznacznie wskazują na niedostateczną wysokość zagrożenia ustawowego przewidzianego przez obowiązujące przepisy w odniesieniu do obu omawianych typów karalnego bezprawia, uzasadniając celowość proponowanej przez projekt zmiany w tym zakresie.

Dodatkowym, poza wyjątkowo drastycznym sposobem działania sprawcy, uzasadnieniem zakwalifikowania czynu z art. 153 § 2 K.k. do zbrodni jest stan rozwoju dziecka poczętego, w którym osiągnęło ono zdolność do samodzielnego życia poza organizmem kobiety ciężarnej, to jest takie stadium, w którym ukształtowane już zostały narządy umożliwiające wykonywanie podstawowych funkcji życiowych, w szczególności samodzielnego oddychania. Wprawdzie określenie to ma charakter wybitnie indywidualny i jest związane z konkretnym czynem, przyjmuje się jednakże, że przesłanka ta zachodzi, gdy przerwanie ciąży nastąpiło po upływie 6 miesięcy jej trwania (por. Komentarz do Kodeksu karnego, Część szczególna, Tom I, pod red. prof. Andrzeja Wąska, Wyd. C.H. Beck, str. 272).

Projekt przewiduje podniesienie górnej granicy zagrożenia karą pozbawienia wolności również w odniesieniu do określonego w art. 154 § 2 K.k. typu przestępstwa, mającego charakter typu kwalifikowanego (przez następstwo w postaci śmierci kobiety ciężarnej) w stosunku do czynu z art. 152 § 3 K.k. (przestępstwo przerwania ciąży za zgodą kobiety ciężarnej, gdy dziecko osiągnęło zdolność do samodzielnego życia poza jej organizmem) i omówionego powyżej czynu z art. 153 § 1 K.k. (w obowiązującym stanie prawnym przestępstwo z art. 154 § 2 K.k. zagrożone jest karą pozbawienia wolności do 12 lat). Racje przemawiające za tą zmianą są tożsame z argumentami przedstawionymi w odniesieniu do przewidzianego przez projekt typu przestępstwa z art. 153 § 1 K.k., zaś potrzeba modyfikacji ustawowego zagrożenia przewidzianego za ten kwalifikowany typ bezprawia wynika również z konieczności zachowania, w płaszczyźnie polityczno-kryminalnej, wewnętrznej spójności projektowanych zmian odnoszących się do tej samej kodeksowej materii, której naruszenie stanowiłoby selektywne dokonywanie modyfikacji zagrożeń dotyczących typów czynów ze sobą powiązanych, polegające na rezygnacji z takiej modyfikacji w wypadku typu kwalifikowanego

przez następstwo, w sytuacji dostrzeżenia potrzeby zmiany w odniesieniu do typu podstawowego.

Jednocześnie, zważywszy na zakwalifikowanie czynu z art. 153 § 2 K.k. do zbrodni, zrezygnowano z określania typu kwalifikowanego tego przestępstwa przez następstwo w postaci śmierci kobiety ciężarnej. W innym przypadku, czyn kwalifikowany przez skutek byłby zagrożony niższą sankcją niż czyn w typie podstawowym.

W przypadku śmierci kobiety ciężarnej, czyn z art. 153 § 2 K.k. będzie kumulatywnie kwalifikowany z przestępstwem nieumyślnego spowodowania śmierci (art. 155 K.k.).

Potrzeba wzmocnienia prawnej ochrony życia ludzkiego, uzasadniona wyjątkową wagą tego dobra prawnego, nakazuje dokonać stosownych zmian przepisów, w szczególności w zakresie ich sankcji, odnoszących się nie tylko do wypadków zachowań umyślnie naruszających to dobro, lecz także wypadków nieumyślnego spowodowania takiego skutku, w wyniku niezachowania przez sprawcę ostrożności wymaganej w danych okolicznościach. Z tych przyczyn, jako niezbędne jawi się zaostrzenie odpowiedzialności karnej za przestępstwo nieumyślnego spowodowania śmierci, określone w art. 155 K.k. Przewidziane przez obowiązujący stan prawny granice ustawowego zagrożenia za tego rodzaju karalne bezprawie, nawet przy uwzględnieniu nieumyślności sprawcy, jawią się jako wysoce nieadekwatne do ciężaru tego czynu, wyznaczonego wszak w pierwszym rzędzie wagą zniweczonego przez sprawcę dobra prawnego. Jeżeli zważyć na fakt, że w wielu wypadkach prowadzące do tak znamienego skutku zachowanie sprawcy może stanowić przejaw zachowania rażąco nieostrożnego, stanowiącego naruszenie kardynalnych zasad postępowania w danych okolicznościach, sytuującego stopień winy sprawcy na bardzo wysokim poziomie, jak i okoliczność, że wskutek jednego czynu, będącego wynikiem zawinionej nieostrożności sprawcy, możliwe jest zniweczenie większej ilości dóbr prawnych tak kardynalnej wagi (np. wypadek na budowie, skutkujący śmiercią więcej niż jednego pracownika) oczywistym się staje, że aktualna wysokość zagrożenia ustawowego nie pozostaje w adekwatnej relacji do potencjalnego

ciężaru bezprawia kwalifikowanego z tego przepisu, w pełni uzasadniając przewidzianą przez projekt w tym zakresie zmianę.

Jeden z przejawów zaostrzenia, a równocześnie racjonalizacji odpowiedzialności karnej w zakresie przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, stanowi przekwalifikowanie przestępstwa spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, określonego w art. 156 § 1 K.k., z kategorii występków do kategorii zbrodni zagrożonej karą pozbawienia wolności od lat 3 do 15 oraz utworzenie typu kwalifikowanego tego przestępstwa, zagrożonego karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 przy spowodowaniu niektórych, nieodwracalnych skutków objętych art. 156 § 1 K.k., w przypadku działania sprawcy ukierunkowanego na spowodowanie takich skutków (projektowany art. 156 § 2 K.k.). Potrzeba dokonania proponowanej zmiany wynika zarówno z wyjątkowej dolegliwości dla pokrzywdzonego skutków tego przestępstwa, w szczególności w razie spowodowania skutków nieodwracalnych (ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej, choroby realnie zagrażającej życiu lub trwałej choroby psychicznej), jak i wyjątkowo nagannej treści zamiaru sprawcy (w tym celowego działania), obejmującego spowodowanie jednego lub większej liczby wymienionych w tym przepisie skutków, i świadczącego jednoznacznie o braku u sprawcy jakichkolwiek hamulców moralnych i szacunku do elementarnych norm tego rodzaju, w odniesieniu do których to okoliczności przewidziane w obowiązującym stanie prawnym zagrożenie ustawowe jawić się musi jako rażąco zbyt łagodne, i to zarówno w dolnej, jak i w górnej jego granicy. Jeżeli zważyć ponadto na nieodwracalność większości spośród wymienionych w opisie czynu skutków zachowania sprawcy (ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej, choroby realnie zagrażającej życiu lub trwałej choroby psychicznej), i fakt, że skutki te mają charakter poważnie degradujący kondycję fizyczną, a częstokroć również psychiczną człowieka, pozbawiając ofiarę tego przestępstwa nie tylko szeregu istotnych możliwości w płaszczyźnie życia osobistego i zawodowego, ale w wielu wypadkach radykalnie obniżając jakość jej życia i komfort osobisty, należy stwierdzić, że dokonanie istotnego podniesienia zagrożenia ustawowego za ten czyn, zarówno w typie podstawowym, jak i kwalifikowanym przez zamiar sprawcy

spowodowania nieodwracalnych skutków dla zdrowia pokrzywdzonego jest jedną z najpilniejszych polityczno-kryminalnych potrzeb, którą projekt proponowaną regulacją realizuje.

W odniesieniu do postaci nieumyślnej czynu z art. 156 § 1 K.k., określonej w § 3 tego artykułu, w projekcie konsekwentnie podniesiono – z uwagi na wyżej wskazane oszacowanie dolegliwości skutków objętych znamionami ustawowej określoności tego typu czynu zabronionego – dolną oraz górną granicę zagrożenia karą pozbawienia wolności. Konieczność podwyższenia zagrożenia ustawowego również za nieumyślną postać tego czynu jaskrawo unaocznia konstatacja, że według obowiązującego prawa nieumyślne zachowanie sprawcy skutkujące ciężkim okaleczeniem innej osoby jest zagrożone taką samą karą jak np. przestępstwo z art. 144 § 1 K.k. (niezgłoszenie się do odbywania służby wojskowej przez powołanego do jej pełnienia), z art. 285 § 1 K.k. (uruchomienie na cudzy rachunek impulsów telefonicznych poprzez włączenie się do urządzenia telekomunikacyjnego) lub z art. 313 § 1 K.k. (podrobienie lub przerobienie urzędowego znaku wartościowego albo usunięcie z takiego znaku oznaki umorzenia), a przekonania o niezasadności obejmowania takim samym zagrożeniem przestępstw o tak odmiennym stopniu społecznej szkodliwości nie może podważać okoliczność, że wskazane przepisy dotyczą przestępstw umyślnych.

Z uwagi na znaczne podniesienie ustawowego zagrożenia za umyślną postać czynu przewidzianą w art. 156 § 1 i 2 K.k., w projekcie zrezygnowano z dotychczasowego typu kwalifikowanego przez następstwo (dotychczasowy art. 156 § 3 K.k. jako pozbawionego w tej sytuacji polityczno-kryminalnego uzasadnienia.

W odniesieniu do wszystkich pozostałych typów czynów zabronionych skutkujących uszkodzeniem ciała lub rozstrojem zdrowia projekt konsekwentnie podnosi wysokość zagrożeń ustawowych, zarówno ze względu na szczególną wartość dobra prawnego stanowiącego przedmiot ochrony tych typów, jak również ze względu na postępującą brutalizację zachowań sprawczych odnoszących się do zdrowia człowieka, ujawniającą niejednokrotnie brak nawet

minimalnego stopnia empatii u sprawców, i tym samym uzasadniającą konieczność wzmocnienia polityczno-kryminalnego oddziaływania na tym polu.

W wypadku przestępstwa spowodowania uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia trwającego dłużej niż 7 dni, w projekcie podniesiono dolną i górną granicę ustawowego zagrożenia, odpowiednio do 6 miesięcy oraz do 8 lat pozbawienia wolności (art. 157 § 1 K.k.; w obowiązującym stanie prawnym czyn ten zagrożony jest karą od 3 miesięcy do 5 lat pozbawienia wolności).

W wypadku przestępstwa uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia trwającego nie dłużej niż 7 dni, w projekcie przewidziano wyłącznie karę pozbawienia wolności, w wymiarze do 3 lat (art. 157 § 2 K.k.; w obowiązującym stanie prawnym czyn ten zagrożony jest grzywną, karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2).

Za nieumyślne spowodowanie skutków określonych w art. 157 § 1 lub 2 K.k. w projekcie przewidziano podniesienie do 2 lat, górnej granicy zagrożenia karą pozbawienia wolności (art. 157 § 3 K.k.; w obowiązującym stanie prawnym czyn ten jest zagrożony karą pozbawienia wolności do roku).

Przewidziane w projekcie poszerzenie pola kryminalizacji oraz zaostrzenie odpowiedzialności karnej za spowodowanie uszkodzeń prenatalnych, o których mowa w art. 157a K.k., wynika z potrzeby wzmocnienia ochrony prawnej życia i zdrowia ludzkiego w fazie prenatalnej.

Obowiązujący stan prawny, w sposób nieuzasadniony aksjologicznie, jak również pozostający w sprzeczności z racjami polityczno-kryminalnymi, przewiduje jedynie umyślną postać czynu wywołującego taki skutek, określoną w art. 157a § 1 K.k., pozostawiając poza zakresem kryminalizacji wypadki spowodowania uszkodzeń ciała dziecka poczętego lub rozstroju zdrowia zagrażającego jego życiu będące wynikiem niezachowania przez sprawcę ostrożności wymaganej w danych okolicznościach. Projekt przewiduje usunięcie tej luki prawnej poprzez wprowadzenie nieumyślnego typu czynu polegającego na spowodowaniu uszkodzenia ciała dziecka poczętego lub rozstroju zdrowia zagrażającego jego życiu, z zagrożeniem ustawowym dostosowanym, co do rodzaju kar oraz wysokości kary pozbawienia wolności, do ciężaru tego

bezprawia, przy równoczesnej zmianie odnoszącej się do sankcji przepisu dotyczącego typu umyślnego, polegającej na rezygnacji z kar alternatywnych, i wprowadzeniu zagrożenia karą pozbawienia wolności w wymiarze do 3 lat.

W związku z wprowadzeniem typu czynu określonego w projektowanym art. 157a § 2 K.k., penalizującego nieumyślne spowodowanie uszkodzenia ciała dziecka poczętego lub rozstroju jego zdrowia zagrażającego życiu, tym bardziej niezbędne stało się wprowadzenie przepisu obejmującego penalizacją dalej idące konsekwencje zachowania sprawcy, mające charakter następstw w stosunku do czynu popełnionego przez sprawcę. Przepis taki przewidziany jest w projektowanym art. 157a § 3 K.k., konstruującym typ kwalifikowany, w stosunku do typów z § 1 lub 2 tego artykułu, przez następstwo polegające na tym, że dziecko poczęte nie urodziło się żywe lub zmarło, z zagrożeniem ustawowym dostosowanym do ciężaru tego kwalifikowanego typu bezprawia, przy uwzględnieniu zagrożeń przewidzianych za typy podstawowe.

W odniesieniu do przepisów art. 158 § 1, 2, 3 i 4 oraz art. 159 K.k. projekt podnosi wysokość ustawowego zagrożenia karą pozbawienia wolności za przestępstwa określone w tych przepisach. Za udział w bójce lub pobiciu, w których naraża się człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo nastąpienie skutku określonego w art. 156 § 1 lub w art. 157 § 1 K.k. przewidywana jest kara pozbawienia wolności w wymiarze od 3 miesięcy do 5 lat (art. 158 § 1 K.k.; według obowiązującego stanu prawnego czyn ten zagrożony jest karą pozbawienia wolności do 3 lat), za czyn kwalifikowany przez następstwo w postaci ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia sprawca będzie podlegać karze od roku do 10 lat pozbawienia wolności (art. 158 § 2 K.k.; według obowiązującego stanu prawnego czyn ten zagrożony jest karą od 6 miesięcy do 8 lat pozbawienia wolności). Za drugi typ kwalifikowany przez następstwo, w postaci śmierci człowieka, w projekcie przewidziano karę pozbawienia wolności od 2 do 15 lat (art. 158 § 3 K.k., według obowiązującego stanu prawnego czyn ten jest zagrożony karą pozbawienia wolności od roku do 10 lat).

Wyżej wskazane modyfikacje wysokości ustawowego zagrożenia karą pozbawienia wolności za poszczególne typy czynów zabronionych wynikają

z konieczności wzmocnienia ochrony życia i zdrowia człowieka także w tym zakresie normowania, w związku z nieakceptowalnie wysokim poziomem tego rodzaju przestępczości, będącym wynikiem istotnego wzrostu liczby czynów kwalifikowanych z art. 158 K.k. w ostatnich kilkunastu latach (w 1990 r. – 3.181, w 1994 r. – 7.552, w 1997 r. – 11.103, w 2001 r. – 12.754; w 2006 r. – 13.384) liczba tych przestępstw zwiększała się o około 13% rocznie, wskutek czego w 2006 r. stwierdzono ich ponad czterokrotnie więcej niż w 1990 r.

Powyższa argumentacja w pełni odnosi się także do zmiany dotyczącej zagrożenia ustawowego za czyny z art. 159 K.k.

W odniesieniu do przepisu art. 159 K.k., dotyczącego przestępstwa udziału w bójce lub pobiciu z użyciem niebezpiecznego przedmiotu projekt przewiduje ponadto modyfikację zespołu znamion prowadzącą do bardziej precyzyjnego określenia narzędzi używanych przez sprawcę. Uwzględniając zarówno potrzebę poszerzenia zakresu prawnej ochrony przed tego rodzaju postacią narażenia na abstrakcyjne niebezpieczeństwo dla życia i zdrowia, jaką stanowi bójka lub pobicie z użyciem niebezpiecznych przedmiotów, jak również mając na uwadze dotychczasowe problemy interpretacyjne odnoszące się do znamienia „niebezpiecznego przedmiotu”, istniejące zarówno na gruncie obecnego, jak i poprzednio obowiązującego Kodeksu karnego, projekt uznaje za takie narzędzie, obok każdego szczególnie niebezpiecznego przedmiotu, również charakteryzującą się taką samą cechą substancję, a jednocześnie wyraźnie wskazuje na fizyczne właściwości przedmiotu lub substancji jako kryterium ich oceny jako szczególnie niebezpiecznych.

Potrzeba wzmocnienia prawnokarnej ochrony zdrowia człowieka leży także u podstaw zmian treści art. 161 K.k.. Wirus HIV powoduje szczególne skutki dla zdrowia człowieka, prowadząc w większości przypadków do jego śmierci. Zagrożenie związane z wirusem HIV jest na tyle istotne, że uzasadnia konieczność objęcia penalizacją również innych zachowań niż wyłącznie te, które są objęte zakresem normowania wynikającym z dotychczasowego brzmienia art. 161 § 1 K.k. Powyższa argumentacja jest adekwatna także w odniesieniu do projektowanych zmian dotyczących przepisu § 2 tego artykułu, określającego przestępstwo narażenia na bezpośrednie niebez-

pieczeństwo zakażenia chorobą weneryczną lub zakaźną, ciężką chorobą nieuleczalną lub chorobą zazwyczaj zagrażającą życiu.

Zmiany dotyczące czynów opisanych w art. 161 § 1 i 2 K.k. są uzasadnione potrzebą objęcia penalizacją zachowań polegających na bezpośrednim narażeniu innej osoby na zakażenie wirusem HIV albo wskazanymi w treści § 2 tego artykułu chorobami, nie tylko podejmowanych przez osobę zakażoną wirusem HIV lub osobę dotkniętą jedną z wymienionych w przepisie chorób, ale również przez inne osoby, np. pracowników zakładów usługowych różnego rodzaju, pracowników jednostek opieki medycznej.

Poszerzenie zakresu penalizacji zaproponowane w projekcie następuje również przez wprowadzenie, w projektowanym art. 161 § 3 K.k., nieumyślnego typu czynów określonych w art. 161 § 1 i 2 K.k. Takie rozwiązanie usuwa wynikającą z obowiązującego stanu prawnego lukę w tym zakresie, obejmując zakresem odpowiedzialności karnej przypadki narażenia na bezpośrednie niebezpieczeństwo zakażenia będące wynikiem karygodnego naruszenia obowiązku ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, co powinno przyczynić się do podniesienia stopnia przestrzegania obowiązków wynikających z przepisów dotyczących kwestii sanitarnych i epidemiologicznych.

W odniesieniu do znamion strony przedmiotowej czynu z art. 161 § 2 K.k. projekt przewiduje ponadto zmianę polegającą na zastąpieniu znamienia „choroba realnie zagrażająca życiu” znamieniem „choroba zazwyczaj zagrażająca życiu”. Podkreślić należy okoliczność, że aktualne brzmienie tego znamienia budzić musi zasadnicze wątpliwości co do jego desygnatu, jeżeli uwzględnić rezultat wykładni logicznej, prowadzący do zaskakującego wniosku, że ustawodawca wprowadzając dotychczasowe znamię dokonał rozróżnienia chorób na choroby „realnie zagrażające życiu” oraz choroby „nierealnie zagrażające życiu”. Proponowane brzmienie tego znamienia opisaną powyżej wątpliwość usuwa.

Projekt przewiduje zaostrzenie odpowiedzialności karnej za czyny określone w art. 161 § 1 i 2 K.k., w oparciu o przekonanie, że rodzaj i waga

niebezpieczeństwa związanego z zachowaniem sprawcy określonych w tych przepisach przestępstw, wyznaczone ciężarem potencjalnych negatywnych skutków zdrowotnych dla osoby pokrzywdzonej, prowadzić muszą do oceny, że przewidziane w sankcjach obu przepisów kary nie są w pełni adekwatne do znacznego stopnia społecznej szkodliwości określonych w nim czynów, wymagając przewidzianego przez Kodeks podniesienia zagrożenia karą pozbawienia wolności oraz rezygnacji z alternatywnego zagrożenia w wypadku czynu z § 2. Konieczność przemodelowania zagrożeń dotyczących tych czynów jest również związana z wprowadzeniem nieumyślnego typu bezprawia określonego w § 3 i wynikającej z tej okoliczności potrzeby racjonalnego różnicowania stopnia represji karnej przewidzianej za poszczególne, umyślne i nieumyślne postaci czynów tego rodzaju.

Projekt przewiduje zastąpienie w opisach czynów zabronionych z art. 161 § 1 i 2 K.k. znamienia „zarażenie” znamieniem „zakażenie”, w celu pojęciowego ujednoczenia tych zapisów z unormowaniami ustawy z 6 września 2001 r. o chorobach zakaźnych i zakażeniach (Dz. U. Nr 126, poz. 1384, z późn. zm.), która w art. 2 pkt 25 zawiera normatywną definicję tego ostatniego pojęcia. Ponadto projekt archaiczne już wyrażenie „choroba weneryczna” zastępuje odpowiadającym współczesnej wiedzy wyrażeniem „choroba przenoszona drogą płciową”.

Projekt przewiduje istotną zmianę w zakresie trybu ścigania czynów określonych w art. 161 K.k., wprowadzając publicznoskargowy tryb ścigania z urzędu, z wyjątkiem wypadków, gdy sprawcą jest osoba pozostająca z pokrzywdzonym we wspólnym pożyciu, dla których przewidziano tryb ścigania na wniosek (art. 161 § 4 K.k.). Obowiązujący stan prawny przewiduje tryb ścigania na wniosek jako jedyny tryb ścigania czynów określonych w tym artykule Kodeksu karnego. Projektowana zmiana opiera się na uzasadnionym poglądzie, że brak podstaw do utrzymywania, w odniesieniu do pełnego zakresu normowania art. 161 K.k., wnioskowego trybu ścigania, który w swej istocie stanowi swoiste ograniczenie zasady legalizmu procesowego. Równocześnie za uzasadnione uznano uzależnienie ścigania czynów popełnionych na szkodę osoby pozostającej we wspólnym pożyciu ze sprawcą

od złożenia wniosku przez pokrzywdzonego. Rozwiązanie to ma na celu zapobieżenie sytuacjom prowadzącym do konfliktu sumienia u osób pokrzywdzonych pozostających w bardzo bliskich relacjach osobistych ze sprawcą, pozostawiając w ich gestii podjęcie decyzji co do potrzeby ścigania popełnionych na ich szkodę czynów, wypełniających znamiona występków określonych w tym artykule.

Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu

W wypadku art. 163 K.k., penalizującego sprowadzenie stwarzających powszechne niebezpieczeństwo zdarzeń nagłych, projekt powraca do wyznacznika powszechności niebezpieczeństwa w postaci pojęcia „mienie w znacznych rozmiarach”. Motywem przyjęcia takiego rozwiązania jest fakt, że aktualny wyznacznik w postaci pojęcia „mienie w wielkich rozmiarach” w sposób polityczno-kryminalnie nieuzasadniony zawęża zakres penalizacji, a ponadto wprowadza istotne trudności interpretacyjne.

Należy podkreślić okoliczność, że pojęcia „mienie w wielkich rozmiarach” nie można utożsamiać z pojęciem „mienie wielkiej wartości”, o którym mowa w art. 115 K.k. Posłużenie się przez ustawodawcę pojęciem „mienie w wielkich rozmiarach”, występującym w zespole znamion czynu z art. 163 § 1 K.k., wskazuje na to, że chodzi w tym wypadku o podkreślenie zasięgu, rozległości, skali zdarzenia, których wyznacznikiem jest przede wszystkim wielkość przestrzenna mienia oraz wielość wchodzących w jego skład przedmiotów materialnych. Mimo okoliczności, że w przepisie tym chodzi o rozmiar mienia, a nie o jego wartość, w nauce i orzecznictwie zasadnie podnoszono, że wielkość ewentualnej szkody może stanowić jeden z mierników zagrożenia dla mienia o charakterze kryterium orientacyjnego, nie może to być jednak ani wyłączna, ani główna przesłanka ustalenia, że mienie ma wielkie rozmiary. Należy podkreślić okoliczność, że przestępstwo przewidziane w przepisie art. 163 § 1 K.k. jest przestępstwem narażającym dobro prawne na niebezpieczeństwo, nie zaś dobro prawne naruszającym, w związku z czym ustalenie skutków zdarzenia współwyznaczonych dotychczasowym znamieniem „mienie w wielkich rozmiarach”, do wykładni którego niejednokrotnie posiłkowo

stosowano pojęcia „mienie wielkiej wartości”, w wielu przypadkach utrudniało skuteczne ściganie czynów tego rodzaju, sprowadzających zdarzenie określone w hipotezie przepisu art. 163 § 1 K.k. Przewidziana przez projekt zmiana polegająca na zastąpieniu dotychczasowego znamienia znamieniem „mienie w znacznych rozmiarach” usunie utrudnienia tego rodzaju.

W projekcie zaostrożono odpowiedzialność karną za przestępstwa określone w art. 163 § 1 i 2 K.k. Podniesienie ustawowego zagrożenia za czyn opisany w art. 163 § 1 K.k. (od 3 do 15 lat pozbawienia wolności; według obowiązującego stanu prawnego czyn ten zagrożony jest karą pozbawienia wolności od roku do 10 lat) doprowadziło do przekwalifikowania tego typu karalnego bezprawia z kategorii występków do kategorii zbrodni. Przekwalifikowanie takie jest w pełni uzasadnione względami polityczno-kryminalnymi, jeżeli zważyć na umyślny charakter przestępstwa określonego w tym przepisie, jak również na wagę i rozległość skutków zachowania sprawcy. Równocześnie projekt rezygnuje z kwalifikowanych przez następstwo typów tego bezprawia, gdyż charakter zdarzeń objętych znamionami ustawowej określoności, ich dynamika i krótkotrwałość, przemawiają przeciwko utrzymywaniu typów tego rodzaju, przewidzianych w obowiązujących przepisach art. 163 § 3 i 4 K.k. Określone w tych przepisach następstwa, to w rzeczywistości typowe skutki charakteryzujące zdarzenie opisane w § 1 tego artykułu, nie ma zatem potrzeby traktowania ich jako okoliczności kreujących typy kwalifikowane. Wprowadzone przez Kodeks karny z 1997 r. nowe typy przestępstw kwalifikowanych przez następstwo o charakterze nieumyślno-nieumyślnym, autorzy projektu generalnie oceniają jako konstrukcje niefortunne, nieuzasadnione zarówno w płaszczyźnie dogmatyki prawa karnego, jak i w płaszczyźnie polityki kryminalnej – konstrukcje te w swej istocie prowadzą bowiem do ponoszenia konsekwencji karnych za obiektywne następstwa zachowań wyczerpujących znamiona podstawowych typów bezprawia.

Względ na potrzebę wzmocnienia prawnokarnej ochrony życia i zdrowia człowieka jest motywem zmian dotyczących sankcji przepisów z art. 165 K.k.,

odnoszących się do sprowadzenia niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia wielu osób albo dla mienia w wielkich rozmiarach.

W § 3 tego artykułu pozostawiono typ kwalifikowany przez następstwo, gdyż w typie podstawowym chodzi o sprowadzenie niebezpieczeństwa, które jest konkretne i powszechne, ale nie ma charakteru bezpośredniego. Stany faktyczne objęte tym przepisem są zatem odmienne, niż w art. 163 lub art. 164 K.k. Z uwagi na brak bezpośredniości sprowadzonego niebezpieczeństwa nie jest możliwa w tym wypadku rezygnacja z umyślnego typu kwalifikowanego przez następstwo. Konieczność pozostawienia w kodeksie takiego rozwiązania wynika więc z charakteru czynu określonego w art. 165 § 1 K.k. Należy mieć na uwadze, że zgodnie z treścią tego przepisu penalizowane jest samo sprowadzenie niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia wielu osób albo dla mienia w znacznych rozmiarach, zaś odpowiedzialność karna sprawcy, w odróżnieniu od unormowania art. 163 K.k., nie jest warunkowana sprowadzeniem konkretnego zdarzenia, lecz uzasadniona samym stworzeniem sytuacji, w której narażone jest ludzkie życie lub zdrowie albo mienie. Dlatego konieczne jest utrzymanie przepisu przewidującego zaostrzoną odpowiedzialność za czyn, w wyniku którego doszło do naruszenia tak kardynalnych dóbr prawnych, jakimi są życie i zdrowie człowieka, a który to skutek sprawca przewidywał lub mógł przewidzieć (por. art. 9 § 3 K.k.).

W odniesieniu do brzmienia art. 165 K.k. projekt ponadto dokonuje zmiany polegającej na zastąpieniu dotychczasowego pojęcia „mienie w wielkich rozmiarach”, stanowiącego znamię ustawowej określoności czynu określonego w § 1 tego artykułu, znamieniem „mienie w znacznych rozmiarach”. Przyczyny tej zmiany są tożsame ze wskazanymi w części uzasadnienia poświęconej projektowanym zmianom odnoszącym się do art. 163 K.k.

W projekcie przewiduje się wprowadzenie nowego przepisu – oznaczonego jako art. 165a K.k. – kryminalizującego czyn polegający na gromadzeniu, przekazywaniu lub oferowaniu środków płatniczych, papierów wartościowych, wartości dewizowych, praw majątkowych lub innego mienia ruchomego lub nieruchomego, w celu sfinansowania przestępstwa o charakterze terrorystycznym. Przepis ten jest wyrazem realizacji zobowiązań Rzeczypospolitej

Polskiej wynikających z zaleceń Komitetu Antyterrorystycznego Rady Bezpieczeństwa ONZ, monitorującego przestrzeganie przez państwa członkowskie ONZ Rezolucji Rady Bezpieczeństwa 1373 (2001), jak również konwencji ONZ z 1999 r. o zwalczaniu finansowania terroryzmu. Konwencja ta zobowiązuje państwa będące jej stronami do wprowadzenia rozwiązań przewidujących odpowiedzialność karną osób lub organizacji finansujących terroryzm, zamrażania rachunków bankowych osób, co do których istnieją uzasadnione podejrzenia, że są one zaangażowane w działalność terrorystyczną, powstrzymania się od udzielania pomocy podmiotom lub osobom zaangażowanym w działalność terrorystyczną oraz dzielenia się informacjami dotyczącymi działalności terrorystycznej z innymi państwami.

Projekt, poprzez nowelizację art. 166 K.k. statuuje przestępstwo piractwa powietrznego i wodnego, rozszerza zakres normowania tego przepisu obejmując płynącą z niego ochroną również lądowy środek przewozu. Motyw tej zmiany stanowi konieczność przeciwdziałania wszelkim zagrożeniom związanym z zamachami terrorystycznym polegającymi na zawładnięciu środkiem transportu, które to zamachy mogą polegać również na przejmowaniu kontroli nad lądowymi środkami przewozu. W projektowanym przepisie zmodyfikowano ponadto znamiona czynności wykonawczej, poszerzając ich zakres, w celu objęcia nimi wszystkich rozbójniczych form zamachu na człowieka, a także innych sposobów działania mających cechy przymusu fizycznego lub psychicznego, służących realizacji zawartego w tym typie czynu zabronionego znamienia skutku, z uwagi na brak racjonalnego uzasadnienia dla pozostawienia tych, charakterystycznych dla tego rodzaju aktów bezprawia, form zachowania sprawcy poza zakresem normowania art. 166 K.k.

Podwyższone w ostatnich latach ryzyko zamachów terrorystycznych, w szczególności z uwagi na aktywność międzynarodowego terroryzmu, czyni koniecznym, przy uwzględnieniu rozległych i ciężkich skutków, jakie nieść mogą za sobą takie zamachy, dokonanie zaostrzenia odpowiedzialności karnej za przejawy tego rodzaju zbrodniczej aktywności. Dlatego podstawowy typ bezprawia z art. 166 K.k., określony w § 1 tego artykułu, stanowi według projektu zbrodnię zagrożoną karą od 3 do 15 lat pozbawienia wolności (wg

obowiązującego stanu prawnego ten typ przestępstwa jest występkiem zagrożonym karą od 2 do 12 lat pozbawienia wolności), zaś typ kwalifikowany skutkiem w postaci sprowadzenia bezpośredniego niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia wielu osób, określony w § 2, stanowi ciężką zbrodnię, za którą kara pozbawienia wolności będzie wymierzana w wysokości od 5 do 25 lat (od dolnej granicy zagrożenia określonego w przepisie do górnego rodzajowego progu terminowej kary pozbawienia wolności).

Wobec podniesienia sankcji w przepisie § 2 tego artykułu, projekt rezygnuje z przepisu § 3, przewidującego typ znamienny skutkiem w postaci śmierci człowieka lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu wielu osób. Konstrukcja przepisu art. 166 § 3 K.k. była zresztą wadliwa. Zgodnie bowiem z art. 8 K.k. zbrodnie można popełnić wyłącznie umyślnie, zaś zasada ta odnosi się do kompletu znamion ustawowej określoności czynu. W takim ujęciu, umyślne pozbawienie życia przewidziane w art. 166 § 3 K.k. byłoby – wbrew zamierzeniom twórców Kodeksu karnego z 1997 r. – po prostu uprzywilejowanym typem zbrodni zabójstwa. Możliwa jest także inna interpretacja tego przepisu, a mianowicie taka, że czyn ten ma charakter umyślno-nieumyślny, na co wskazuje posłużenie się w jego brzmieniu znamieniem „następstwo”, czyli znamieniem określającym dalszy skutek działania sprawcy objęty jego nieumyślnością (por. art. 9 § 3 K.k.). W takim wypadku, artykuł 166 § 3 stanowiłby jedyny w Kodeksie karnym wyjątek do zasady określonej w art. 8 K.k., a to przez fakt, że byłaby to zbrodnia popełniona częściowo nieumyślnie. Projekt rezygnując z omawianego przepisu usuwa z zapisów Kodeksu to rażąco wadliwe rozwiązanie normatywne.

W projektowanym przepisie art. 167 § 1 K.k, z takich samych przyczyn, jakie odnoszą się do poszerzenia zespołu znamion przestępstwa z art. 166 § 1 K.k. o znamię „ładowy środek przewozu”, dokonano tożsamej zmiany opisu czynu poprzez rozszerzenie zakresu przedmiotów zamachu, zaostrzając jednocześnie odpowiedzialność karną za to przestępstwo, zarówno z uwagi na podwyższone zagrożenie atakami terrorystycznymi, jak i rażąco zbyt niską aktualną wysokość ustawowego zagrożenia przewidzianego w tym przepisie.

W projekcie poszerzono klauzulę karalności przygotowania, odnoszącą się do przestępstw przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu, o przygotowanie do przestępstwa umyślnego spowodowania bezpośredniego niebezpieczeństwa pożaru lub innego zdarzenia powszechnie niebezpiecznego, określonego w art. 164 § 1 K.k. (art. 168 K.k.). Dotychczasowe brzmienie przepisu art. 168 K.k., pozostawiające poza zakresem klauzuli karalności przygotowania taką postać zjawiskową czynu z art. 164 § 1 K.k., było konstrukcyjnie niezrozumiałe, skoro klauzulą objęte jest przygotowanie do czynu z art. 163 § 1 K.k., pozostającego w stosunku do czynu z art. 164 § 1 K.k. w relacji, w jakiej pozostaje bardziej zaawansowany skutek w stosunku do skutku mniej zaawansowanego, a mającego w odniesieniu do wystąpienia tego pierwszego charakter warunku sine qua non. Mając na uwadze fakt, że nie można wykluczyć przypadków, w których zamiarem sprawcy objęte byłoby spowodowanie jedynie niebezpieczeństwa zdarzenia, nie zaś samego zdarzenia, jak i okoliczność, że ograniczone możliwości kontrolowania zjawisk przyrodniczych skutkują w każdym przypadku spowodowania bezpośredniego niebezpieczeństwa zdarzenia wysokim prawdopodobieństwem zaistnienia tego zdarzenia, zwłaszcza przy braku możliwości przeciwdziałania przekształcaniu się zagrożenia w stan jego realizacji, oczywistym jest, że w płaszczyźnie polityczno-kryminalnej wprowadzenie karalności przygotowania również w odniesieniu do czynu określonego w art. 164 § 1 K.k. jest niezbędne zarówno ze względu na konieczność realizacji funkcji ochronnej prawa karnego, jak i na celowość usunięcia luki w klauzuli karalności przygotowania zawartej w art. 168 K.k.

Projekt przewiduje karalność przygotowania również w odniesieniu do nowego typu czynu zabronionego określonego w projektowanym art. 165a K.k. Powyższe rozwiązanie, stanowiąc realizację zobowiązań Polski wynikających ze wspomnianych zaleceń Komitetu Antyterrorystycznego Rady Bezpieczeństwa ONZ, monitorującego przestrzeganie przez państwa członkowskie ONZ Rezolucji Rady Bezpieczeństwa nr 1373 (2001), jest przejawem w pełni uzasadnionego względami polityczno-kryminalnymi penalizowania najgroźniejszych aktów zachowania skierowanych przeciwko bezpieczeństwu

powszechnemu na możliwie najwcześniejszym etapie, jaki w prawie karnym stanowi przygotowawcze stadium aktywności sprawcy.

Modyfikacja odnosząca się do przepisu art. 169 § 3 K.k. ma na celu dostosowanie jego brzmienia do poszerzenia zespołu znamion typu czynu zabronionego określonego w art. 166 § 1 K.k. o „lądowy środek przewozu”.

W odniesieniu do znamion typu przestępstwa określonego w art. 171 § 1 K.k. projekt dokonuje zmiany polegającej na zamianie znamienia czynności wykonawczej wyrażonego czasownikiem „handluje” na znamię „dokonuje obrotu”, co powinno skutkować usunięciem ujawnionych w nauce prawa karnego, a zwłaszcza w orzecznictwie, wątpliwości interpretacyjnych odnoszących się do treści i zakresu znaczeniowego pierwszego z wymienionych znamion, ujawnionych również na gruncie stosowania przepisu art. 263 § 1 K.k., dotyczącego przestępstwa nielegalnego wyrabiania lub handlu bronią albo amunicją. Z uwagi na okoliczność, że zakres znaczeniowy nowego znamienia jest istotnie szerszy od zakresu znamienia dotychczasowego, zmiana przewidziana przez projekt doprowadzi do pożądanego ze względów polityczno-kryminalnych rezultatu w postaci poszerzenia zakresu normowania przepisu art. 171 § 1 K.k., co przysłuży się zwalczaniu stanów powszechnego zagrożenia, które mogą zostać spowodowane wskutek podejmowanych przez sprawcę tego przestępstwa działań.

Projekt rozszerza znamiona czynności wykonawczej czynu określonego w przepisie art. 171 § 3 K.k., w celu objęcia płynącym z niego unormowaniem zachowania polegającego na porzuceniu niebezpiecznych przedmiotów, pozostającego poza dotychczasowym zakresem penalizacji. Powodem tej zmiany jest abstrakcyjne niebezpieczeństwo związane z objęciem takich przedmiotów we władanie przez osobę nieuprawnioną, i mogącymi z tego wynikać następstwami. Z kolei w nowym przepisie art. 171 § 4 K.k. przewidziany jest nieumyślny typ przestępstwa polegającego na utracie niebezpiecznego przedmiotu przez osobę, która zgodnie z prawem przedmiot ten posiadała w swej dyspozycji. Potrzeba tej zmiany jest uzasadniona koniecznością nałożenia na osoby prawnie dysponujące przedmiotami wymienionymi w art. 171 § 1 K.k. obowiązku sprawowania szczególnej nad nimi

pieczy, zapobiegającej objęciu władztwa nad tymi przedmiotami przez osoby nieuprawnione, zaś konstrukcja przepisu jest analogiczna do konstrukcji przepisu art. 263 § 4 K.k., przewidującego odpowiedzialność karną za nieumyślne spowodowanie utraty posiadanej legalnie broni lub amunicji.

Podkreślić należy okoliczność, że przyjęta w projekcie budowa artykułu 171 K.k. oraz zawartych w tym artykule przepisów dotyczących poszczególnych typów przestępstw wykazuje celowe podobieństwo do konstrukcji art. 263 K.k., grupującego typy czynów, w których wypadku przedmiotem czynności wykonawczej jest broń palna lub amunicja. Zarówno typy przestępstw określone w art. 171 K.k., jak i typy czynów opisane w art. 263 K.k., mają charakter przestępstw abstrakcyjnego narażenia na niebezpieczeństwo, w obu też wypadkach racje leżące u podstaw wyrażonych tymi przepisami zakazów są związane z zagrożeniami wynikającymi z zachowań osób nieuprawnionych, bądź działających wbrew obciążającemu je obowiązkowi, podejmowanych w stosunku do niebezpiecznych przedmiotów (art. 263 K.k.), bądź w stosunku do takich przedmiotów i substancji (art. 171 K.k.). Przewidziane w projekcie rozwiązanie stanowi więc wyraz tendencji do ujednoczenia rozwiązań prawnych regulujących podobną materię i spełniających analogiczne cele w płaszczyźnie polityczno-kryminalnego oddziaływania.

W projektowanym przepisie art. 171 § 5 K.k. wprowadzono fakultatywną podstawę orzeczenia środka karnego w postaci przepadku, w razie skazania za przestępstwo określone w § 1 lub 2, odnoszącego się do przedmiotów określonych w § 1 tego artykułu, chociażby przedmioty te nie stanowiły własności sprawcy. Racje leżące u podstaw wprowadzenia takiej podstawy są oczywiste, jeżeli zważyć na okoliczność, że wynikiem postępowania karnego powinno być nie tylko pociągnięcie sprawcy karalnego bezprawia do odpowiedzialności karnej, lecz także usunięcie stanu zagrożenia dla dóbr prawnych, w tym wypadku również poprzez uniemożliwienie sprawcy dalszego władania niebezpiecznym przedmiotem, materiałem lub substancją, i tym samym trwałe zażegnanie płynącego z tej sytuacji stanu niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia wielu osób albo mienia w znacznych rozmiarach (por. art. 2 § 1 pkt 2 K.p.k.). Przepadek ten nie jest jednak obligatoryjny, gdyż może zajść

konieczność zwrotu przedmiotu, materiału lub substancji na rzecz uprawnionego podmiotu.

W odniesieniu do przepisu art. 172 K.k., z przyczyn już wcześniej omówionych, projekt powraca do wyznacznika powszechności niebezpieczeństwa w postaci znamienia „mienie w znacznych rozmiarach”.

W dodanym przez projekt art. 172a K.k. następuje penalizacja zachowania w postaci wszczynania fałszywych tzw. „alarmów bombowych”, polegających na zawiadamianiu o nieistniejącym niebezpieczeństwie zdarzenia zagrażającego życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w znacznych rozmiarach (§ 1) oraz na stwarzaniu sytuacji mającej wywołać przekonanie o istnieniu takiego niebezpieczeństwa (§ 2). Działania tego rodzaju wywołując poczucie zagrożenia wśród obywateli nie tylko godzą w ich poczucie bezpieczeństwa i komfort życia, lecz również mogą prowadzić do tragicznych w skutkach wypadków paniki, a ponadto wiążą się zazwyczaj z koniecznością prowadzenia skomplikowanych i niejednokrotnie bardzo kosztownych akcji ze strony organów odpowiedzialnych za ochronę porządku i bezpieczeństwa publicznego. Należy również podkreślić, że niepotrzebne angażowanie takich organów w działania wywołane fałszywym zawiadomieniem istotnie obniża możliwość przeprowadzenia szybkiej i skutecznej akcji w razie rzeczywistej potrzeby.

Jednocześnie projekt różnicuje sankcję karną za te dwie formy przestępstwa. Jest to uzasadnione koniecznością zwiększenia ochrony dobra wskazanego w § 2 w porównaniu z dobrem z § 1 tego przepisu.

Art. 172 § 2 K.k. wskazuje na czynność wykonawczą polegającą nie tylko na „fałszywym alarmie bombowym” (§ 1), ale również na wytworzeniu przekonania, że alarm taki jest realny. Chodzi tutaj np. o podrzucenie w miejsce publiczne atrapy bomby, co, w odróżnieniu od sytuacji określonej w § 1, zawsze będzie powodowało konieczność zaangażowania specjalistycznych służb ratunkowych.

Dodany w projekcie art. 172b K.k. stwarza generalną, odnoszącą się do wszystkich czynów z rozdziału XX Kodeksu karnego, podstawę fakultatywnego orzeczenia przepadku przedmiotów służących lub mających służyć do popełnienia przestępstwa, chociażby nie stanowiły one własności sprawcy.

Podobnie jak w odniesieniu do przedmiotów określonych w przepisie art. 171 § 1 K.k., wprowadzenie takiej podstawy jest niezbędne dla trwałego zażegnania niebezpieczeństwa płynącego z dalszego władania tymi przedmiotami przez sprawcę karalnego bezprawia skierowanego przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu, lub inną osobę, której własność przedmioty te stanowią.

Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji

Projekt wprowadza dwie zmiany dotyczące przepisu art. 173 § 1 K.k. – pierwsza z nich dotyczy zmiany znamienia ustawowej określoności czynu. Podobnie jak w wypadku czynu z art. 163 K.k., i z tych samych przyczyn, jednym z przedmiotów czynności wykonawczej sprawcy, zgodnie z przyjętym w projekcie rozwiązaniem, stanie się „mienie w znacznych rozmiarach”, w miejsce dotychczasowego znamienia „mienie w wielkich rozmiarach”. Druga zmiana, zgodna z przyjętym przy kształtowaniu projektowanych rozwiązań założeniem wzmocnienia ochrony bezpieczeństwa powszechnego oraz ochrony życia i zdrowia ludzkiego, odnosi się do sankcji przepisu, podnosząc wysokość zagrożenia karą pozbawienia wolności za ten czyn, i tym samym dokonując jego przekwalifikowania z kategorii występków do kategorii zbrodni. Wobec istotnego podniesienia zagrożenia ustawowego, możliwa i celowa staje rezygnacja z dotychczasowych typów kwalifikowanych przez następstwo w postaci śmierci człowieka lub ciężkiego uszkodzenia ciała wielu osób, przewidzianych w obowiązującym stanie prawnym w § 3 oraz 4 tego artykułu.

W projekcie przewiduje się karalność przygotowania do przestępstwa umyślnego sprowadzenia bezpośredniego niebezpieczeństwa katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym (art. 175 K.k.) – z przyczyn analogicznych do wskazanych w uzasadnieniu odnoszącym się do zmiany art. 168 K.k.

Dokonane w projekcie przekwalifikowanie, z kategorii występków do kategorii zbrodni, czynu polegającego na umyślnym sprowadzeniu katastrofy w komunikacji usuwa potrzebę zaostreń odpowiedzialności za jej sprowadzenie w warunkach określonych w art. 178 K.k., co stanowi

powód usunięcia z treści przepisu zawartego w § 1 tego artykułu odnośnika do art. 173 K.k.

Z uwagi na brak nie tylko zadowalających rezultatów w zakresie zwalczania przestępstwa prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, lecz wręcz wzrastającą liczbę sprawców prowadzących pojazdy w takim stanie, jak również sprawców wypadku komunikacyjnego uciekających z jego miejsca, świadczącą o nieskuteczności obowiązujących uregulowań prawnych (w 2001 r. – 75.623 skazania z art. 178a K.k., z tego 41.905 za czyn z § 1; w 2002 r. – 114.618 skazań, w tym 62.362 za czyn z § 1; w 2003 r. – 129.910 skazań, w tym 64.860 za czyn z § 1; w 2004 r. 145.618 skazań, w tym 71.162 za czyn z § 1; w 2005 r. – 153.160 skazań, w tym 73.175 za czyn z § 1) (dane statystyczne MS), projekt przewiduje wprowadzenie nowego instrumentu prawnego w postaci obligatoryjnego orzeczenia przez sąd przepadku pojazdu mechanicznego prowadzonego przez sprawcę przestępstwa z art. 173, 174 oraz art. 177, jeżeli był on nietrzeźwy lub pod wpływem środka odurzającego albo zbiegł z miejsca zdarzenia (art. 178 § 2 K.k.). Nie ulega wątpliwości, że wzrost liczby takich przestępstw przesądza o celowości poszukiwania nowych rozwiązań normatywnych, podnoszących efektywność oddziaływań polityczno-kryminalnych w tym zakresie, a w szczególności tworzących nowe mechanizmy prewencyjnego oddziaływania, zniechęcające potencjalnych sprawców do podjęcia tego rodzaju zachowań. Proponowanym unormowaniem projekt wychodzi naprzeciw tym potrzebom.

Projekt przewiduje obligatoryjne orzeczenie środka karnego w postaci przepadku prowadzonego przez sprawcę pojazdu mechanicznego także w razie popełnienia przestępstwa z art. 178a § 1 K.k. (art. 178a § 3 K.k.).

Zgodnie z projektowanym rozwiązaniem, w razie orzeczenia przepadku pojazd mechaniczny prowadzony przez sprawcę przejdzie na własność Skarbu Państwa, z wyjątkiem sytuacji, gdy nie stanowi własności sprawcy (np. sprawca porusza się pojazdem służbowym), bądź z innych przyczyn prawnych lub faktycznych nie można orzec jego przepadku (np. uległ zniszczeniu lub został ukryty, stanowi przedmiot prawnego zabezpieczenia roszczeń innych podmiotów (np. kredytu bankowego). W takich sytuacjach zamiast przepadku

pojazdu mechanicznego, sąd zobowiązany będzie orzec przepadek jego równowartości (art. 178 § 3 K.k.).

Jeżeli pojazd będzie stanowić współwłasność, sąd będzie zobowiązany orzec przepadek udziału bądź równowartości udziału należącego do sprawcy (art. 178 § 4 K.k.).

Wprowadzenie możliwości orzeczenia przepadku równowartości pojazdu mechanicznego lub równowartości udziału sprawcy w jego własności ma na celu zapewnienie realizacji represyjnego celu projektowanego unormowania, wywierającego równocześnie pożądaną skutek w płaszczyźnie oddziaływania prewencyjnego, poprzez zniechęcanie potencjalnych sprawców takich czynów do podejmowania zachowań skutkujących, w razie ujęcia, orzeczeniem takiego przepadku.

Przewidziany przez projekt przepadek pojazdu mechanicznego, jego równowartości lub równowartości udziału sprawcy w jego własności, ma charakter względnie obligatoryjny. Jeżeli szczególne względy będą przemawiać przeciwko orzeczeniu takiego przepadku, zamiast przepadku sąd orzeknie nawiązkę na rzecz Funduszu Pomocy Ofiarom Przestępstw (art. 178 § 5 K.k. i art. 178a § 3). Takie rozwiązanie pozwoli na rezygnację z orzeczenia przepadku w sytuacjach, gdy z uwagi na okoliczności konkretnej sprawy (np. niewielki stopień nietrzeźwości sprawcy przestępstwa z art. 178a § 1 K.k., przy bardzo wysokiej wartości prowadzonego przez sprawcę pojazdu) orzeczenie przepadku naruszałoby zasadę sprawiedliwej reakcji karnej, jak i byłoby nieuzasadnione racjami polityczno-kryminalnymi, przy jednoczesnej możliwości efektywnego oddziaływania na sprawcę dolegliwością o charakterze ekonomicznym, w postaci obligatoryjnej w takiej sytuacji nawiązki, dostosowanej w wysokości do okoliczności sprawy, i kierowanej na rzecz podmiotu realizującego ważne zadanie w zakresie wspierania ofiar przestępstw.

Projektowane brzmienie art. 178a § 2 K.k. poszerza zakres normowania tego przepisu przewidującego odpowiedzialność karną sprawców prowadzących w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego pojazdy inne niż pojazdy mechaniczne. W obowiązującym stanie prawnym sprawca podlega odpowiedzialności karnej na gruncie Kodeksu karnego jedynie w wypadku

prowadzenia takiego pojazdu na drodze publicznej lub w strefie zamieszkania. Istotne zagrożenie związane z zachowaniem nietrzeźwego, bądź znajdującego się pod wpływem środka odurzającego uczestnika ruchu drogowego, przemawia za potrzebą objęcia odpowiedzialnością karną zachowań tego rodzaju podejmowanych w ruchu lądowym, wodnym, jak i powietrznym. Nietrudno bowiem dostrzec, jak istotne zagrożenie, dla siebie i osób postronnych, może stwarzać nietrzeźwy pilot szybowca, bądź sternik łodzi żaglowej, które to osoby według obowiązującego stanu prawnego pozostają poza zakresem regulacji przepisu art. 178a § 2 K.k., a co jaskrawo unaocznia potrzebę przeprowadzenia projektowanej zmiany zakresu normowania tego przepisu.

W dodanym przez projekt przepisie art. 178b K.k. wprowadzona zostaje podstawa obligatoryjnego orzeczenia środka karnego w postaci opublikowania wizerunku sprawcy przestępstwa z art. 173 § 1 K.k., art. 178a § 1 K.k. lub sprawcy, wobec którego orzeczono karę w oparciu o przepis art. 178 § 1 K.k.

Za takim rozwiązaniem przemawiają względy szczegółowo opisane w części uzasadnienia poświęconej temu nowemu rodzajowi środka karnego. Dodać należy, że element swoistej stygmatyzacji sprawcy płynący z upublicznienia jego wizerunku wraz z informacją o dopuszczeniu się przez niego przestępstwa będzie nieść za sobą istotne oddziaływanie prewencyjne w obu płaszczyznach tego oddziaływania, zniechęcając potencjalnych sprawców do podejmowania takich czynów, zaś w świadomości prawnej społeczeństwa, poprzez umacnianie przekonania o nieakceptowalności tego rodzaju zachowań, przełamywać będzie wciąż szeroko rozpowszechnione postawy przyzwolenia na łamanie prawa przez nietrzeźwych lub znajdujących się pod wpływem środka odurzającego kierowców pojazdów mechanicznych.

Projekt przewiduje zaostrzenie odpowiedzialności za przestępstwo z art. 179 K.k., gdyż podmiot tego przestępstwa, w istocie najczęściej kwalifikowany pomocnik do przestępstwa z art. 178a § 1 lub 2 K.k., powinien być karany surowiej niż pomocnik „zwykły”. Projekt poszerza także zakres znamion strony przedmiotowej czynu, poprzez objęcie nimi dopuszczenia do prowadzenia pojazdu, przez osobę opisaną w tym przepisie, w ruchu

lądowym, wodnym lub powietrznym, nie zaś jedynie na drodze publicznej, jak to przewiduje obowiązujący stan prawny. Zmiana ta podyktowana jest celowością zwiększenia bezpieczeństwa na wszelkich obszarach dostępnych dla ruchu pojazdów.

W art. 180 K.k. dotychczasowe brzmienie oznaczono jako § 1 i dodano § 2, który przewiduje typ przestępstwa formalnego, zagrożonego karą pozbawienia wolności do lat 3, polegającego na pełnieniu – w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego – innych niż wymienione w § 1 tego artykułu czynności zawodowych, których pełnienie w takim stanie może narazić na bezpośrednie niebezpieczeństwo życia lub zdrowie ludzkie albo mienie w znacznych rozmiarach. Przepis ten generalnie stanowi odpowiednik art. 147 § 2 Kodeksu karnego z 1969 r., który jednak poza zakresem normowania pozostawiał działanie sprawcy pod wpływem środka odurzającego. Brak w obowiązujących przepisach Kodeksu karnego projektowanego rozwiązania stanowi istotną lukę prawną, poza zakresem kryminalizacji pozostawiając szkodliwe społecznie i wysoce karygodne zachowania, stanowiące przejawy ciężkiego pogwałcenia obowiązków zawodowych, mogącego prowadzić do naruszenia kardynalnych dóbr prawnych wymienionych w opisie projektowanego typu karalnego bezprawia.

Przestępstwa przeciwko środowisku

Zmiana odnosząca się do przepisu art. 185 § 2 K.k. polega na zastąpieniu pojęcia „ciężki uszczerbek na zdrowiu” stanowiącego znamię strony przedmiotowej określonego w tym przepisie typu karalnego bezprawia na znamię „ciężkie uszkodzenie ciała lub ciężki rozstrój zdrowia” – z przyczyn wcześniej omówionych.

Przestępstwa przeciwko wolności

Projekt zaostrza odpowiedzialność za bezprawne pozbawienie wolności, które łączy się ze szczególnym udręczeniem lub trwa dłużej niż 7 dni (art. 189 § 2 K.k.).

Zmiana jest podyktowana wysokim stopniem szkodliwości społecznej tego czynu, w szczególności determinowanym stopniem płynącej z niego dolegliwości dla pokrzywdzonego, którego nie odzwierciedla należycie aktualna wysokość zagrożenia ustawowego przewidzianego za ten typ przestępstwa.

W projekcie dokonano modyfikacji opisu czynu z art. 191 § 2 K.k., poprzez objęcie znamionami tego typu karalnego bezprawia wyłącznie działań podejmowanych w celu wymuszenia zaspokojenia cudzej wierzytelności, podnosząc jednocześnie wysokość ustawowego zagrożenia za ten typ karalnego bezprawia, z uwagi na niedostateczne odzwierciedlanie wysokością zagrożenia przewidzianego w obowiązującym stanie prawnym, wysokiego kategoryjnego stopnia społecznej szkodliwości tego typu zachowań, jak również z uwagi na motywowaną względami polityczno-kryminalnymi potrzebę wzmocnienia oddziaływania prewencyjnego w odniesieniu do tego rodzaju czynów, niejednokrotnie popełnianych w ramach zorganizowanych struktur przestępczych.

Z uwagi na omówione powyżej zawężenie zakresu normowania wynikającego z przepisu art. 191 § 2 K.k., w projektowanym § 3 art. 191 K.k. wprowadzono nowy typ czynu zabronionego, penalizujący działania określone w przepisie § 1 tego artykułu, podjęte w celu wymuszenia przez sprawcę zaspokojenia wierzytelności do niego należącej, lub należącej do osoby dla niego najbliższej, z dostosowanym do ciężaru tego czynu zagrożeniem ustawowym. Przepis ten statuuje typ czynu zabronionego niemającego charakteru typu uprzywilejowanego w stosunku do projektowanego typu z art. 191 § 2 K.k. (z uwagi na brak powielenia w zespole znamion typu uprzywilejowanego kompletu znamion typu zasadniczego), który jednak wspólnie z tym ostatnim przepisem obejmuje pełny zakres kryminalizacji wynikającej z aktualnego brzmienia przepisu art. 191 § 2 K.k., przy jednoczesnym, uzasadnionym racjami polityczno-kryminalnymi, wyodrębnieniu stanów faktycznych wchodzących w zakres obecnego unormowania w dwa odrębne typy karalnego bezprawia, zagrożone zróżnicowanymi karami.

Przewidziane przez projekt zastąpienie użytego w przepisie art. 191 § 2 K.k. znamienia „zwrot wierzytelności” znamieniem „zaspokojenie wierzytelności” usuwa z brzmienia tego przepisu oczywisty błąd o charakterze semantycznym.

W projekcie przewidziano rozwiązanie, w myśl którego czyny określone w projektowanych przepisach art. 191 § 1 i 3 K.k. będą ścigane w trybie wnioskowym. W przypadku typu karalnego bezprawia określonego w § 1 tego artykułu rozwiązanie to wynika z przewidywania możliwości wystąpienia istotnej liczby przypadków, w których wypełnieniu przez sprawcę kompletu znamion będzie towarzyszyć brak interesu pokrzywdzonego w inicjowaniu postępowania karnego przeciwko sprawcy, bądź nawet niechęć pokrzywdzonego do inicjowania takiego postępowania, zwłaszcza mogąca występować w sytuacjach tego rodzaju, do których dochodzi w niektórych środowiskach rodzinnych. W przypadku czynu określonego w § 3, z uwagi na objęcie na mocy tego przepisu penalizacją działań zmierzających do wymuszenia przez sprawcę zaspokojenia wierzytelności przysługującej jemu samemu, bądź osobie dla niego najbliższej, a więc sytuacji, w których sprawca niejednokrotnie może działać w szczególnej sytuacji motywacyjnej wpływającej na ocenę stopnia jego zawinienia, tryb ścigania na wniosek ma na celu doprowadzenie do inicjowania takiego postępowania jedynie w przypadkach rzeczywistej potrzeby, i pozostawienia poza zakresem postępowania karnego przypadków, w których sam pokrzywdzony, mając świadomość bezprawia cywilnego, którego się dopuszcza nie zaspokajając wierzyciela, za niezasadne uzna wszczynanie takiego postępowania.

Projekt dokonuje zmiany usytuowania przepisów statuujących typy przestępstwa znęcania się nad inną osobą, przenosząc go z rozdziału XXVI, grupującego przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece, do rozdziału XXIII, dotyczącego przestępstw przeciwko wolności, przy równoczesnym uchyleniu art. 207 K.k. Zmiana usytuowania przepisów koresponduje z projektowaną zmianą dotyczącą konstrukcji poszczególnych typów odnoszących się do tej materii, polegającą na utworzeniu nowego zasadniczego typu tego bezprawia (art. 191a § 1 K.k.), w wypadku którego przedmiotem czynności wykonawczej będzie każda osoba, na szkodę której działa sprawca, nie zaś

jedynie osoba najbliższa lub inna osoba pozostająca w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy, jak przewiduje to aktualne brzmienie przepisu art. 207 § 1 K.k. Zmiana w tym zakresie uwzględnia okoliczność, że zachowania o charakterze znęcania się nad inną osobą przestały być charakterystyczne wyłącznie dla patologicznych stosunków rodzinnych, lecz szeroko występują także w innych sytuacjach i strukturach życia społecznego, np. w środowisku szkolnym, w miejscach pracy, w miejscach odosobnienia, takich m.in. jak zakłady karne, w środowisku żołnierzy zasadniczej służby wojskowej.

W projekcie oprócz zasadniczego typu przestępstwa znęcania się nad inną osobą są przewidziane typy kwalifikowane – pierwszy, określony w § 2 odpowiada zespołem znamion ustawowej określoności typowi czynu z art. 207 § 1 K.k., drugi jest typem kwalifikowanym przez następstwo w stosunku do czynów z § 1 i 2 tego artykułu, przy czym następstwo stanowi targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie (art. 191a § 3 K.k.).

Działanie sprawcy, realizującego znamiona zasadniczego lub określonego w art. 191a § 2 K.k. kwalifikowanego typu bezprawia w sposób szczególnie okrutny, stanowić będzie, w myśl rozwiązania przyjętego w projekcie, ustawową okoliczność zaostrzającą karę, nie zaś znamię typu kwalifikowanego przez okoliczność dotyczącą sposobu działania sprawcy (art. 191a § 4 K.k.). Projektowane w tym zakresie unormowania usuną ponadto z porządku prawnego niezręczne sformułowanie zawarte w treści art. 207 § 2 K.k., określającego wspomniany typ kwalifikowany („czyn połączony ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa”).

Jednocześnie występki z art. 191a § 4 K.k. przekwalifikowano na zbrodnię – typową postać przestępstwa, gdy w grę wchodzi ochrona życia i zdrowia człowieka przed szczególnie okrutnym działaniem, z następujących powodów.

Już w typie podstawowym przestępstwo „znęcania się” to bowiem wiele aktów wykonawczych polegających na umyślnym zadawaniu bólu fizycznego lub dotkliwych cierpień moralnych, mających na celu udręczenie bądź poniżenie pokrzywdzonego, takich jak na przykład: bicie, kopanie, duszenie, rzucanie o ścianę lub podłogę, wiązanie rąk lub nóg, wystawianie na wielkie zimno lub

wielkie ciepło, zamykanie w ciemnym lub ciasnym pomieszczeniu, przypalanie żelazkiem lub papierosem.

Jeżeli do typowych aktów wykonawczych „znęcania się” dodamy znamię szczególnego okrucieństwa, zarówno w typie podstawowym jak i kwalifikowanym przez podmiot czynności wykonawczej (osoba najbliższa lub inna osoba pozostająca w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo małoletni lub osoba nieporadna ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny), to okaże się, że ochrona prawno-karna przed tego rodzaju bezprawiem, wyrażająca się w przewidywanej za ten czyn sankcji karnej (pozbawienie wolności od lat 2 do 15) jest niewystarczająca.

Przez „szczególne okrucieństwo” należy bowiem rozumieć świadome wyrządzenie ofierze dolegliwości fizycznych lub psychicznych, przekraczających znacznie swoją intensywnością określone w § 1 pojęcie „znęcania się”. Różnica pomiędzy znęcaniem się fizycznym i psychicznym, o którym mowa w § 1, a szczególnym okrucieństwem, o którym mowa w § 4, tkwi zatem w szczególnym natężeniu dolegliwości zadawanych konkretnej ofierze.

Tak rozumiane „szczególne okrucieństwo”, wówczas, gdy polega na umyślnym zadawaniu pokrzywdzonemu bólu fizycznego, ale też i wówczas, gdy sprawca zadaje ofierze tylko cierpienia psychiczne zbliża „znęcanie” do przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, bowiem dystans pomiędzy szczególnie okrutnym działaniem a śmiercią, czy też ciężkim uszkodzeniem ciała lub ciężkim rozstrojem zdrowia pokrzywdzonego może nie być wcale odległy. Cierpienia psychiczne zadawane bez użycia przemocy bezpośredniej w niektórych przypadkach są też znacznie dolegliwsze niż przemoc fizyczna, a ich skutkiem mogą być także cierpienia fizyczne.

W odniesieniu do pozostałych typów kwalifikowanych, jak również w odniesieniu do zasadniczego typu tego przestępstwa projekt również przewiduje surowsze zagrożenia ustawowe niż przewidziane przez obowiązujący stan prawny, ze względu na uzasadnione przekonanie, że jakiegokolwiek zachowania mające charakter znęcania się nad inną osobą są częstokroć przejawem w najwyższym stopniu nagannego folgowania przez sprawcę najniższym instynktom, uzasadniającego surowszą reakcję karną niż przewidziana przez

aktualny stan prawny, a z uwagi na skutki z nich płynące dla pokrzywdzonego, wywierające niejednokrotnie negatywny wpływ na jego dalsze życie i kształtowane postawy (przejawem tego jest chociażby powtarzalność zjawiska „fali” w środowisku żołnierzy służby zasadniczej) czyniącego zasadnym zaostrzenie odpowiedzialności za takie czyny, także ze względów polityczno-kryminalnych. Potrzebę zaostrzenia kar za przestępstwa tego rodzaju uzasadnia również istotny wzrost ich liczby w ostatnich latach (w roku 2001 współczynnik przestępstw znęcania się nad członkiem rodziny wyniósł 63 (przestępstwa na 100.000 ludności) i był o 86% wyższy niż w 1990 r.; z art. 207 § 1 K.k. skazano: w 1999 r. – 13.379 osób, w 2000 r. – 13.052 osoby, w 2001 r. 12.799 osób, w 2002 r. – 13.170 osób, w 2003 r. – 13.730 osoby, w 2004 r. – 16.931 osób, w 2005 r. 16.029 osób (dane za: Atlas przestępczości w Polsce 3, przygotowany przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości pod redakcją Andrzeja Siemaszko, Oficyna Naukowa, Warszawa 2003, oraz statystyki MS), i związana z tym celowość wprowadzenia bardziej efektywnych mechanizmów prawnych służących ograniczaniu tego rodzaju przestępczości.

Konsekwencję projektowanych przepisów dotyczących znęcania się przez sprawcę nad inną osobą i wynikającego z ich konstrukcji, w szczególności typu określonego w art. 191a § 1 K.k., zakresu normowania stanowi konieczność uchylecia art. 247 K.k. (przestępstwo znęcania się nad osobą prawnie pozbawioną wolności) oraz art. 352 K.k. (typ przestępstwa indywidualnego, polegającego na znęcaniu się nad podwładnym żołnierzem).

Projekt dokonuje istotnych zmian odnoszących się do przepisu art. 193 K.k., statuującego przestępstwo naruszenia tzw. miru domowego. W projektowanym § 1 tego artykułu przewidziany jest zasadniczy typ tego rodzaju karalnego bezprawia, odpowiadający w znacznym zakresie regulacji zawartej w art. 193 K.k. w aktualnym brzmieniu. Zakres normowania tego przepisu został jednak poszerzony poprzez włączenie do zespołu znamion ustawowej określoności czynu znamienia „pojazd”, odnoszącego się do nowej, dotychczas pozostającej poza zakresem prawnokarnej ochrony, prywatnej przestrzeni chronionej z mocy tego przepisu. Z kolei w projektowanym § 2 tego artykułu

przewidziany jest typ kwalifikowany przez okoliczność dotyczącą sposobu działania sprawcy, stosującego przemoc wobec osoby lub grożącego natychmiastowym jej użyciem.

Zagrożenie ustawowe dotyczące podstawowego typu przestępstwa, określonego w projektowanym art. 193 § 1 K.k., zostało istotnie zastrzone poprzez rezygnację z kar alternatywnych, przy podniesieniu możliwego wymiaru kary pozbawienia wolności do 3 lat (wg obowiązującego stanu prawnego czyn ten jest zagrożony grzywną, karą ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności do roku). Typ kwalifikowany określony w art. 193 § 2 K.k. zagrożony będzie karą pozbawienia wolności w wymiarze od roku do 10 lat. Tak ukształtowane zagrożenia odpowiadają potrzebom w zakresie wzmocnienia prewencyjnego oddziaływania tych unormowań, służącego podniesieniu stopnia ochrony przysługującej każdej osobie sfery prywatności, warunkującej zachowanie przez jednostkę poczucia bezpieczeństwa oraz komfortu życiowego. Podkreślić należy okoliczność, że unormowanie zawarte w projektowanym przepisie art. 193 § 2 K.k. stanowi odpowiedź na zasadniczą zmianę, w ostatnich latach, charakteru wielu zachowań prowadzących do naruszenia miru domowego, polegającą na tym, że o ile uprzednio takie sytuacje były charakterystyczne dla konfliktów rodzinnych, czy też konfliktów sąsiedzkich, o tyle aktualnie coraz częściej stanowią wstępny etap realizacji dalej postawionych, objętych zamiarem sprawcy celów (np. dokonanie rozboju, uszkodzenie ciała, zabójstwo). Ta istotna zmiana sytuacyjnego kontekstu tego rodzaju wypadków karalnego bezprawia uzasadnia polityczno-kryminalną potrzebę wprowadzenia mocą omawianego przepisu unormowania stanowiącego przejaw tzw. uproszczonej kryminalizacji, przy przyjęciu jako wyznacznika kwalifikującego zachowanie sprawcy z tego przepisu faktu zastosowania przemocy wobec osoby albo groźby jej natychmiastowego użycia.

Podwyższeniu zagrożenia ustawowego za typ podstawowy, określony w projektowanym art. 193 § 1 K.k., towarzyszy zmiana trybu ścigania tego czynu w postaci wprowadzenia trybu ścigania na wniosek pokrzywdzonego (art. 193 § 3 K.k.). Z uwagi na charakter przedmiotu ochrony tego

przepisu, niewykraczającego poza sferę dóbr osobistych pokrzywdzonego, w pełni uzasadnionym rozwiązaniem jest oddanie do dyspozycji pokrzywdzonego decyzji co do celowości zainicjowania postępowania karnego o taki czyn. W wypadku typu kwalifikowanego, określonego w projektowanym art. 193 § 2 K.k., szczególne okoliczności związane ze sposobem działania sprawcy na tyle podnoszą kategorialny stopień społecznej szkodliwości tego typu karalnego bezprawia, że przesądzają o motywowanej względami polityczno-kryminalnymi konieczności zachowania rozwiązania przewidującego odnoszący się do tego czynu tryb ścigania z urzędu.

Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności

Znamiona zbrodni zgwałcenia ze szczególnym okrucieństwem, określonej w art. 197 § 4 K.k., uzupełniono o znamię „działanie na szkodę małoletniego poniżej lat 15”. Zmiana ta aksjologicznie koresponduje z ukształtowaną, wieloletnią linią orzecznictwa, przyjmującą, że wiek ofiary przestępstw określonych w art. 197 § 1-3 K.k., niższy od 15 lat, może w istotnym stopniu, przy uwzględnieniu innych okoliczności charakteryzujących czyn sprawcy, uzasadniać zakwalifikowanie takiego czynu jako popełnionego ze szczególnym okrucieństwem, z uwagi na szczególną dotkliwość działań sprawczych oraz ich skutków dla takiej ofiary, jak również pomniejszoną w stosunku do osoby dorosłej możliwość obrony przed napastnikiem.

Projekt przewiduje zmianę wysokości zagrożenia ustawowego przewidzianego za czyny z art. 199 § 1 i 2 K.k. W wypadku występku określonego w § 1 tego artykułu przewidziano zagrożenie karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 (według obowiązującego stanu prawnego czyn ten zagrożony jest karą pozbawienia wolności do lat 3), w wypadku zaś typu kwalifikowanego określonego w § 2 tego artykułu, statuującego typ bezprawia na szkodę osoby małoletniej, przewidziano zagrożenie karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8 (według obowiązującego stanu prawnego za czyn ten grozi kara pozbawienia wolności w wymiarze od 3 miesięcy do lat 5).

Projektowana zmiana ma na celu wzmocnienie ochrony podejmowanych przez jednostkę decyzji w płaszczyźnie aktywności seksualnej, akcentując wysoki

kategorialny stopień społecznej szkodliwości takich czynów, przejawiających się wywieraniem przez sprawcę, w celu doprowadzenia innej osoby do obcowania płciowego, poddania się innej czynności seksualnej lub wykonania takiej czynności, nacisku o charakterze *vis compulsiva*, opartego bądź na uwarunkowanym sytuacyjnie krytycznym położeniu innej osoby, bądź na nadużyciu stosunku zależności łączącego ofiarę przestępstwa ze sprawcą. Zważywszy na stopień naganności zamiaru sprawcy, zwłaszcza w zakresie odnoszącym się do wykorzystania krytycznego położenia innej osoby dla realizacji własnych zamierzeń w płaszczyźnie aktywności seksualnej, przewidziane w obowiązującym stanie prawnym zagrożenia za czyny z art. 199 § 1 i 2 K.k. jawią się jako nieadekwatne zarówno do materialnego substratu tego rodzaju karalnego bezprawia, jak i potrzeb polityczno-kryminalnego oddziaływania, w szczególności w zakresie prewencji generalnej.

Z uwagi na wskazane wyżej zmiany zagrożenia ustawowego za typy czynów określonych w art. 199 § 1 i 2 K.k., projekt dokonuje ponadto zmiany przepisu § 3 tego artykułu, ale jedynie w zakresie zawartego w jego treści odesłania wyznaczającego pośrednio wysokość przewidzianej za ten typ czynu zabronionego kary. Z uwagi na modyfikację zagrożeń za czyny z § 1 i 2 oraz brak uzasadnionych argumentów za modyfikacją zagrożenia ustawowego za określony w przepisie § 3 typ przestępstwa, projekt przewiduje odesłanie w treści tego przepisu do § 1 art. 199 K.k. (w miejsce dotychczasowego odesłania do § 2 tego artykułu), w celu utrzymania dotychczasowego zagrożenia karą pozbawienia wolności w wymiarze od 3 miesięcy do 5 lat.

W związku z rozpowszechnianiem się nowych technologii oraz dostępu do nich, w tym dostępu do sieci Internet, i związaną z tym zjawiskiem rosnącą aktywnością osób o skłonnościach pedofilskich wykorzystujących systemy teleinformatyczne oraz sieci telekomunikacyjne, a w szczególności Internet, do nawiązywania kontaktu z dziećmi, które mogą stać się przedmiotem ich przestępczego ataku, konieczne jest wprowadzenie do Kodeksu karnego unormowań umożliwiających skuteczną walkę z tym zjawiskiem.

Zagrożenia tego rodzaju są związane z wysoce anonimowym charakterem takiego kontaktu, który umożliwia pedofilowi kreowanie więzi i daleko idącej

emocjonalnej zażyłości z dzieckiem, przy wykorzystaniu przewagi nad dzieckiem płynącej zarówno z różnicy wieku, jak i braku dostatecznego doświadczenia życiowego dziecka, a także wykorzystaniu wszelkiego rodzaju technik manipulacji, prowadzących do psychicznego podporządkowania dziecka woli dorosłego sprawcy.

Należy mieć na uwadze okoliczność, że charakter tego rodzaju wirtualnego kontaktu umożliwia również pedofilowi podszywanie się pod inną osobę, w szczególności należącą do grupy rówieśniczej osoby, z którą nawiązał kontakt, co nawet dziecku świadomemu tego rodzaju zagrożeń może uniemożliwić rozpoznanie niebezpieczeństwa związanego z nawiązaną za pośrednictwem Internetu znajomością.

Wskazane powyżej zagrożenia skutkują koniecznością wprowadzenia nowego typu czynu zabronionego kryminalizującego zachowania polegające na nawiązaniu za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej kontaktu z małoletnim w wieku poniżej 15 lat, który mógłby zostać wykorzystany do manipulacji małoletnim lub jego podporządkowania woli sprawcy, w celu doprowadzenia do spotkania z małoletnim. Działania takie, o ile nie dojdzie do czynności seksualnych na szkodę dziecka, nie są obecnie objęte kryminalizacją, pomimo ich oczywistej naganności, jak i faktu, że tego rodzaju zachowania w większości wypadków nieuchronnie zmierzają do stworzenia warunków do podjęcia przez pedofila czynności seksualnych na szkodę dziecka.

Wyrazem realizacji wskazanej wyżej konieczności jest projektowany przepis art. 199a K.k., statuujący typ czynu zabronionego mającego substancjonalnie charakter przygotowawczy w stosunku do ewentualnego czynu godzącego w wolność i seksualność dziecka. Za kryminalizacją przewidzianych w projektowanym przepisie zachowań przemawia zarówno istotne niebezpieczeństwo z nich płynące, związane z wysokim prawdopodobieństwem zaistnienia dalej idących, negatywnych dla dziecka skutków, jak również trudności w ściganiu pedofilów szukających swych ofiar w Internecie, i towarzysząca temu niejednokrotnie niemożność zapobieżenia podejmowanym przez nich działaniom na późniejszym etapie realizacji ich przestępczych zamierzeń,

a także konieczność wzmocnienia prawnej ochrony udzielanej małoletnim narażonym na ataki tego rodzaju, w tym przeciwdziałania zachowaniom pedofilów prowadzącym do swoistego „prania mózgu” dzieci, atakowania ich świata wartości i manipulowaniu nimi, które należy ocenić jako naganne i zasługujące na reakcję karną nawet w tych wypadkach, w których z jakichkolwiek przyczyn miałyby nie dojść do dalej idących działań sprawcy.

Podkreślić należy, że warunkiem odpowiedzialności karnej za czyn z art. 199a K.k. będzie wypełnienie zachowaniem sprawcy jednego ze znamion charakteryzujących sposób działania sprawcy, poprzez wprowadzenie małoletniego w błąd, wyzyskanie jego błędu lub niezdolności do należytego rozpoznania sytuacji albo użycie wobec niego groźby bezprawnej. Dopiero taki, „kwalifikowany” sposób działania sprawcy, zmierzającego w ten sposób do doprowadzenia do spotkania z małoletnim, zaktualizuje odpowiedzialność karną sprawcy na gruncie projektowanego przepisu, który pozostawia równocześnie poza zakresem penalizacji wszelkie tego rodzaju kontakty, w przypadku których osoba dorosła w stosunku do małoletniego nie będzie działać w sposób opisany znamionami ustawowej określoności bezprawia z art. 199a K.k.

Znamiona „system teleinformatyczny” oraz „sieć telekomunikacyjna”, stanowiące znamiona strony przedmiotowej projektowanego typu czynu zabronionego należy interpretować zgodnie z definicjami normatywnymi tych pojęć zawartymi w art. 2 pkt 3 ustawy z 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (Dz. U. Nr 144, poz. 1204, z późn. zm.) oraz w art. 2 pkt 35 ustawy z 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne (Dz. U. Nr 171, poz. 1800, z późn. zm.).

Z uwagi na celowość wzmocnienia prawnej ochrony udzielanej małoletnim poniżej 15 lat w odniesieniu do wszelkich zachowań godzących w ich wolność i seksualność, w projekcie wprowadzono klauzulę karalności przygotowania do przestępstwa z art. 200 § 1 K.k. (art. 200 § 3 K.k.).

Mając na względzie materię omawianych regulacji, celowe jest, aby w tym miejscu zasygnalizować przewidzianą w projekcie penalizację, w nowym art. 255a K.k., zachowania polegającego na publicznym propagowaniu zachowań o charakterze pedofilskim. Motywy wprowadzenia tego rozwiązania,

dopełniającego istniejące i projektowane uregulowania ukierunkowane na zwalczanie przestępczości o charakterze pedofilskim, zostaną przedstawione w części poświęconej przestępstwom przeciwko porządkowi publicznemu, z uwagi na umiejscowienie nowego typu karalnego bezprawia, o którym mowa, w rozdziale XXXII Kodeksu karnego.

Proponowane w projekcie zmiany odnoszące się do przepisów art. 202 § 4 i 5 K.k. wynikają z potrzeby ich dostosowania do postanowień Konwencji Rady Europy o Cyberprzestępczości, podpisanej przez Polskę w dniu 23 listopada 2001 r. Konwencja ta określa przestępstwa popełnione z wykorzystaniem systemów informatycznych. W zakresie przestępstw dotyczących dziecięcej pornografii, zobowiązuje ona do penalizowania następujących zachowań: produkcji w celu rozpowszechniania, oferowania lub udostępniania, dystrybucji lub transmisji, pozyskiwania dla siebie lub innej osoby, posiadania treści pornograficznych (art. 9 ust. 1 Konwencji). Konwencja, definiując pojęcie pornografii dziecięcej, określa małoletniego jako osobę, która nie ukończyła 18 roku życia. Przewiduje, że państwa - strony Konwencji mogą w swych prawodawstwach wskazać inną granicę wieku małoletniego jako kryterium wyznaczającego zakres penalizacji na potrzeby zastosowania w unormowaniach dotyczących tej materii, jednak granica wieku nie może być niższa od 16 lat (art. 9 ust. 2 i 3 Konwencji). Proponowana nowa treść przepisów zawartych w przepisach § 4 oraz § 4a art. 202 K.k. przewiduje zatem zmianę znamienia odnoszącego się do wieku małoletniego, przyjmując zgodnie z wymogami Konwencji, że granicą karalności jest osiągnięcie przez małoletniego 16 roku życia, nie zaś 15 roku, jak jest to przewidziane w obowiązującym stanie prawnym, a co pozostaje w sprzeczności z przepisem art. 9 ust. 3 wspomnianej Konwencji.

Przewidziana w projekcie modyfikacja przepisu § 5 omawianego artykułu usunie istniejącą lukę prawną poprzez umożliwienie orzeczenia przepadku przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone również do popełnienia przestępstwa określonego w art. 202 § 4a K.k. (według obowiązującego stanu prawnego przepadek może dotyczyć przedmiotów służących lub przeznaczonych do popełnienia przestępstw określonych w § 1-4).

Z uwagi na niedostateczną efektywność zwalczania patologicznych zjawisk generujących prostytucję, w projekcie zaostrzono odpowiedzialność za przestępstwo doprowadzenia innej osoby do uprawiania prostytucji (art. 203 § 1 K.k.).

W nowym przepisie art. 203 § 2 K.k. projekt określa typ czynu zabronionego polegającego na zwabieniu lub uprowadzeniu innej osoby w celu uprawiania prostytucji za granicą (w obowiązującym stanie prawnym odpowiednik tego przepisu zawarty jest w uchylanym przez projekt art. 204 § 4 K.k.), co podkreśla jego gatunkowe pokrewieństwo z czynem określonym w § 1 tego artykułu, wyznaczone w szczególności znamionami czynności wykonawczej o brzmieniu „zwabia” oraz „uprowadza”, świadczącymi o instrumentalnym, uprzedmiotawiającym traktowaniu osoby będącej przedmiotem czynności wykonawczej podejmowanej przez sprawcę.

Za ciężką zbrodnię zagrożoną karą nie niższą niż 5 lat pozbawienia wolności, projekt uznaje typ kwalifikowany przez okoliczność dotyczącą sposobu działania sprawcy, przewidziany w art. 203 § 3 K.k. Znamieniem kwalifikującym jest szczególne okrucieństwo, z jakim działa sprawca wypełniający znamiona bezprawia określonego w § 1 lub w § 2 tego artykułu.

Projekt dokonuje zmiany trybu ścigania kwalifikowanych postaci zgwałcenia określonych w przepisach art. 197 § 3 i 4 K.k. rezygnując w ich wypadku z trybu ścigania na wniosek pokrzywdzonego (art. 205 K.k.). Ciężar tych przestępstw, jak również ich charakter i specyfika zdecydowanie przemawiają za ich objęciem publicznoskargowym trybem ścigania z urzędu. Doświadczenia organów ścigania wskazują na często występujące zjawisko rezygnacji przez osoby pokrzywdzone z warunkującego zainicjowanie postępowania złożenia wniosku o ściganie, z przyczyn związanych z obawą przed retorsją ze strony sprawców bądź osób z nimi związanych, niechęcią do procesowej konfrontacji z osobami będącymi sprawcami traumatycznych przeżyć ofiary, czy też, w niektórych przypadkach, dążeniem do uniknięcia negatywnych następstw płynących ze swoistej stygmatyzacji osoby pokrzywdzonej jako ofiary tego rodzaju czynu w lokalnym środowisku. Wszystkie te przyczyny prowadzą do nieakceptowalnych, i to zarówno w płaszczyźnie społecznego poczucia

sprawiedliwości, jak i ze względów polityczno-kryminalnych, konsekwencji w postaci uniknięcia odpowiedzialności karnej przez wielu sprawców tego rodzaju drastycznych zbrodni, i to nawet w sytuacjach, gdy są oni znani zarówno organom ścigania, jak i lokalnej społeczności, co prowadzi do dalszych negatywnych następstw, w postaci umacniania się u sprawców poczucia bezkarności i postawy lekceważenia porządku prawnego, zaś u innych osób poczucia zagrożenia i degradacji ich zaufania do systemu prawnego i organów państwa. Wskazać w końcu należy, że zbrodnie określone w art. 197 § 3 i 4 K.k. są jedynymi typami czynów tej kategorii ściganymi na wniosek pokrzywdzonego, co niezależnie od wyżej wskazanych okoliczności jaskrawo ukazuje kontrowersyjny charakter rozwiązania przewidzianego w obowiązującym stanie prawnym. Projektowany przepis art. 205 K.k. wyłącza również tryb ścigania na wniosek pokrzywdzonego przestępstwa z art. 198, jeżeli określony w tym przepisie stan ofiary jest wynikiem bezradności. Bezradność ofiary jest bowiem stanem wynikającym zazwyczaj z jej właściwości osobistych, a więc także przejawiającym pewną trwałość. Z wysokim prawdopodobieństwem można przyjąć, że u osoby bezradnej w chwili czynu będą występować przejawy bezradności także i po nim, co uniemożliwi jej lub znacznie utrudni dopełnienie prawnych wymogów warunkujących pociągnięcie sprawcy popełnionego na jej szkodę przestępstwa do odpowiedzialności karnej.

Projekt zaostrza odpowiedzialność za przestępstwo porzucenia małoletniego poniżej lat 15 albo osoby nieporadnej, określone w art. 210 § 1 K.k., jak również za typ kwalifikowany przez następstwo w postaci śmierci osoby porzuconej, przewidziany w § 2 tego artykułu. Stopień społecznej szkodliwości czynów tego rodzaju, jak również celowość wzmocnienia ochrony prawnej udzielanej osobom najsłabszym – dzieciom i osobom nieporadnym z uwagi na stan zdrowia, uzasadnia potrzebę przewidzianego przez projekt surowszego traktowania sprawców dopuszczających się aktów bezprawia tego rodzaju.

W art. 221 K.k. projekt zmierza do podwojenia zlimitowanej górnej granicy grzywny, stosownie do zmiany projektowanej w odniesieniu do art. 33 § 1 K.k.

Identycznie uzasadnioną zmianę proponuje się wprowadzić do art. 255 § 3 K.k.

Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych, samorządowych oraz na szkodę interesu publicznego

Tytuł rozdziału został zmieniony z uwagi na potrzebę należytego odzwierciedlenia przedmiotu ochrony leżącego u podstaw zawartych w nim unormowań.

Projekt dokonuje daleko idącej zmiany konstrukcji przepisów art. 222 K.k., w szczególności poprzez zmiany odnoszące się do znamion przewidzianych w nich czynów zabronionych, jak również poprzez objęcie zakresem normowania zawartych w tym artykule przepisów zakresu normowania obecnego art. 223 K.k. Obowiązujący przepis art. 222 § 1 K.k. zawiera znamię czynności wykonawczej w brzmieniu „naruszenie nietykalności cielesnej”. Wprowadzenie takiego znamienia przez Kodeks karny z 1997 r., w odniesieniu do typów czynów przewidzianych w rozdziale XXIX nie znajdowało należytego uzasadnienia, zwłaszcza z uwagi na jaskrawą niekonsekwencję, jaką stanowiło równoczesne pozostawienie w typie o charakterze sui generis typu kwalifikowanego, określonym w art. 223 K.k., znamienia „czynna napaść”. Rozbieżność w zakresie brzmienia charakteryzujących zachowanie sprawcy znamion z art. 222 § 1 K.k. oraz z art. 223 K.k. doprowadziła do ujawniających się w orzecznictwie wątpliwości odnoszących się do zakresu normowania obu przepisów oraz treści tych odmiennych znamion strony przedmiotowej czynu.

W projektowanym art. 222 K.k. następuje powrót do tradycyjnego określenia zachowania sprawcy tego typu karalnego bezprawia jako czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego lub osobę przybraną mu do pomocy. Projekt przewiduje ponadto kwalifikowane postacie tego przestępstwa, przez okoliczności charakteryzujące sposób działania sprawcy (użycie broni palnej, noża lub innego przedmiotu lub substancji szczególnie niebezpiecznych, albo współdziałanie z osobą, która używa takiej broni, przedmiotu lub substancji – art. 222 § 2 K.k.; dopuszczenie się czynnej napaści przez sprawcę działającego wspólnie i w porozumieniu z innymi osobami – art. 222 § 3 K.k.) Proponowana redakcja wskazanych przepisów, poprzez systematyzację form czynnej napaści oraz sposobów działania sprawcy, zapewni projektowanym

unormowaniom jednoznaczność i przejrzystość, eliminującą prawdopodobieństwo zaistnienia istotnych wątpliwości w zakresie ich wykładni.

Przewidziane przez projekt brzmienie przepisu art. 222 § 2 K.k. w nowy, precyzyjny sposób określa narzędzia, którymi sprawca opisanego w nim typu bezprawia posługuje się dopuszczając czynnej napaści. Projektując brzmienie tego przepisu uwzględniono dotychczasowe trudności interpretacyjne związane z wykładnią znamion odnoszących się do narzędzi, którymi posługuje się sprawca czynu z art. 223 K.k. (por. np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 06.09.2005 r., II AKa 170/05, OSA 2006, nr 1, poz. 4, wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 12.04.2004 r., II AKa 12/04, KZS 2004, Nr 9, poz. 60, wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 17.07.2003 r., II AKa 161/03, KZS 2003, nr 9, poz. 20).

Konsekwencją przyjętych w projekcie rozwiązań jest uchylenie art. 223 K.k., wobec objęcia zakresu normowania zawartego w tym artykule przepisu zakresem projektowanego art. 222 § 2 i 3 K.k.

Oprócz zmian odnoszących się do konstrukcji przepisów i znamion ich ustawowej określoności projekt dokonuje zmian w zakresie zagrożenia przewidzianego za poszczególne typy czynów, prowadzących do racjonalnego zaostrzenia odpowiedzialności karnej za tego rodzaju czyny, skierowane przeciwko funkcjonariuszom publicznym oraz innym osobom zrównanym z nimi z zakresu stopnia prawnokarnej ochrony, zarówno z uwagi na okoliczność, że daleko idąca liberalizacja zagrożeń ustawowych wprowadzona przez obowiązujący Kodeks karny nie zapewnia dostatecznej ochrony osobom wykonującym czynności z zakresu zadań publicznych, a więc działającym pro publico bono.

Równocześnie, z tych samych względów, jak i z uwagi na potrzebę zapewnienia organom państwowym i samorządowym w zakresie czynności urzędowych, a funkcjonariuszom publicznym w zakresie pełnionych obowiązków służbowych, przynależnego im nieskrępowania okolicznościami pozostającymi poza zakresem prawnych unormowań regulujących pełnienie tych czynności i obowiązków, projekt zaostrza odpowiedzialność za przestępstwo polegające na wywieraniu przemocą lub groźbą bezprawną

wpływu na czynności urzędowe organów państwowych lub samorządowych, jak również odpowiedzialność za stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej w celu zmuszenia funkcjonariusza publicznego albo osoby do pomocy mu przybranej do przedsięwzięcia lub zaniechania prawnej czynności służbowej (art. 224 § 2 K.k., odsyłający w zakresie sankcji do regulacji zawartej w § 1 tego artykułu).

Projekt rezygnuje z typu kwalifikowanego przez następstwo, przewidzianego w art. 224 § 3 K.k., z uwagi na okoliczność, że podniesienie zagrożenia ustawowego za czyn określony w § 2 tego artykułu wyłącza polityczno-kryminalne uzasadnienie dla istnienia typu kwalifikowanego.

W art. 224 § 3 K.k. projekt wprowadza nowy typ czynu zabronionego, w pewien sposób dopełniający unormowanie dotyczące przestępstwa określonego w art. 193 § 1 K.k., penalizujący zachowanie polegające na wdarciu się do lokalu lub budynku zajmowanego przez organ administracji rządowej, inny organ państwowy lub samorządu terytorialnego albo na nieopuszczeniu takiego miejsca wbrew żądaniu osoby uprawnionej. Penalizacja w projektowanym zakresie jest niezbędna z uwagi na ujawniające się, bynajmniej w ostatnich latach nie mające charakteru sporadycznego, przypadki zachowań tego rodzaju, prowadzące niejednokrotnie do sytuacji swoistego „okupowania” takich budynków lub lokali przez osoby traktujące tego rodzaju zachowania jako środek do dochodzenia własnych roszczeń, przedkładany nad ich dochodzenie na drodze właściwego prawnego postępowania albo sposób manifestacji poglądów. Szkodliwość społeczna takich zachowań, uzasadniająca ich kryminalizację, jest oczywista – czyny te obniżają autorytet organów władzy publicznej, zachęcają inne osoby do bezprawnych, anarchizujących zachowań, a co najistotniejsze, uniemożliwiają, a co najmniej utrudniają wykonywanie przez organy administracji publicznej przypisanych im zadań działają na szkodę dobra wspólnego.

W związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 października 2006 r. (sygn. akt. P. 3/06) zmianie uległa treść art. 226 § 1 K.k. Trybunał orzekł, że przepis art. 226 § 1 Kodeksu karnego w zakresie, w jakim penalizuje znieważenie funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej

dokonane niepublicznie lub dokonane publicznie, lecz nie podczas pełnienia czynności służbowych, jest niezgodny z art. 54 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. W związku z tym zaproponowano penalizację publicznego znieważenia funkcjonariusza publicznego podczas i w związku z pełnieniem obowiązków służbowych albo osoby do pomocy mu przybranej. Sankcja za to przestępstwo pozostała bez zmian.

W projekcie, w dodanym przepisie art. 228 § 5a K.k., stypizowano jako nowy typ zbrodni tzw. przestępstwo wielkiej korupcji. Odpowiedzialności karnej z mocy tego przepisu będzie podlegać podmiot przestępstwa łapownictwa biernego, określonego w art. 228 § 1 K.k., pełniący funkcję związaną ze szczególną odpowiedzialnością albo przyjmujący korzyść majątkową wielkiej wartości lub obietnicę takiej korzyści. Podkreślić należy okoliczność, że zakres pojęcia „funkcja związana ze szczególną odpowiedzialnością” został jednoznacznie ustalony w drodze wykładni dokonanej przez Sąd Najwyższy, co minimalizuje prawdopodobieństwo zaistnienia istotnych wątpliwości odnoszących się do treści tego znamienia nowego typu zbrodni przewidzianego przez projekt.

Zasadność utworzenia takiego nowego typu karalnego bezprawia, jak i kategoryjnego umiejscowienia tego czynu wśród zbrodni, nie powinna budzić wątpliwości – szczególna odpowiedzialność osoby pełniącej funkcję publiczną nakazuje stawiać takiej osobie zaostrzone wymagania, i w sposób zaostrzony penalizować zachowania stanowiące przejawy umyślnego sprzeniewierzenia się obowiązkom i nakazom związanym z jej pełnieniem. Równie zasadną jest zaostrzona przez projekt odpowiedzialność za czyn polegający na przyjęciu przez osobę pełniącą funkcję publiczną korzyści majątkowej wielkiej wartości lub jej obietnicy. Wskazać należy, że w tym ostatnim wypadku zagrożenie ustawowe za taki czyn musi być ukształtowane na poziomie umożliwiającym zrównoważenie dolegliwością wymierzanej kary rozmiaru bezprawnej korzyści płynącej z przestępstwa dla jego sprawcy, lub rozmiaru bezprawnej korzyści, do której uzyskania sprawca zmierza, zarówno w celu stworzenia skutecznego mechanizmu prewencyjnego oddziaływania normy na płaszczyźnie ustawy karnej, zniechęcającego potencjalnego sprawcę

do podjęcia decyzji o dopuszczeniu się takiego czynu, jak również dla zapewnienia adekwatnego wymiaru kary za popełnione tego typu bezprawie, pozwalającego wymierzyć karę zgodną ze społecznym poczuciem sprawiedliwości, niwelującą korzyść odniesioną przez sprawcę z przestępstwa oraz spełniającą cele kary w obu płaszczyznach prewencyjnego oddziaływania.

Z tych samych względów projekt, w art. 229 § 4a K.k., wprowadza nowy typ czynu zabronionego – zbrodnię stanowiącą kwalifikowaną postać przestępstwa łapownictwa czynnego. Okoliczności kwalifikujące są tożsame z przewidzianymi w odniesieniu do czynu z art. 228 § 5a K.k. (udzielenie lub obietnica udzielenia korzyści majątkowej wielkiej wartości albo udzielenie korzyści majątkowej lub jej obietnicy osobie pełniącej funkcję związaną ze szczególną odpowiedzialnością).

W związku z wprowadzeniem nowego typu przestępstwa, określonego w projektowanym art. 229 § 4a K.k., projekt przewiduje również poszerzenie dyspozycji przepisu art. 229 § 5 K.k., w celu objęcia dyspozycją tego przepisu, tego kto udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną w państwie obcym lub w organizacji międzynarodowej, również sprawcy realizującego znamiona czynu określonego w art. 229 § 4a K.k.

Wprowadzenie opisanych unormowań jest celowe dla podniesienia efektywności walki z najpoważniejszymi postaciami korupcji. Celowość ta wynika z powagi problemu związanego z istniejącym w Polsce nasileniem korupcyjnych zachowań i sprzyjających im postaw, odzwierciedlanym w niewielkim jedynie stopniu przez statystyki dotyczące liczby czynów wykrytych oraz liczby skazań za takie czyny, z uwagi na wciąż dalece niezadowalający stopień ich wykrywalności, pomimo istnienia w obowiązującym stanie prawnym rozwiązań mogących się temu celowi przysłużyć. Nie można również pominąć okoliczności, że wysoki poziom przestępczości tego rodzaju jest czynnikiem istotnie ograniczającym poziom wzrostu gospodarczego, w szczególności skutkując niechęcią zagranicznych inwestorów do dokonywania inwestycji w kraju z nasiloną korupcją, prowadzącą do istotnych utrudnień w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej oraz podnoszącą realne koszty

prowadzenia takiej działalności (zjawisko tzw. „podatku korupcyjnego”), jak również ograniczając konkurencyjność gospodarki.

W Kodeksie karnym z 1997 r. zatarto różnicę pomiędzy tzw. wielką korupcją a pozostałymi formami sprzedajności i przekupstwa. Projektowane rozwiązania usuwają ten niepożądany ze względów polityczno-kryminalnych stan.

W projektowanym art. 231 K.k., typizującym przestępstwo indywidualne, rozszerzono krąg podmiotów, mogących stanowić podmiot tego przestępstwa na wszystkie osoby pełniące funkcje publiczne. Zgodnie z art. 115 § 19 K.k., osobą pełniącą funkcję publiczną, oprócz funkcjonariusza publicznego, jest także osoba zatrudniona w jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi, chyba że wykonuje wyłącznie czynności usługowe, a także inna osoba, której uprawnienia i obowiązki w zakresie działalności publicznej są określone lub uznane przez ustawę lub wiążącą Rzeczpospolitą Polską umowę międzynarodową. Istnieje odczuwalna potrzeba objęcia tych podmiotów unormowaniem art. 231 K.k. z uwagi na fakt, że dysponują one funduszami publicznymi.

Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości

Poprzez wzbogacenie zespołu znamion czynu zabronionego określonego w art. 232 K.k. projekt rozszerza zakres ochrony wynikającej z tego przepisu, z uwagi na nieracjonalność dotychczas istniejącego ograniczenia zakresu normowania do ochrony czynności urzędowych sądów, z równoczesnym pozostawieniem poza jego zakresem innych organów ochrony prawnej, w tym tak ważnych dla funkcjonowania państwa, jak powołana do kontroli przestrzegania prawa prokuratura, czy organy powołane do badania konstytucyjności porządku prawnego (Trybunał Konstytucyjny) oraz egzekwowania odpowiedzialności najwyższych urzędników państwowych za naruszenie konstytucji lub ustawy (Trybunał Stanu). Równocześnie projekt zaostrza odpowiedzialność karną za przestępstwo określone w tym przepisie, opierając się na utwierdzonym przekonaniu jego twórców, że w państwie prawnym wykonywanie obowiązków przez organy ochrony prawnej w sposób nieskrępowany żadnym bezprawnym, zewnętrznym naciskiem, stanowi

kardynalny warunek realizacji pro publico bono stawianych przed tymi organami zadań.

Projekt znacznie zaostrza odpowiedzialność karną za przestępstwo składania fałszywych zeznań w postępowaniu sądowym lub innym postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy, podnosząc zagrożenie ustawowe zarówno za powszechny typ tego bezprawia, określony w art. 233 § 1 K.k., jak również za typ z art. 233 § 4 K.k., przewidujący przestępstwo o charakterze indywidualnym, które może być popełnione jedynie przez biegłego, rzeczoznawcę lub tłumacza. Zaostrzenie odpowiedzialności za tego rodzaju czyny jest niezbędne z uwagi na dostrzegalną niemal powszechnie postawę niedostatecznego poszanowania obowiązku prawdziwego relacjonowania faktów objętych treścią zeznań lub opinii, w toku wszelkiego rodzaju postępowań. Nie można natomiast pominąć okoliczności, że przestępstwo złożenia fałszywych zeznań lub przestępstwo przedstawienia fałszywej opinii (tłumaczenia), mające charakter przestępstw abstrakcyjnego narażenia na niebezpieczeństwo, mają kategorialnie wysoki stopień społecznej szkodliwości, płynący zarówno z tego, że zeznania oraz opinie z uwagi na posiadany przez nie walor środka dowodowego mogą w wypadku ich fałszywej treści doprowadzić do niesłusznego rozstrzygnięcia konkretnej sprawy, prowadzącego do pokrzywdzenia podmiotów na których sferę prawnego interesu rozstrzygnięcie to oddziałuje, niezrealizowania zasadniczego celu postępowania (który np. w wypadku postępowania karnego stanowi pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sprawcy przestępstwa, a uwolnienie od odpowiedzialności osoby niewinnej), jak również skutkują niejednokrotnie podniesieniem kosztów finansowych oraz społecznych związanych z postępowaniem wskutek wydłużenia postępowania lub sprowadzenia postępowania przez fałszywie zeznającego lub przedstawiającego fałszywą opinię (tłumaczenie) na „boczne tory”.

Projekt różnicuje odpowiedzialność za czyny z art. 233 § 1 oraz art. 233 § 4 K.k. w oparciu o kryterium szczególnej roli procesowej sprawcy, przewidując surowszą odpowiedzialność dla biegłych, rzeczoznawców i tłumaczy, którzy przedstawiają fałszywą opinię lub tłumaczenie, mające służyć za

dowód w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy. Podmioty te pełnią kwalifikowaną rolę procesową, a spełniane przez nie w toku postępowania czynności niejednokrotnie wpływają w pierwszoplanowym stopniu na treść rozstrzygnięcia, co przesądza o obciążającym je kwalifikowanym obowiązku dochowania wierności prawdzie. Jeżeli zważyć ponadto na okoliczność, że osoby te przy wykonywaniu swych zadań powinny być wolne od jakiegokolwiek partykularnego interesu, mogącego wywrzeć wpływ na ich wykonywanie, jak i okoliczność, że co do zasady, za wykonywane czynności otrzymują stosowne wynagrodzenie, jako bezsporny jawi się pogląd, że zagrożenie ustawowe za czyn określony w ostatnim z powołanych przepisów powinno być wyższe od zagrożenia przewidzianego za przestępstwo opisane w art. 233 § 1 K.k.

Tożsamy przedmiot ochrony i podobny stopień społecznej szkodliwości, jak przy przestępstwie z art. 233 § 1 K.k., występuje również w przypadku typu przestępstwa opisanego w art. 235 K.k. Dlatego projektowany art. 235 K.k. przewiduje zagrożenie karą pozbawienia wolności w wymiarze takim samym jak w sankcji art. 233 § 1 K.k.

Natomiast zmiana sankcji w przepisach art. 234 K.k. (fałszywe oskarżenie) i 236 K.k. (zatajenie niewinności) wynika z konieczności zapewnienia spójności sankcji w związku z podwyższeniem sankcji w projektowanych art. 233 i 235 K.k.

W nowej jednostce redakcyjnej – art. 239a K.k. – projekt przewiduje typ czynu zabronionego stanowiący odpowiednik przestępstwa udaremniania egzekucji z art. 300 § 2 K.k. Opis projektowanego typu czynu uległ jednak istotnej modyfikacji w stosunku do opisu czynu określonego w tym ostatnim przepisie, polegającej na usunięciu z zespołu znamion ustawowej określoności czynu znamienia „zaspokojenie swego wierzyciela”. Projektowana zmiana modyfikuje płaszczyznę przedmiotu ochrony tego typu karalnego bezprawia, czyniąc pierwszoplanowym dobrem chronionym prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości, nie zaś interes majątkowy wierzyciela. Oczywistym jednak jest, że zmiana przedmiotu ochrony w najmniejszym stopniu nie pogorszy sytuacji wierzyciela, gdyż w wypadku istnienia wykonalnego orzeczenia potwierdzającego roszczenie wierzyciela, należyte jego wykonanie, które ma zapewnić

także omawiany przepis, w pełni realizuje interes wierzyciela. Rekonstrukcja dotychczasowego unormowania w tym zakresie, skutkująca zmianą pierwszoplanowego przedmiotu ochrony typu czynu, jak również poszerzająca – poprzez objęcie dyspozycją tego przepisu także zachowania polegającego na czynieniu mienia niezdatnym do użytku – znamiona strony przedmiotowej statuowanego tym przepisem typu karalnego bezprawia, powinna ponadto utwierdzić w świadomości prawnej społeczeństwa znaczenie poszanowania dla porządku prawnego, które winno być przejawiane przez obywateli nie tylko poprzez podporządkowanie się normom generalnym i powszechnie obowiązującym, lecz także normom wydawanym w procesie stosowania prawa ad casu, konkretyzującym obowiązki stron stosunków prawnych o charakterze względnym.

W związku ze zmianą w płaszczyźnie przedmiotu ochrony tego typu karalnego bezprawia przepis został umiejscowiony w rozdziale XXX, grupującym przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości, przy równoczesnym, oczywistym w tej sytuacji, uchyleniu przepisu art. 300 § 2 K.k.

Projekt przewiduje zmianę dotyczącą przepisu art. 240 § 1 K.k. określającego przestępstwo niezawiadomienia organu ścigania o popełnieniu czynu zabronionego, poszerzając zakres jego normowania poprzez objęcie prawnym obowiązkiem zawiadomienia, oprócz czynów wymienionych w dotychczasowym brzmieniu przepisu, również czynów zabronionych z art. 117 (wszczęcie lub prowadzenie wojny napastniczej – § 1; czynienie przygotowań do tego – § 2; publiczne nawoływanie do wszczęcia wojny napastniczej – § 3), art. 165 (umyślna, nieumyślna i kwalifikowana przez następstwo postać przestępstwa spowodowania niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia wielu osób albo mienia w znacznych rozmiarach), art. 165a (nowy typ czynu przewidziany przez projekt penalizujący czynności podjęte w celu sfinansowania przestępstwa o charakterze terrorystycznym), art. 173 (umyślna i nieumyślna postać przestępstwa spowodowania katastrofy w ruchu komunikacyjnym), art. 253 § 1 (zbrodnia handlu ludźmi) oraz przestępstwa o charakterze terrorystycznym. Poszerzenie prawnego obowiązku zawiadomienia, którego zaniechanie jest penalizowane z mocy omawianego przepisu, jest celowe dla efektywizacji działań organów państwa związanych z walką z najgroźniejszymi rodzajami przestępczości,

pociągającymi za sobą najcięższe lub najrozleglejsze skutki w zakresie najistotniejszych dóbr prawnie chronionych. Równocześnie stopień społecznych oczekiwań odnoszących się do skuteczności działań państwa w tym zakresie uzasadnia poszerzenie nakładanego na obywateli obowiązku współdziałania w drodze ujawnienia powziętej przez daną osobę wiedzy o zaistnieniu karalnego bezprawia i jego sprawcy.

Projekt dokonuje zasadniczej przebudowy art. 242 K.k. penalizującego przestępstwo samouwolnienia się osoby pozbawionej wolności (§ 1), w tym w postaci kwalifikowanej przez okoliczności związane ze sposobem i dodatkowym skutkiem działania sprawcy (§ 4), oraz przestępstwo niepowrótca do zakładu karnego lub aresztu śledczego w sytuacji zezwolenia na jego czasowe opuszczenie (§ 2) albo przerwy w karze (§ 3).

W odniesieniu do podstawowego typu przestępstwa samouwolnienia się osoby pozbawionej wolności projekt nie dokonuje żadnych zmian dotyczących opisu czynu. Zmiany takie przewidziane są natomiast w odniesieniu do projektowanego typu z § 2 tego artykułu, który obejmuje swym zakresem normowania niepowrótca do zakładu karnego lub aresztu śledczego w określonym w przepisie terminie przez osobę korzystającą z przerwy w karze, przepustki lub zezwolenia na czasowe opuszczenie miejsca osadzenia, a więc w pełni obejmuje łączny zakres normowania przepisów § 2 i 3 według obowiązującego stanu prawnego. Zmiana taka opiera się na założeniu, że dotychczasowe rozdzielenie tożsamyh sytuacji faktycznych, odzwierciedlanych znamionami czynów określonych w art. 242 § 2 i 3 K.k., pomiędzy przepisy statuujące odmienne typy karalnego bezprawia, nie znajduje logicznego, ani też polityczno-kryminalnego uzasadnienia, zwłaszcza jeżeli zważyć na odesłanie zawarte w przepisie art. 242 § 3 K.k. do sankcji przepisu art. 242 § 2 K.k.

Równocześnie projekt w przepisie art. 242 § 3 K.k. wprowadza penalizację zachowania polegającego na niestawieniu się do zakładu karnego lub aresztu śledczego w celu odbycia kary, bez usprawiedliwionej przyczyny, najpóźniej w ciągu 3 dni po upływie wyznaczonego terminu. Wprowadzenie kryminalizacji takiego zachowania jest w pełni uzasadnione względami polityczno-krymi-

nalnymi, z uwagi na dużą liczbę wypadków sabotowania przez osoby prawomocnie skazane obowiązku stawienia się do odbywania kary, skutkujących koniecznością prowadzenia niejednokrotnie bardzo czasochłonnych i pociągających za sobą dodatkowe koszty czynności, zmierzających do ustalenia miejsca pobytu skazanego i doprowadzenia go do placówki penitencjarnej, jak i potrzebami w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa, związanymi z celowością wzmocnienia respektu zarówno dla sądowych rozstrzygnięć, jak również organów państwa rozstrzygnięcia te wprowadzających w życie. Podkreślić należy niespójność, i wynikające z tego nieracjonalne konsekwencje, obowiązujących regulacji prawnych w tym zakresie, zgodnie z którymi umyślne ubezskutecznienie prawidłowego przebiegu wykonywania kary po rozpoczęciu jej wykonywania wobec sprawcy (wskutek samouwolnienia lub niepowrótca do placówki penitencjarnej) stanowi przestępstwo przewidziane w Kodeksie karnym, podczas gdy umyślne ubezskutecznienie rozpoczęcia procesu wykonywania kary polegające na sabotowaniu obowiązku stawiennictwa w zakładzie karnym lub areszcie, w płaszczyźnie prawa karnego pozostaje irrelewantne. Penalizacja przewidziana w projektowanym zakresie zapewni prewencyjne oddziaływanie prowadzące do zmniejszenia liczby takich zachowań, skutkując ponadto obniżeniem kosztów związanych z czynnościami podejmowanymi wobec osób niestawiających się w placówce penitencjarnej w zakreślonym przez właściwy organ terminie.

Projekt zaostrza odpowiedzialność karną za wszystkie typy karalnego bezprawia opisane w art. 242 K.k., rezygnując z alternatywnego zagrożenia karami różnorodnymi za czyn określony w § 1 tego artykułu, jak również podnosząc wysokość zagrożenia karą pozbawienia wolności za czyny z § 2 i 4, opierając się w tym zakresie na założeniu, że efektywność zwalczania czynów tego rodzaju determinowana jest stosowaniem kar adekwatnych zarówno do ich społecznej szkodliwości, jak i władnych zrównoważyć realną, bądź wyobrażoną przez sprawcę korzyść, odniesioną wskutek czynu prowadzącego do ubezskutecznienia lub utrudnienia wykonania kary pozbawienia wolności prawomocnie wobec niego orzeczonej.

Projekt zaostrza odpowiedzialność karną za przestępstwo niestosowania się do zakazu sądowego lub nałożonego przez sąd obowiązku, podnosząc zagrożenie karą pozbawienia wolności przewidziane za ten typ karalnego bezprawia (art. 244 K.k.). Celowość takiego zaostżenia wynika jednoznacznie z niezadowalającego stanu świadomości społecznej odnoszącej się do konieczności, i społecznej opłacalności respektowania takich rozstrzygnięć sądowych, stanowiących w większości wypadków nie tylko środek karnej represji, lecz realizujących także ważne cele prewencyjne, ukierunkowane na uniemożliwienie skazanemu, z wykorzystaniem objętych zakazem sposobności, bądź przy sabotowaniu obciążającego go obowiązku, ponawiania zachowań mogących prowadzić do ponownego naruszenia lub narażenia na niebezpieczeństwo dóbr prawnie chronionych. Ponadto projekt dokonuje uzupełnienia zespołu znamion czynu określonego w tym przepisie, poszerzając płynący z niego zakres normowania o nowy środek karny – zakaz wstępu na imprezy masowe, przewidziany w art. 39 pkt 2c K.k., i stanowiące fakultatywnie orzekane, współwyznaczające treść tego środka karnego elementy, w postaci obowiązku stawiennictwa skazanego we wskazanej jednostce organizacyjnej Policji oraz zakazu opuszczania kraju w określonych przez sąd terminach.

Projekt zaostrza odpowiedzialność za określone w art. 245 K.k. przestępstwo wywierania bezprawnego wpływu na świadka i innych uczestników postępowania, podnosząc zarówno dolną, jak i górną granicę ustawowego zagrożenia za tego typu karalne bezprawie. Znaczenie nieskrępowanego spełniania przez świadka i innych uczestników postępowania obciążających ich obowiązków procesowych, stanowiącego warunek konieczny, choć niewystarczający, zapewnienia prawidłowości rozstrzygnięcia w zakresie przedmiotu postępowania, w sposób zdecydowany przemawia za zaostżeniem odpowiedzialności za umyślne czyny zmierzające do wywarcia bezprawnego wpływu na te osoby, godzące zarówno w interesy stron i uczestników postępowania, jak i w dobro wymiaru sprawiedliwości w ogólności. Za przewidzianym przez projekt zaostżeniem odpowiedzialności przemawia nieakceptowalnie wysoka (w 2005 r. odnotowano 689 skazań na podstawie tego artykułu), i rosnąca w ostatnich latach liczba przestępstw kwalifikowanych z tego przepisu,

świadcząca o niewystarczającym spełnianiu przez obowiązujące uregulowania kodeksu prewencyjnych celów kary.

Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu

Projekt dokonuje przekwalifikowania określonego w art. 252 § 1 K.k. przestępstwa wzięcia zakładnika z kategorii występków do kategorii zbrodni, dokonując stosownej zmiany zagrożenia ustawowego przewidzianego za ten typ karalnego bezprawia. Za zmianą zagrożenia zdecydowanie przemawia ciężar tego czynu, stanowiącego jedną z najgroźniejszych postaci działania terrorystycznego, powiązaną ze skrajnie uprzedmiotawiającym traktowaniem osoby lub osób, wykorzystywanych przez sprawcę jako element wywieranego takim sposobem nacisku na inne osoby lub podmioty, jak również celowość wzmocnienia oddziaływania polityczno-kryminalnego w sytuacji wzrostu zagrożenia działaniami terrorystycznymi, związanymi w szczególności z aktywnością międzynarodowego terroryzmu. Istotne podniesienie zagrożenia ustawowego za typ podstawowy czyni równocześnie zbędnym dalsze utrzymywanie w systemie prawnym kwalifikowanej przez następstwo postaci tego rodzaju karalnego bezprawia, przewidzianej w obowiązującym art. 252 § 2 K.k.

W miejsce typu kwalifikowanego przez następstwo projekt przewiduje nowy typ kwalifikowany przez okoliczność charakteryzującą działanie sprawcy (znamię „szczególnego okrucieństwa”), penalizowany jako ciężka zbrodnia zagrożona karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od 5 lat.

Projekt nie dokonuje zmian odnoszących się do przepisu § 3 tego artykułu, przewidującego karalność przygotowania do przestępstwa z § 1, jak również odnoszących się do przepisu § 4, zawierającego klauzulę niekaralności dotyczącą sprawcy z § 1, który odstąpił od zamiaru wymuszenia i zwolnił zakładnika, uzupełnia natomiast dotychczasowe uregulowanie nowym przepisem § 5, wprowadzającym obligatoryjną podstawę nadzwyczajnego złagodzenia kary, oraz fakultatywną podstawę odstąpienia od jej wymierzenia, w stosunku do sprawcy przestępstwa określonego w § 1 art. 252 K.k., który zwolnił zakładnika, a także sprawcy czynu określonego w § 2, jeżeli zwolnił zakładnika dokonując tego dobrowolnie. Różnica konsekwencji wynikających

z zastosowania instytucji przewidzianej w § 4 oraz instytucji przewidzianych w projektowanym § 5 opiera się na rozróżnieniu sytuacji, w których sprawca podejmuje decyzję o rezygnacji z kontynuowania przestępczego zachowania. W wypadku określonym w § 4 jest to sytuacja powzięcia takiej decyzji przez sprawcę w sposób dobrowolny, w sytuacji wypełnienia jego zachowaniem znamion podstawowego typu czynu, a więc w sytuacji niedopuszczenia się szczególnego okrucieństwa, podczas gdy w wypadkach określonych w § 5 nie ma wymogu dobrowolności takiej decyzji w odniesieniu do sprawcy typu podstawowego bezprawia. Wymóg dobrowolności takiej decyzji dotyczy jednak sprawcy bezprawia odpowiadającego znamionom określonego w § 2 typu kwalifikowanego, jednak w jego wypadku dodatkowy wymóg w tym zakresie „równoważony” jest szczególnie nagannym sposobem działania sprawcy, dopuszczającego się wobec zakładnika szczególnego okrucieństwa.

Wskazana powyżej, dwustopniowa regulacja, racjonalnie określająca prawne konsekwencje pożądaných decyzji sprawcy, stwarza efektywny instrument polityczno-kryminalnego oddziaływania na sprawców tego rodzaju przestępstw, demotywujący ich do podejmowania dalej idących działań, mogących zagrozić życiu lub zdrowiu zakładnika, i skłaniający ich do rezygnacji z kontynuacji przestępczego zachowania.

W zakresie art. 253 K.k. projekt dokonuje zmiany o charakterze dostosowawczym, odnoszącej się do sankcji przepisu § 1, ograniczającej wysokość zagrożenia za określoną w tym przepisie zbrodnię do 15 lat pozbawienia wolności, niezbędnej z uwagi na projektowane podniesienie górnej rodzajowej granicy kary pozbawienia wolności do 25 lat. Natomiast w dodanym przepisie § 1a wprowadza klauzulę karalnego przygotowania do zbrodni określonej w § 1 – co wynika z potrzeby rozszerzenia karalności przygotowania do najpoważniejszych przestępstw.

Projekt modyfikuje zespół znamion ustawowej określoności karalnego bezprawia z art. 254 § 1 K.k., penalizującego udział w zbiegowisku publicznym, poprzez zastąpienie znamienia „gwałtowny zamach na osobę” znamieniem „przemoc wobec osoby”, lepiej odzwierciedlającym klasę zachowań sprawcy odnoszących się do innych osób, charakterystycznych dla tego rodzaju

zachowań, które powinny podlegać penalizacji z mocy tego przepisu. Równocześnie projekt eliminuje z zespołu znamion znamię „wiedzy” sprawcy, odnoszącej się do charakteru zachowań uczestników zbiegowiska, którego istnienie w treści obecnego unormowania przesądza o możliwości wypełnienia kompletu znamion bezprawia kwalifikowanego z tego przepisu jedynie cum dolo directo, pozostawiając poza zakresem penalizacji wypadki, gdy sprawca działa z zamiarem ewentualnym. Eliminacja tego znamienia skutkować będzie w pełni uzasadnioną racjami polityczno-kryminalnymi możliwością pociągania do odpowiedzialności karnej również sprawcy działającego z tą ostatnią postacią zamiaru, a więc przewidującego, że uczestnicy zbiegowiska, w którym bierze udział, dopuszczają się przemocy wobec osoby lub gwałtownego zamachu na mienie, i godzącego się na taki stan rzeczy.

Projekt rezygnuje także ze znamienia współdziałania uczestników zbiegowiska, wyrażonego znamieniem „wspólnymi siłami”, jako warunku odpowiedzialności karnej sprawcy, opierając się na poglądzie, że brak podstaw do uzależniania odpowiedzialności karnej aktywnego uczestnika zbiegowiska od elementu współdziałania zachodzącego pomiędzy innymi jego uczestnikami, skoro bez tego ograniczającego elementu zachowanie sprawcy jawi się jako karygodne w stopniu penalizację uzasadniającym.

W odniesieniu do typu kwalifikowanego przez następstwo w postaci śmierci człowieka lub ciężkiego uszczerbku na jego zdrowiu, określonego w art. 254 § 2 K.k., projekt dokonuje jedynie zastąpienia, z przyczyn wcześniej omówionych, znamienia „ciężki uszczerbek na zdrowiu” znamieniem „ciężkie uszkodzenie ciała lub ciężki rozstrój zdrowia” oraz zamiany znamienia „gwałtowny zamach” na znamię „przemoc wobec osoby”, będącej konsekwencją zmiany w zakresie ustawowej określoności podstawowego typu bezprawia, określonego w § 1 tego artykułu.

Projekt wprowadza do rozdziału XXXII Kodeksu karnego, zawierającego przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu, nowe typy czynów zabronionych, w celu podniesienia bezpieczeństwa uczestników imprez masowych, w rozumieniu ustawy z dnia 22 sierpnia 1997 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (por. projektowany art. 115 § 16b K.k.).

W nowym przepisie art. 254a § 1 K.k. penalizuje się udział, w związku z imprezą masową, w działaniach grupy osób, której uczestnicy dopuszczają się przemocy wobec osoby lub gwałtownego zamachu na mienie, zaś w § 2 tego przepisu wprowadza się typ kwalifikowany przez następstwo w postaci śmierci człowieka, ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia. Przepis określony w § 1 tego artykułu nie stanowi *lex specialis* w stosunku do przepisu art. 254 § 1 K.k., jak mogłoby się wydawać, z uwagi na brak zawierania się zakresu normowania czynu z art. 254a § 1 K.k. w zakresie normowania drugiego z przywołanych przepisów. Przepis art. 254 § 1 K.k. dotyczy bowiem czynnego udziału sprawcy w zbiegowisku, a więc zdarzeniu charakteryzującym się niekontrolowanym, spontanicznym powstawaniem i przebiegiem, podczas gdy przepis projektowanego art. 254a § 1 K.k. dotyczy imprezy masowej, a więc zdarzenia o zorganizowanym charakterze, przebiegającego według z góry ustalonego planu. Kolejna różnica pomiędzy tymi przepisami dotyczy elementu temporalnego, relacjonującego czasowo objęte penalizacją zachowanie sprawcy do zdarzenia, w związku z którym do nich dochodzi – podczas gdy przepis art. 254 § 1 K.k. obejmuje jedynie zachowanie sprawcy w trakcie trwania zbiegowiska, to drugi z porównywanych przepisów penalizuje udział sprawcy w działaniach grupy osób, do których może dojść zarówno w trakcie imprezy masowej, przed jej rozpoczęciem, jak i po jej zakończeniu, pod warunkiem istniejącego faktycznego powiązania tych działań z imprezą masową, wyrażonego w zespole znamion typu czynu łącznikiem „w związku”.

Kolejna różnica pomiędzy omawianymi przepisami polega na rezygnacji ze znamienia wyrażającego „czynny” charakter udziału sprawcy w działaniach, o których mowa w projektowanym art. 254a § 1 K.k. Podkreślić należy okoliczność, że czynny charakter zachowania sprawcy immanentnie wpisany jest w pojęcie „brania udziału” w określonej sytuacji, gdyż to ostatnie sformułowanie przesądza wymóg zewnętrznie dostrzegalnej aktywności sprawcy, nie zaś powstrzymania się od takiej aktywności, którego wystąpienie przesądziłoby o braku udziału sprawcy w tych działaniach. Jednakże pomimo aktualności przywołanego argumentu w odniesieniu do znamienia „czynnego

udziału”, którym ustawodawca posłużył się w opisie czynu z art. 254 § 1 K.k., projekt nie ingeruje w brzmienie tego znamienia w celu uniknięcia wątpliwości interpretacyjnych, które mogłyby się pojawić w wypadku zmiany zespołu znamion typu karalnego bezprawia, w odniesieniu do którego powstały w orzecznictwie ukształtowane poglądy w zakresie wykładni jego znamion.

W projektowanym przepisie art. 254b K.k. następuje kryminalizacja zachowań polegających na wnoszeniu na imprezę masową lub posiadaniu w jej trakcie materiałów wybuchowych, broni lub innego przedmiotu lub substancji szczególnie niebezpiecznych ze względu na ich właściwości. Zachowania tego rodzaju na gruncie obowiązującego stanu prawnego kwalifikowane są jako wykroczenia przewidziane w art. 21 ust. 3 ustawy z 22 sierpnia 1997 r. o bezpieczeństwie imprez masowych, co nie znajduje racjonalnego uzasadnienia, jeżeli zważyć na okoliczność, że czyny te są czynami abstrakcyjnego narażenia na niebezpieczeństwo, zaś ich waga i kategoriałny stopień społecznej szkodliwości, uzasadniają ich penalizację jako przestępstw, nie zaś wykroczeń, wyznaczony jest charakterem tego niebezpieczeństwa i wielkim rozmiarem potencjalnych negatywnych następstw zachowań sprawczych polegających na wnoszeniu lub posiadaniu na imprezie masowej przedmiotów określonych w opisach czynów, godzących w bezpieczeństwo uczestników takiej imprezy.

W projektowanym przepisie art. 254c K.k. przewidziana jest penalizacja czynu polegającego na udziale w zgromadzeniu osoby, która posiada przy sobie materiały wybuchowe, broń lub inny przedmiot lub substancje niebezpieczne ze względu na ich właściwości. Unormowanie przewidziane w tym przepisie jest niezbędne dla rozszerzenia zakresu prawnokarnej ochrony przed zachowaniami tego rodzaju, z przyczyn tożsamyh ze wskazanymi powyżej w odniesieniu do czynów z art. 254b § 1 i 2 K.k., także na stany faktyczne, aktualizujące abstrakcyjne niebezpieczeństwo wynikające z zachowania sprawcy dla dużych skupisk ludzkich, inne niż związane z imprezą masową, w rozumieniu tego pojęcia określonym, zgodnie z treścią projektowanego art. 115 § 16b K.k., w przepisach ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych.

W projektowanym przepisie art. 254d K.k. przewidziana jest kryminalizacja zachowania polegającego na posiadaniu w miejscu publicznym noża lub innego przedmiotu lub substancji szczególnie niebezpiecznych ze względu na ich właściwości, w okolicznościach wskazujących na zamiar ich użycia do popełnienia czynu zabronionego. Przepis ten ma stanowić remedium na coraz częstsze przypadki manifestowania przez jednostki lub grupy osób, zwłaszcza wywodzące się z subkultury tzw. pseudokibiców, awanturniczego nastawienia zmierzającego do sprowokowania agresywnego zajścia z udziałem osób wchodzących w skład grupy konkurencyjnej lub osób postronnych. Nastawienie takie, często manifestowane poprzez publiczne obnoszenie się z niebezpiecznymi przedmiotami, wywołuje poczucie zagrożenia u osób będących jego świadkami, jak i rodzi zagrożenie dla dóbr prawnie chronionych z uwagi na niebezpieczeństwo zaistnienia dalej idących negatywnych skutków w wypadku użycia przez sprawcę niebezpiecznego przedmiotu lub substancji.

Na gruncie obowiązującego prawa tego rodzaju zachowania pozostawały poza zakresem penalizacji, pomimo ich wysokiego stopnia społecznej szkodliwości, wynikającego nie tylko z niebezpieczeństwa płynącego z posiadania przez agresywnie usposobionego sprawcę niebezpiecznego przedmiotu lub substancji w przestrzeni publicznej, jak i z uwagi na utwierdzenie w świadomości sprawców takich czynów poczucia bezkarności, skłaniającego ich do ponawiania takich, zastraszających otoczenie, a stanowiących często dowód przejawianej przez sprawcę postawy afirmacji siły, zachowań. Wprowadzenie przewidzianego w projekcie nowego typu karalnego bezprawia tą niepożądaną społecznie sytuację usunie. Podkreślić należy przy tym okoliczność, że obce prawodawstwa znają rozwiązania o analogicznym do rozwiązania przewidzianego przez projekt celu, a konstrukcji nawet dalej idącej – przykładem jest przewidziany w duńskim prawie karnym typ przestępstwa polegającego na posiadaniu przez sprawcę w miejscu publicznym noża o ostrzu dłuższym niż 7 cm.

Dodatkową dolegliwość dla sprawcy przestępstwa określonego w art. 254b, art. 254c lub art. 254d K.k. będzie stanowił orzekany obligatoryjnie przez sąd środek karny w postaci przepadku przedmiotów lub substancji wy-

mienionych w tych przepisach, realizujący jednocześnie ważny cel prewencyjny, polegający na uniemożliwieniu sprawcy przestępstwa ponownego posłużenia się tym samym przedmiotem lub substancją w celu sprzecznym z prawem (art. 254e K.k.).

Jak już wcześniej wskazano, rozwój nowych technologii, w tym teleinformatycznych technik komunikacji takich m.in. jak sieć Internet, oprócz korzyści z tego płynących stwarza nowe zagrożenia wynikające z ich wykorzystywania przez sprawców różnego rodzaju aktów bezprawia do prowadzenia przestępczej aktywności. Przejawem takiego wykorzystywania ogólnodostępnej sieci komunikacyjnej, jaką jest Internet, są coraz częściej ujawniające się przypadki propagowania zachowań pedofilskich na specjalnie w tym celu prowadzonych witrynach internetowych, w celu kreowania atmosfery społecznej przychylności, a przynajmniej obojętności, wobec takich zachowań. Podkreślić należy okoliczność, że niejednokrotnie witryny takie konstruowane są w ten sposób, aby odbiorcą treści znajdujących się na witrynie, i płynącej stamtąd manipulacji, mogło stać się również dziecko.

Na bazie obowiązującego prawa jedyną możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności osoby propagującej pedofilię lub zachowania tego rodzaju stanowi przepis art. 255 § 3 K.k. penalizujący publiczne pochwalanie popełnienia przestępstwa. Przepis ten jednak może stanowić podstawę odpowiedzialności karnej tylko w tych przypadkach, gdy treści objęte pochwałą dotyczyć będą działań wprost prowadzących do popełnienia na szkodę dziecka czynów wypełniających znamiona przestępstw z rozdziału XXV Kodeksu karnego. W przypadkach, gdy treści te nie odnoszą się bezpośrednio do płaszczyzny seksualnego wykorzystania dziecka, lecz odnoszą się do tej płaszczyzny w sposób pośredni, dorozumiany i zawoalowany, koncentrując się w pierwszym rzędzie na wywodach dotyczących emocjonalnych, lub innego rodzaju, więzi łączących rzekomo pedofila z dzieckiem, pomimo oczywistej naganności, a tym samym potrzeby ścigania tego rodzaju propagandy, przepis art. 255 § 3 K.k. nie będzie mógł stanowić płaszczyzny odpowiedzialności karnej osoby propagującej takie zachowania.

Projekt usuwa wskazaną powyżej lukę prawną, przewidując w art. 255a K.k. nowy typ karalnego bezprawia, polegającego na publicznym propagowaniu zachowań o charakterze pedofilskim, z alternatywnym zagrożeniem ustawowym dostosowanym do stawianych przed tą regulacją celów represyjnych i prewencyjnych. Przepis ten obejmie zakresem penalizacji omawiane powyżej sytuacje dotyczące propagowania związanego z wykorzystywaniem Internetu, ale oczywiście do nich zakresu penalizacji nie ograniczy, aktualizując odpowiedzialność karną sprawców w każdym wypadku takiej propagandy, o ile będzie ona miała charakter publiczny.

Natomiast zmiana w obrębie art. 255 § 3 K.k., polegająca na podniesieniu ze 180 do 360 stawek dziennych kary grzywny, przewidzianej w tym przepisie, jest związana z podniesieniem w art. 33 § 1 K.k. ustawowych granic kary grzywny i wynika – jak w przypadku art. 221 K.k. – z potrzeby utrzymania sankcji na poziomie połowy ustawowego wymiaru grzywny.

Proponowana w projekcie redakcja art. 256 K.k. rozszerza jego zakres normowania, przewidując w § 1 tego artykułu odpowiedzialność karną nie tylko za publiczne propagowanie faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju państwa, lecz także za publiczne propagowanie faszystowskiej lub innej totalitarnej ideologii, zaś w § 2 tego artykułu wprowadzając nowy typ przestępstwa, polegający na sporządzaniu, gromadzeniu, przechowywaniu, przewożeniu, przenoszeniu lub przesyłaniu, w celu rozpowszechniania, pisma, druku, nagrania, filmu lub innego przedmiotu, zawierającego treść określoną w § 1.

Poszerzenie zakresu normowania wynikającego z tego artykułu jest w pełni uzasadnione. W odniesieniu do zmian dotyczących przewidzianego w obowiązującym stanie prawnym typu bezprawia, który projekt umieszcza w § 1, należy podkreślić, że pojęcia „ustrój” i „ideologia” nie są tożsame. Ustrój wiąże się z określonym sposobem zorganizowania państwa, natomiast ideologia to całokształt idei i poglądów na świat i życie społeczne, właściwych danej warstwie społecznej lub grupie osób. Choć ideologia jako zespół poglądów może obejmować poglądy dotyczące sposobu zorganizowania państwa zgodnego z objętymi nią ideami i założeniami, to jednak do poglądów tych się

nie ogranicza. Okoliczność ta jednoznacznie wskazuje na zbyt wąsko zakreślone znamiona strony przedmiotowej czynu z art. 256 K.k., które poza zakresem penalizacji pozostawiają groźne społecznie zjawiska publicznego propagowania poglądów charakterystycznych dla ideologii totalitarnych, nie odnoszących się jednak do ustroju państwowego.

Dodatkowo, przedmiot działania sprawcy dookreślono o propagowanie komunistycznego ustroju oraz komunistycznej ideologii. Wprowadzie pojęcia „komunistyczna ideologia” oraz „komunistyczny ustrój” mieszczą się w pojęciach „inna totalitarna ideologia” oraz inny „totalitarny ustrój”, trzeba mieć jednak na względzie, że pojęcie „komunizm” w Konstytucji RP, odnoszone do totalitarnych metod i praktyk działania występuje jednak odrębnie. Konstytucja RP w art. 13, zakazuje istnienia partiom politycznym i innym organizacjom odwołującym się, między innymi, do takich właśnie metod i praktyk.

Nowy typ przestępstwa przewidziany przez projekt w przepisie art. 256 § 2 K.k. penalizuje wymienione w jego treści zachowania, podejmowane w celu rozpowszechniania treści określonych w § 1, a więc treści propagujących faszystowską, komunistyczną lub inną totalitarną ideologię, faszystowski, komunistyczny lub inny totalitarny ustrój państwa, oraz treści nawołujących do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość. Wprowadzenie takiego nowego typu karalnego bezprawia stanowi pożądaną ze względów polityczno-kryminalnych dopełnienie unormowania z § 1 tego artykułu, przewidując odpowiedzialność karną za zachowania o charakterze sui generis przygotowawczym, prowadzące jednak wprost do stworzenia warunków do podjęcia zachowania realizującego znamiona ustawowej określoności przestępstwa określonego w tym ostatnim przepisie, a tym samym charakteryzujące się istotnym stopniem społecznej szkodliwości, uzasadniającym potrzebę kryminalizacji w tym zakresie.

Projekt dokonuje modyfikacji sankcji przepisu art. 256 § 1 K.k., rezygnując z zagrożenia alternatywnego i przewidując za ten typ czynu, podobnie jak i za typ określony w projektowanym § 2, zagrożenie karą pozbawienia wolności w wymiarze do 3 lat. Przewidziane przez obowiązujący stan prawny zagrożenie

ustawowe należy ocenić jako niedostatecznie odzwierciedlające stopień szkodliwości społecznej klasy zachowań realizujących znamiona ustawowej określoności czynów tego rodzaju, który w wielu przypadkach, z uwagi na sposób działania sprawcy i wynikającą z tego rozległość skutków jego zachowania, uzasadniać może wymierzenie kary surowszej, niż możliwa do wymierzenia na gruncie obowiązującego prawa.

W przepisie art. 256 § 2 K.k. projekt wprowadza podstawę obligatoryjnego orzeczenia przepadku przedmiotów służących lub przeznaczonych do popełnienia przestępstwa określonego w § 1 lub 2, obejmującego również przedmioty nie stanowiące własności sprawcy. Uregulowanie to wesprze realizację celów kary w płaszczyźnie indywidualnej prewencji, uniemożliwiając sprawcy ponowne, z wykorzystaniem takich przedmiotów, podejmowanie zachowań prowadzących do popełnienia przestępstw określonych w art. 256 K.k.

Walka ze zorganizowanymi formami przestępczości stanowi jedno z priorytetowych zadań państwa, dla którego efektywnej realizacji niezbędne jest wyposażenie organów ścigania oraz organów wymiaru sprawiedliwości w adekwatne do ciężaru tego zadania oraz wielkości zagrożeń związanych z takimi formami przestępczości instrumenty i rozwiązania prawne. Obowiązujące unormowania warunku takiego w dostatecznym stopniu nie spełniają.

Projekt w odniesieniu do przepisów zawartych w art. 258 K.k. przewiduje dwa rodzaje zmian. Pierwsza zmiana polega na modyfikacji błędnie skonstruowanego przepisu art. 258 § 3 K.k., penalizującego założenie zorganizowanej grupy lub związku, o których mowa w § 1 tego artykułu, albo kierowanie taką grupą lub związkiem, w tym mającym charakter zbrojny. Przepis ten w sposób nieuzasadniony aksjologicznie, a polityczno-kryminalnie irracjonalny unifikuje odpowiedzialność karną osób zakładających lub kierujących takimi grupami lub związkami o charakterze zbrojnym, z osobami zakładającymi lub kierującymi takimi grupami lub związkami, charakteru zbrojnego nie posiadającymi. Projekt przewiduje usunięcie z zespołu znamion przestępstwa określonego w § 3 sformułowania „w tym mające charakter zbrojny”, przy równoczesnym objęciu czynów polegających na założeniu lub kierowaniu zbrojnymi grupami lub

związkami przestępczymi hipotezą nowelizowanego przepisu art. 258 § 4 K.k. Objęcie takich czynów zakresem normowania przepisu dotyczącego, według obowiązującego stanu prawnego, założenia lub kierowania grupą lub związkiem o charakterze terrorystycznym, jawi się jako racjonalne rozwiązanie, zapewniające wewnętrzną spójność unormowania odnoszącego się do dwóch najbardziej groźnych struktur zorganizowanej przestępczości.

Druga projektowana zmiana polega na zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za przestępstwa określone w art. 258 K.k. Takie zaostrzenie, w tym potraktowanie najgroźniejszego czynu tego rodzaju jako ciężkiej zbrodni, zagrożonej karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od 5 lat, odpowiada zarówno aktualnym tendencjom w prawodawstwie europejskim odnoszącym się do zorganizowanych form współdziałania przestępczego, jak również racjom polityczno-kryminalnym, wskazującym niezadowalającą skuteczność obowiązujących uregulowań kodeksu w tym zakresie.

W odniesieniu do przepisu art. 263 § 1 K.k. projekt przewiduje zamianę jednego ze znamion czynności wykonawczej wyrażonego czasownikiem „handluje” na znamię o brzmieniu „dokonuje obrotu”, w celu usunięcia wątpliwości interpretacyjnych dotyczących zakresu znaczeniowego dotychczasowego znamienia, o których wspomniano również przy omawianiu zmiany dotyczącej przepisu art. 171 § 1 K.k. Podobnie jak i w tamtym wypadku, nowe znamię z uwagi na szerszy zakres znaczeniowy od znamienia dotychczasowego pozwoli poszerzyć zakres normowania przepisu art. 263 § 1 K.k., co skutkować będzie pożądanymi konsekwencjami w płaszczyźnie polityczno-kryminalnej. Projekt ponadto dokonuje zmiany funkтора alternatywy, rozdzielającego w opisie czynu znamię „broń palna” od znamienia „amunicja”, zastępując funktor „albo” funktozem „lub”, z uwagi na okoliczność, że funktor alternatywy łącznej, podobnie jak tego rodzaju funktor występujący w opisach pozostałych typów czynów określonych w tym artykule, skutkuje bardziej adekwatnym określeniem pola penalizacji płynącego z przepisu art. 263 § 1 K.k.

Projekt w nowym przepisie art. 263a K.k. wprowadza możliwość orzeczenia przypadku przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstw wskazanych w tym przepisie, także w sytuacjach, gdy nie stanowią

one własności sprawcy (§ 1). Równocześnie w odniesieniu do wypadku skazania za przestępstwo określone w art. 263 § 1 lub 2 K.k. projekt wprowadza obligatoryjną podstawę orzeczenia przepadku przedmiotów objętych zakazem wytwarzania, posiadania, obrotu lub przewozu, oraz podstawę fakultatywnego przepadku takich przedmiotów, jeżeli nie stanowią one własności sprawcy. Projektowane uregulowania są potrzebne zarówno dla zapewnienia realizacji celów kary w płaszczyźnie indywidualnej prewencji, poprzez uniemożliwienie sprawcy wykorzystywania objętych przepadkiem przedmiotów do ponownego dopuszczenia się tego rodzaju przestępstw (w wypadku przewidzianym w § 1), jak również dla wyeliminowania sytuacji dostępności przedmiotów objętych w myśl obowiązującego stanu prawnego zakazem wytwarzania, posiadania, obrotu lub przewozu (wypadek przewidziany w § 2).

Zmiany dotyczące przepisu art. 267 § 1 K.k. oraz przepisu art. 269a K.k. mają na celu implementację do polskiego porządku prawnego Decyzji Ramowej 2005/222/WSiSW z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie ataków na systemy informatyczne (Dz. Urz. UE z dn. 16.03.2005 r., L 69, s. 67).

Powołana Decyzja Ramowa ustanawia szereg prawno-karnych mechanizmów zmierzających do efektywizacji działań służących zwalczaniu ataków na systemy informatyczne, zawierając w szczególności zobowiązanie do penalizacji czynów polegających na nielegalnym dostępie do systemu informatycznego, nielegalnej ingerencji w taki system oraz nielegalnej ingerencji w dane.

Nie wszystkie z tych zachowań są aktualnie penalizowane w polskim prawie karnym, co czyni konieczną modyfikację niektórych przepisów w sposób prowadzący do pełnej ich zgodności z wymaganiami wynikającymi z Decyzji Ramowej.

W tym celu, zgodnie z proponowanym brzmieniem przepisu art. 267 § 1 K.k. dotyczącego przestępstwa tzw. hackingu, za zabronione pod groźbą kary uznaje się już samo nieuprawnione uzyskanie dostępu do informacji. Poszerzony zostaje w ten sposób zakres penalizacji w stosunku do zakresu wynikającego z obecnego brzmienia przepisu, który przewiduje odpo-

wiedzialność karną dopiero wówczas, gdy sprawca uzyska informację dla niego nie przeznaczoną, nie zaś sam do niej dostęp. Tymczasem, zgodnie z art. 2 Decyzji Ramowej, już nieuprawnione uzyskanie dostępu do informacji powinno skutkować odpowiedzialnością karną. Wskazać trzeba również, iż projektowana zmiana zapewni jednocześnie zgodność przepisów polskich z Konwencją o cyberprzestępczości, podpisaną przez Polskę w dniu 23 listopada 2001 r.

Projekt przewiduje również zastąpienie dotychczasowego znamienia strony przedmiotowej czynu wyrażonego sformułowaniem „podłączając się do przewodu służącego do przekazywania informacji” znamieniem wyrażonym sformułowaniem „podłączając się do sieci telekomunikacyjnej”, umożliwiającym poszerzenie ochrony prawnej wynikającej z dyspozycji tego przepisu także na sieci bezprzewodowe. Podkreślić równocześnie należy okoliczność, że na gruncie projektowanego unormowania pojęcie „sieć telekomunikacyjna” będzie rozumiane zgodnie z definicją normatywną zawartą w art. 2 pkt 35 ustawy z 16 lipca 2004 r. Prawo telekomunikacyjne, stanowiącą, że są to „systemy transmisyjne oraz urządzenia komutacyjne lub przekierowujące, a także inne zasoby, które umożliwiają nadawanie, odbiór lub transmisję sygnałów za pomocą przewodów, fal radiowych, optycznych lub innych środków wykorzystujących energię elektromagnetyczną, niezależnie od ich rodzaju”, co przesądzi o objęciu zakresem projektowanego unormowania również informacji przesyłanych przy użyciu przewodu.

Projekt poszerza także opis czynu z art. 267 § 1 K.k. o sformułowanie „albo omijając” (umieszczone po wyrazie „przełamując”), z uwagi na okoliczność, że zgodnie ze stanowiskiem specjalistów zajmujących się prawem informatycznym możliwe jest uzyskanie dostępu do zabezpieczonej informacji bez przełamania, lecz poprzez ominięcie jej zabezpieczeń.

Do treści omawianego przepisu wprowadza się ponadto pojęcie „zabezpieczenia informatycznego”, stanowiące znamię strony przedmiotowej opisanego w nim czynu, z uwagi na okoliczność, że tego rodzaju zabezpieczenia są szeroko stosowane, obok zabezpieczeń elektronicznych i magnetycznych, dla ochrony przekazywanych lub gromadzonych informacji (np. programy typu

„firewall”, blokujące nieautoryzowany, zdalny sieciowy dostęp do systemu informatycznego).

Projektowany przepis art. 267 § 2 K.k. penalizuje czyn skutkujący uzyskaniem, bez uprawnienia, dostępu do systemu informatycznego lub jego części, nawet bez złamania jakiegokolwiek zabezpieczenia zainstalowanego w komputerze użytkownika lub zabezpieczenia systemowego. Czyn taki może polegać np. na wprowadzeniu do systemu informatycznego oprogramowania, które umożliwi sprawcy przejęcie zdalnej kontroli nad komputerem, w celu wykonania z jego wykorzystaniem zmasowanych ataków na określone strony internetowe. Sprawca w takim przypadku nie działa w celu uzyskania informacji znajdującej się w zasobach przejętego systemu, lub dostępu do niej, lecz w celu przejęcia kontroli nad systemem, jako narzędziem do bezprawnego wykorzystywania. Przewidując omawiany nowy typ przestępstwa projekt usuwa istotną lukę w obowiązującym prawie, gdyż tego rodzaju szkodliwe działania pozostają obecnie poza zakresem penalizacji.

Przepis penalizujący przestępstwo tzw. sniffingu, skutkujące naruszeniem tajemnicy komunikacji, projekt przenosi do § 3 art. 267 K.k. (przy równoczesnym przeniesieniu zlokalizowanego dotychczas w tej jednostce redakcyjnej przepisu do § 4), wzbogacając jednocześnie zespół znamion określonego w nim typu przestępstwa o znamię „oprogramowanie specjalne”. Zmiana taka stanowi reakcję na wynikające z postępu technologicznego konsekwencje, skutkujące możliwościami wykorzystywania takiego oprogramowania do realizacji przestępczego celu zachowania sprawcy, jakim jest uzyskanie informacji, do której sprawca nie jest uprawniony.

Dotychczas przewidziany w odniesieniu do czynów określonych w art. 267 K.k. tryb ścigania na wniosek projekt konsekwentnie przewiduje również w wypadku nowego typu przestępstwa opisanego w projektowanym przepisie § 3 tego artykułu.

Proponowana przez projekt zmiana odnosząca się do przepisu art. 269a K.k. polega na uzupełnieniu znamion strony przedmiotowej opisanego w nim typu czynu o znamię „utrudnienie dostępu”, skutkując rozszerzeniem penalizacji wynikającej z tego przepisu, co pozostaje w zgodzie z wymogiem z art. 3

Decyzji Ramowej, który pośród zachowań stanowiących poważne naruszenie lub przerwanie funkcjonowania systemu informatycznego wymienia również „zatajanie lub uczynienie niedostępnymi” danych komputerowych. Znamię „utrudnienie dostępu” obejmowałoby oba te sposoby działania sprawcy, pozwalając równocześnie na zachowanie terminologicznej spójności z tożsamym treściowo znamieniem, mającym charakter znamienia czynności wykonawczej, użytym przez ustawodawcę w opisie czynu z art. 268a § 1 K.k.

Zasadne jest, aby w tym miejscu wskazać ponadto na zmianę odnoszącą się do przepisu art. 16 ust. 1 pkt 4 ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, przewidzianą w art. 16 projektu, mającą charakter zmiany porządkującej, a prowadzącą do zapewnienia możliwości pociągnięcia podmiotu zbiorowego do odpowiedzialności za wszystkie przestępstwa przewidziane w powołanej powyżej Decyzji Ramowej. W związku z tym konieczne jest objęcie wskazanym przepisem ustawy, dotychczas pominiętego, przestępstwa z art. 269a K.k.

Warto dodać, że termin implementacji powołanej Decyzji Ramowej minął z dniem 16 marca 2007 r.

Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów

Proponowana zmiana odnosząca się do przepisu art. 270 § 1 K.k. ma na celu dostosowanie konstrukcji zagrożenia za przewidziane w tym przepisie przestępstwa fałszerstwa dokumentu do przyjętej w Kodeksie karnym struktury zagrożeń ustawowych. Na gruncie obowiązującego stanu prawnego przepis ten jest jedynym przepisem, w którego sankcji kary nieizolacyjne (grzywna i kara ograniczenia wolności) towarzyszą karze pozbawienia wolności przekraczającej 3 lata. Konstrukcyjna wadliwość i niespójność z innymi zapisami kodeksu tego zapisu uzasadnia przewidzianą przez projekt zmianę.

Projekt przewiduje trzy kolejne zmiany odnoszące się do przepisów art. 270 K.k.

Pierwsza z nich dotyczy poszerzenia zakresu klauzuli karalności przygotowania, zawartej w przepisie § 3, o przestępstwo z art. 270 § 2 K.k. Zawarte

w obowiązującym brzmieniu tego przepisu ograniczenie karalności przygotowania wyłącznie do przestępstwa z § 1 tego artykułu jest rozwiązaniem niezrozumiałym i nieracjonalnym w płaszczyźnie polityczno-kryminalnej, prowadząc do odmiennego traktowania podobnych substancjonalnie zachowań, atakujących to samo dobro chronione prawem (wiarygodność dokumentów), o porównywalnym – o czym świadczy zrównanie przez ustawodawcę zagrożenia ustawowego za oba czyny (klauzula odsyłająca do zagrożenia ustawowego zawartego w przepisie § 1, zawarta w treści przepisu § 2) – stopniu społecznej szkodliwości. Projekt poszerzając zakres klauzuli karalności przygotowania usuwa wadliwość dotychczasowej konstrukcji, a istotną wagę tej zmiany, w pełni potwierdzającą, potrzebę poszerzenia klauzuli, można dostrzec uwzględniając ponadto zagrożenia dla dóbr prawnie chronionych wynikające z niektórych zachowań wypełniających znamiona bezprawia z art. 270 § 2 K.k., związanych z obrotem wekslowym (weksle in blanco), w których wypadku wypełnienie blankietu wekslowego opatrzonego podpisem wystawcy weksła stanowi zazwyczaj pierwszy etap działań podjętych przez posiadacza weksła, prowadzących do wyegzekwowania od wystawcy świadczenia niezgodnego z wolą przejawioną przez wystawcę przy składaniu podpisu na wekslu, a tym samym prowadzących do pokrzywdzenia wystawcy weksła, i uzyskania nienależnej korzyści majątkowej przez sprawcę.

Druga projektowana zmiana polega na wprowadzeniu przepisu przewidującego wypadek mniejszej wagi czynów określonych w § 1-3 art. 270 K.k. Rozwiązanie takie, nawiązując do rozwiązania funkcjonującego na gruncie poprzedniego Kodeksu karnego, uwzględnia sygnalizowane przez praktyków wymiaru sprawiedliwości potrzeby w zakresie możliwości dostosowania reakcji penalnej do bardzo zróżnicowanych stanów faktycznych wchodzących w zakres normowania przepisów art. 270 K.k.

Trzecia zmiana polega na wprowadzeniu fakultatywnej podstawy orzeczenia środka karnego w postaci przepadku, obejmującego narzędzia lub inne przedmioty służące lub przeznaczone do popełnienia przestępstw określonych w przepisach tego artykułu, nie stanowiące własności sprawcy. Rozwiązanie to poszerza możliwości wzmocnienia, wskutek orzeczenia tego środka karnego,

indywidualnoprewencyjnego oddziaływania płynącego na sprawcę z wyroku, poprzez uniemożliwienie mu ponownego posłużenia się narzędziami lub innymi przedmiotami w przestępczym celu.

Przestępstwa przeciwko mieniu

Projekt, jak wcześniej wspomniano, przewiduje rezygnację z posługiwania się terminologią nawiązującą do pojęć prawa cywilnego przy określaniu przedmiotu czynności wykonawczej typów czynów przewidzianych w XXV rozdziale Kodeksu karnego, grupującym przestępstwa przeciwko mieniu. Proponując powrót do znamienia „mienie” w miejsce dotychczasowego znamienia „rzecz” projekt przewiduje stosowne korektury zespołu znamion czynów określonych w art. 278, art. 281, art. 284 oraz art. 288 K.k.

Zmiana tego rodzaju odnosząca się do przepisu art. 278 § 1 K.k. skutkuje koniecznością uchylecia dotychczasowego przepisu art. 278 § 5 K.k., nakazującego odpowiednie stosowanie przepisów § 1, 3 i 4 tego artykułu do kradzieży energii lub karty uprawniającej do podjęcia pieniędzy z automatu bankowego. W sytuacji zastąpienia znamienia „rzecz ruchoma” znamieniem „mienie ruchome” w opisie czynu z art. 278 § 1 K.k., stany faktyczne dotychczas rozstrzygane przy zastosowaniu przepisu § 5 podlegać będą bezpośrednio zakresowi normowania przepisu art. 278 § 1 K.k. (por. projektowany art. 115 § 9 K.k.).

Projekt przewiduje wprowadzenie dwóch kwalifikowanych – przez okoliczności dotyczących sposobu działania sprawcy – typów przestępstwa kradzieży, określonych w projektowanym art. 279 § 2 K.k.

Pierwszy z typów dotyczy kradzieży kieszonkowej, a więc szczególnie dolegliwego społecznie przejawu przestępczej aktywności prowadzonej przez sprawców o dużym stopniu specjalizacji, niejednokrotnie z tego rodzaju kradzieży czyniących sobie źródło stałego dochodu, co przesądza równocześnie o wysokim stopniu ich winy. Należy również zważyć na okoliczność, że czyny tego rodzaju często popełniane są w konfiguracji wieloosobowej, przez sprawców z dokładnie podzielonymi i wyznaczonymi rolami w działaniach prowadzących do zawładnięcia mieniem osoby pokrzywdzonej, jak i oko-

liczność, że pomimo tych, szczególnie obciążających okoliczności charakteryzujących działanie sprawcy, bądź współsprawców tego czynu, obowiązujący stan prawny niejednokrotnie nie pozwala na pociągnięcie ich do odpowiedzialności za przestępstwo, z uwagi na wartość skradzionego mienia, nieznaną sprawcom w momencie popełniania czynu, nakazującego zakwalifikować ten czyn jako wykroczenie z art. 119 § 1 K.w. Te szczególne okoliczności charakteryzujące kradzieże kieszonkowe w pełni uzasadniają objęcie takich zachowań odmienną kwalifikacją prawną, i zagrożenie ich popełnienia surowszymi karami niż przewidziane w odniesieniu do podstawowego typu przestępstwa kradzieży, określonego w art. 278 § 1 K.k.

Wykładnia znamienia „kradzież kieszonkowa” nie powinna wywoływać trudności interpretacyjnych z uwagi na zamieszczenie w projektowanym przepisie art. 115 § 12a K.k. jednoznacznej definicji tego pojęcia.

Przewidziane w projekcie przywrócenie znanego polskiemu prawu karnemu typu przestępstwa kradzieży szczególnie zuchwałej pozostaje w relacji systemowej spójności z proponowaną w projekcie zmianą w zakresie znamion przestępstwa rozboju, polegającą na zawężeniu treści znamienia określającego sposób działania sprawcy poprzez zastąpienie znamienia „przemoc wobec osoby” znamieniem „gwałt na osobie”. W tych warunkach przemoc nie przybierająca postaci gwałtu na osobie stanowić będzie desygnat jednego ze znamion wyłącznie tego pierwszego, kwalifikowanego typu przestępstwa kradzieży, podobnie jak na gruncie poprzedniego Kodeksu karnego, a projektowane rozwiązania umożliwią wykorzystywanie odnoszącego się do treści tych znamion bogatego dorobku orzecznictwa oraz nauki prawa karnego. Podkreślić należy przy tym okoliczność, że wprowadzenie przewidzianej w Kodeksie karnym z 1997 r. konstrukcji określonego w art. 280 § 1 K.k. przestępstwa rozboju, wykorzystującej znamię przemocy wobec osoby lub groźby takiej przemocy do opisu sposobu działania sprawcy, doprowadziło do nazbyt pojemnego zakreślenia pola normowania tego przepisu, z negatywnymi konsekwencjami polityczno-kryminalnymi z tego wynikającymi, skutkując włączeniem do niego zarówno zachowań dalece agresywnych, wiążących się z istotnym elementem zagrożenia dla ofiary tego czynu, jak i zachowań

mających charakter przemocy wobec osoby, ale nie niosących za sobą istotnego niebezpieczeństwa dla pokrzywdzonego. Z drugiej zaś strony przewidziana przez Kodeks karny z 1997 r. rezygnacja z typu przestępstwa kradzieży szczególnie zuchwałej, znanego uprzednio obowiązującemu kodeksowi, skutkowałą niezasługującym na akceptację w płaszczyźnie polityczno-kryminalnej skutkiem, prowadzącym do odpowiedzialności sprawcy kradzieży stosującego przy jej dokonaniu przemoc, jednak nie skierowaną przeciwko osobie, jedynie za podstawowy typ kradzieży określony w art. 278 § 1 K.k. Przewidziany przez projekt powrót do konstrukcji przestępstwa kradzieży szczególnie zuchwałej, skorelowany z rekonstrukcją unormowania dotyczącego przestępstwa rozboju, pozwoli na eliminację wskazanych powyżej, negatywnych polityczno-kryminalnych konsekwencji obecnych unormowań kodeksu w tym zakresie. Podkreślić również należy przy tym okoliczność, że podniesienie zagrożenia ustawowego przewidzianego w przepisie art. 280 § 1 K.k. przy równoczesnym zawężeniu zakresu normowania tego przepisu nie pozwala oceniać przyjętych przez projekt rozwiązań jako stanowiących generalnie zaostrzenie odpowiedzialności za przestępstwo rozboju, z uwagi na okoliczność, że istotna klasa zachowań sprawcy, skutkująca de lege lata kwalifikacją prawną czynu jako przestępstwa z art. 280 § 1 K.k., po wprowadzeniu w życie zapisów projektu skutkować będzie kwalifikacją prawną z art. 279 § 2 K.k., a więc z przepisu zawierającego zagrożenie karą pozbawienia wolności istotnie niższe od przewidzianego w obecnym brzmieniu przepisu art. 280 § 1 K.k.

Ze względu na zmianę odnoszącą się do sankcji przepisu art. 283 K.k., skutkującą podniesieniem zagrożenia ustawowego, projekt w odniesieniu do czynów określonych w przepisach art. 279 § 1 i 2 K.k. wprowadza w art. 279 § 3 K.k. odrębny przepis przewidujący wypadek mniejszej wagi, z dostosowanym do ciężaru takiego czynu zagrożeniem.

Projekt dokonuje przekwalifikowania przestępstwa rozboju z kategorii występków do kategorii zbrodni, podwyższając zagrożenie przewidzianą za ten czyn karą pozbawienia wolności, co jest zrozumiałe w świetle powyższych uwag o zawężeniu znamion rozboju do czynów charakteryzujących się dużym

natężeniem przemocy. Rozbój jest czynem o bardzo wysokim stopniu społecznej szkodliwości, zarówno z uwagi na atakowanie przez sprawcę, zmierzającego do zawładnięcia mieniem innej osoby, również innych dóbr prawnych, stanowiących uboczny przedmiot ochrony typu przestępstwa, o istotnej wadze, jakimi są wolność i nietykalność osobista człowieka, przy jednoczesnym sprowadzeniu, w wielu przypadkach, zagrożenia dla pierwszoplanowych dóbr prawnych – zdrowia, a nawet życia ofiary rozboju, jak i z uwagi na sposoby działania sprawcy objęte znamionami ustawowej określoności czynu, świadczące o skrajnie uprzedmiotawiającym traktowaniu przez sprawcę zaatakowanej osoby. Przy uwzględnieniu tych okoliczności przewidziane w obowiązującym stanie prawnym rozwiązanie, sytuujące przestępstwo rozboju – stanowiące, jak wskazują badania prawno-porównawcze i historia prawa, sztandarowy przykład czynu o charakterze zbrodni – w kategorii występku, jawi się jako nieracjonalne aksjologicznie, a polityczno-kryminalnie nieuzasadnione, co potwierdza celowość zmiany proponowanej w tym zakresie przez projekt.

Nie można pominąć również okoliczności, że rozbój jest przestępstwem nie tylko bardzo często popełnianym, lecz ponadto o rosnącej dynamice (w 1999 r. – 4.911 skazań z art. 280 § 1 i 2 K.k.; w 2000 r. – 5.977; w 2001 r. – 7.450; w 2002 r. – 7.829; w 2003 r. – 8.786; w 2004 r. 12.040 (dane statystyczne MS) co wskazuje na dalece niezadowalającą efektywność obowiązujących unormowań prawnych. Także ta okoliczność uzasadnia podwyższenie zagrożenia ustawowego za podstawowy typ przestępstwa rozboju (według projektu zagrożonego karą pozbawienia wolności od lat 3 do 15; według obowiązującego stanu prawnego karą tego rodzaju od 2 do 12 lat), jak również zaostrezenie odpowiedzialności za typ kwalifikowany przez okoliczności dotyczące sposobu działania sprawcy, przewidziany w art. 280 § 2 K.k. (kara pozbawienia wolności na czas nie krótszy od 5 lat; według obowiązującego stanu prawnego kara pozbawienia wolności nie krótsza od 3 lat).

Projekt przewiduje znaczącą modyfikację zespołu znamion konstytuujących kwalifikowany typ przestępstwa rozboju, określony w art. 280 § 2 K.k. Zmiany te prowadzą do wypośrodkowania zakresu pojęć kreujących tą postać prze-

stępstwa rozboju, przy uwzględnieniu zbyt szerokiego jego ujęcia w poprzednio obowiązującym Kodeksie karnym z 1969 r., a nazbyt wąskiego w kodeksie obecnym. Rezygnacja z operowania wieloznacznym pojęciem „środka obezwładniającego” oraz wyraźne oddzielenie dwóch kryteriów oceny sposobu działania sprawcy jako szczególnie niebezpiecznego, tj. kryterium relacjonowanego do fizycznych właściwości narzędzia, którym sprawca rozboju się posługuje oraz charakteru zagrożenia dla ofiary wynikającego z innego sposobu działania sprawcy pozwolą na zminimalizowanie trudności interpretacyjnych, ujawniających się w związku ze stosowaniem tego przepisu w obowiązującym brzmieniu.

Projekt przewiduje zaostrzenie odpowiedzialności za przestępstwo kradzieży rozbójniczej, przewidziane w art. 281 K.k. Według proponowanej regulacji, opartej na poglądzie, że dotychczasowa wysokość zagrożenia ustawowego za ten czyn nie odpowiada kategorycznemu stopniowi jego społecznej szkodliwości, wynikającemu w pierwszym rzędzie z nagannego sposobu działania sprawcy kradzieży, mającemu zapewnić mu utrzymanie się w posiadaniu skradzionego mienia, przestępstwo to będzie zagrożone karą pozbawienia wolności w wymiarze od 2 do 12 lat (według obowiązującego stanu prawnego – od roku do lat 10).

Istotne uzupełnienie projekt wprowadza do ustawowej określoności przestępstwa wymuszenia rozbójniczego, poszerzając opis czynu w zakresie znamion charakteryzujących sposób oraz skutek działania sprawcy (art. 282 K.k.). W odniesieniu do sposobu działania sprawcy projekt przewiduje kierowanie przez sprawcę groźby zamachu na wolność człowieka, uwzględniając okoliczność, że groźba taka stanowi nierzadko stosowany w takich sytuacjach sposób oddziaływania na ofiarę. W odniesieniu do znamion skutku, a więc znamion charakteryzujących to, do czego została doprowadzona osoba pokrzywdzona tym przestępstwem, projekt przewiduje, obok znamion dotychczasowych, doprowadzenie do niepodjęcia określonej działalności gospodarczej, jej ograniczenia lub zmiany miejsca wykonywania, jako często występujące w takich sytuacjach, a pozostające poza dotychczasowym zakresem penalizacji, skutki realizowane zachowaniem sprawcy, bądź

stanowiące cel jego działania. Zmiana ta podyktowana jest więc oczywistą celowością objęcia penalizacją rozbójniczego wymuszania wszelkich zachowań odnoszących się do działalności gospodarczej pokrzywdzonego, zarówno już prowadzonej, jak i dopiero planowanej bądź inicjowanej. Równocześnie projekt przewiduje zaostrenie odpowiedzialności za przestępstwo z art. 282 K.k., co uzasadnione jest dodatkowo okolicznością, że właśnie ta forma zamachu na cudze mienie połączona z jednoczesnym atakiem na człowieka jest często stosowana przez sprawców działających w ramach zorganizowanych grup przestępczych, stając się coraz bardziej dolegliwą społecznie, co przemawia za wzmocnieniem środków służących jej zwalczaniu.

Projekt proponuje pozostawienie w art. 283 K.k. przepisu przewidującego wypadek mniejszej wagi dotyczący niektórych spośród przestępstw przeciwko mieniu (podstawowy typ przestępstwa rozboju – art. 280 § 1 K.k., przestępstwo kradzieży rozbójniczej – art. 281 K.k., przestępstwo wymuszenia rozbójniczego – art. 282 K.k.), przewidując równocześnie, z uwagi na ciężar tych przestępstw, odzwierciedlony również faktem podniesienia zagrożeń ustawowych, że czyn stanowiący wypadek mniejszej wagi przestępstwa z art. 280 § 1 K.k. zagrożony będzie karą pozbawienia wolności od roku do lat 10 (art. 283 § 1 K.k.), natomiast czyn stanowiący wypadek mniejszej wagi przestępstwa określonego w art. 281 lub 282 K.k. – karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. Według obowiązującego stanu prawnego sprawca czynu określonego w art. 280 § 1, art. 281 lub w art. 282 K.k., w wypadku mniejszej wagi, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Przepis art. 283 K.k. nie obejmuje przestępstwa z art. 279 § 1 K.k., jednak w tym przypadku przyjęcie wypadku mniejszej wagi będzie możliwe w oparciu o projektowany przepis art. 279 § 3 K.k., odnoszący się również do dwóch kwalifikowanych typów kradzieży przewidzianych w art. 279 § 2 K.k., z zagrożeniem ustawowym odpowiednio niższym, dostosowanym do wysokości zagrożenia za przestępstwa, do których ten przepis, przewidujący wypadek mniejszej wagi, odnosi się.

Proponowane przez projekt zmiany dotyczące przepisów art. 284 § 1, 2 i 3 K.k. sprowadzają się do zastąpienia znamienia „rzecz ruchoma” znamieniem „mienie ruchome”, z przyczyn wcześniej przedstawionych.

Istotne zmiany projekt wprowadza w odniesieniu do przepisu statuującego przestępstwo określane jako „kradzież impulsów telefonicznych” (art. 285 § 1 K.k.), z uwagi na fakt, że jego dotychczasowe ujęcie jest słusznie kwestionowane w odniesieniu do zakresu penalizowanych zachowań oraz sposobu określenia skutku. Ze znamion określających sposób działania sprawcy projekt usuwa znamię „włączenia się do urządzenia telekomunikacyjnego”, poszerzając w ten sposób zakres penalizacji poprzez objęcie nim zachowań polegających na samowolnym (projekt wprowadza dodatkowe znamię wyrażające samowolny charakter działania sprawcy) skorzystaniu z usług telefonicznych na cudzy koszt, nie połączonych z ingerencją w urządzenie. Trudno bowiem znaleźć racjonalne uzasadnienie dla pozostawienia takich zachowań poza zakresem penalizacji, jak ma to miejsce na gruncie obowiązującego stanu prawnego, skoro czyn polegający na wyrządzeniu w ten sposób szkody innej osobie nie odróżnia się w swej substancji znacząco od takich nagannych zachowań, jak objęte penalizacją dokonanie na jej szkodę kradzieży, przywłaszczenia czy oszustwa.

Dotychczas używane w zakresie odnoszącym się do określenia skutku przestępstwa pojęcie „impulsy telefoniczne” projekt zastępuje znamieniem „telefoniczne jednostki taryfikacyjne”, z uwagi na niedostosowanie dotychczasowego znamienia do rozwiązań charakterystycznych dla cyfrowych technologii telekomunikacyjnych.

Projekt wprowadza nowy typ przestępstwa, przewidziany w przepisie art. 286a § 1 K.k., polegający na doprowadzeniu innej osoby do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w drodze zawarcia umowy, z której wynika obowiązek świadczenia, w sytuacji przewidywania przez sprawcę niemożności wywiązania się w całości z zaciągniętego zobowiązania, i godzenia się na to przez sprawcę.

Przepis ten przewiduje więc nowy typ przestępstwa, mający charakter *sui generis* oszustwa, który będzie miał w szczególności zastosowanie do zobowiązań powstałych wskutek zawarcia przez strony umów wzajemnych, a więc przewidujących ekwiwalentne świadczenia, w których wypadku termin świadczenia przynajmniej jednej ze stron będzie oddalony w czasie, czy to

wskutek okoliczności związanej z charakterem świadczenia i rodzajem zawieranej umowy (np. umowa klienta z tour-operatorem dotycząca zakupu wycieczki zagranicznej), czy też z mocy uzgodnienia stron, prowadzącego do odroczenia terminu spełnienia świadczenia (np. zakup towarów czy usług na podstawie faktury z tzw. odroczonym terminem płatności). Zaciągnięte zobowiązanie stanowiące znamię ustawowej określoności czynu będzie mogło dotyczyć zarówno świadczeń pieniężnych, jak i świadczeń o charakterze niepieniężnym, zaś okoliczność przesądzającą odpowiedzialność karną tego, kto takie zobowiązanie zaciągnął, stanowić będzie – oprócz skutku w postaci doprowadzenia drugiej strony umowy do niekorzystnego rozporządzenia mieniem – określony w treści przepisu stan świadomości sprawcy, przewidującego niemożność wywiązania się z tego zobowiązania w całości, i na to godzącego się. Tym samym czyn kwalifikowany z art. 286a § 1 K.k. będzie umyślnym typem bezprawia, możliwym do popełnienia jedynie z zamiarem ewentualnym, a więc obejmować będzie sytuacje faktyczne nie mieszczące się w zakresie normowania wynikającym z przepisu art. 286 § 1 K.k., wymagającego, aby sprawca działał cum dolo directo colorato, a więc z zamiarem bezpośrednim zabarwionym szczególnym celem, którym jest cel osiągnięcia korzyści majątkowej.

Proponowane w projekcie unormowanie, przewidziane w przepisie art. 286a § 1 K.k., powinno stanowić rozwiązanie o istotnej sile prewencyjnego oddziaływania, w szczególności na osoby zaciągające zobowiązania w ramach prowadzonej działalności gospodarczej, i to zarówno w relacji z innym przedsiębiorcą, jak i w obrocie konsumenckim, a także stanowić instrument prawny pozbawiony, w płaszczyźnie stosowania prawa, niedogodności i utrudnień dowodowych ujawniających się obecnie w sprawach dotyczących oszustw, częstokroć niełatwych do dowodowego wykazania w oparciu o zespół znamion kierunkowego typu przestępstwa z art. 286 § 1 K.k. Dzięki przyjętej konstrukcji tego nowego typu karalnego bezprawia proponowane unormowanie może istotnie przyczynić się do zmniejszenia liczby nieuczciwych zachowań w obrocie gospodarczym, skutkując podniesieniem standardów rzetelności i uczciwości praktykowanych w takim obrocie, i ułatwiając piętnowanie w drodze

represji karnej osób nieuczciwych lub nierzetelnych, a tym samym, pośrednio, wywierać oddziaływanie sprzyjające wzrostowi gospodarczemu, jak również zwiększyć szybkość i efektywność postępowań karnych w sprawach o takie czyny.

Przewidziana w przyjętym w projekcie rozwiązaniu postać umyślności sprawcy czynu z art.286a § 1 K.k. eliminująca z zakresu normowania tego przepisu sprawcę działającego z zamiarem bezpośrednim, uzasadnia niższe niż przewidziane w art. 286 § 1 K.k. zagrożenie ustawowe za takie czyny.

Zmiany dotyczące przepisu art. 288 § 1 K.k. wynikają z konieczności dostosowania jego brzmienia do projektowanego zastąpienia znamienia „rzecz” znamieniem „mienie”.

Projekt proponuje gruntowną modyfikację przepisów art. 289 K.k. kreującą nową – nie znaną kodeksowi obowiązującemu ani żadnemu z poprzednich – konstrukcję przestępstwa, którego przedmiotem czynności wykonawczej jest pojazd mechaniczny.

Za skonstruowaniem przepisu w sposób jednolity penalizującego zabór pojazdu mechanicznego, niezależnie od celu działania sprawcy (przywłaszczenie lub tylko użycie), zdecydowanie przemawiają względy polityczno-kryminalne, przed którymi muszą ustąpić ewentualne zastrzeżenia doktrynalne. Powszechnie podnoszony jest argument dotyczący trudności z ustaleniem treści zamiaru sprawcy zaboru pojazdu mechanicznego, prowadzący de lege lata do wątpliwości odnoszących się do właściwej kwalifikacji zachowania sprawcy, bądź jako stanowiącego kradzież pojazdu, bądź zabór dokonany w celu jego krótkotrwałego użycia.

Obowiązujący stan prawny wynikający z przepisów art. 289 K.k. zwraca również uwagę przejawami braku spójności rozwiązań odnoszących się do wysokości zagrożeń ustawowych za przewidziane w przepisach tego artykułu typy karalnego bezprawia z rozwiązaniami dotyczącymi zagrożeń przewidzianych za podstawowy typ przestępstwa kradzieży oraz za typ kwalifikowany w postaci kradzieży z włamaniem. Pomimo bowiem odmiennych następstw zaatakowania przez sprawcę cudzej własności w warunkach art. 289 § 1 K.k., prowadzącego

do przemijającej utraty władztwa nad pojazdem przez jego posiadacza, oraz w warunkach art. 278 § 1 K.k., prowadzącego do trwałej jego utraty, dotychczasowe brzmienie sankcji obu tych przepisów jest tożsame. Z kolei tożsamość zagrożenia za podstawowe typy porównywanych powyżej przestępstw pozostaje w sprzeczności z różnicą zagrożeń przewidzianych za kwalifikowany typ czynu z art. 289 K.k., określony w § 2 tego artykułu, obejmujący zabór pojazdu dokonany przy pokonaniu zabezpieczenia pojazdu przed jego użyciem przez osobę nieuprawnioną (kara pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat), oraz za kwalifikowany typ przestępstwa kradzieży – kradzież z włamaniem, a więc z przełamaniem zabezpieczenia mienia przed dostępem osób nieuprawnionych, opisany w art. 279 § 1 K.k. (kara pozbawienia wolności od roku do 10 lat).

Projekt usuwa wszystkie powyżej wskazane wadliwości dotychczasowej regulacji, jak i dokonuje dodatkowych zmian, podnoszących efektywność zawartych w przepisach art. 289 K.k. unormowań.

W odniesieniu do typu podstawowego projekt poszerza zespół znamion poprzez objęcie nimi także kradzieży pojazdu, zaś w odniesieniu do zaboru w celu użycia rezygnuje ze znamienia „krótkotrwałości” użycia, jako zbędnego w sytuacji tak daleko idącej modyfikacji ustawowej określoności czynu.

W odniesieniu do typu kwalifikowanego określonego w § 2 tego artykułu, projekt poszerza zakres znamion charakteryzujących sposób działania sprawcy, poprzez objęcie nimi także szczególnej zuchwałości przejawianej przez sprawcę. Równocześnie, z opisu czynu wyeliminowane zostaje znamię kwalifikujące, w postaci „mienia znacznej wartości” jaki stanowi zabrany przez sprawcę pojazd, z uwagi na dostateczną wysokość zagrożenia ustawowego przewidzianego za podstawowy typ czynu, wystarczającą do odzwierciedlenia wymiarem kary również takiej, relacjonowanej do wartości przedmiotu zaboru, okoliczności.

W projektowanym przepisie art. 289 § 4 K.k. zawarto unormowanie odpowiadające regulacji z aktualnego § 3 tego artykułu, a więc przewidujące różbójniczą postać przestępstwa zaboru cudzego pojazdu. Zespół znamion tego typu czynu został dostosowany do brzmienia przewidzianych przez projekt

znamion dotyczących określonego w art. 280 § 1 K.k. przestępstwa rozboju, odnoszących się do sposobu działania sprawcy.

Projektowany przepis art. 289 § 5 K.k. przewiduje typ czynu mający charakter typu kwalifikowanego w stosunku do czynu z § 4 tego artykułu. Znamionami kwalifikującymi są znamiona charakteryzujące sposób działania sprawcy, polegający na posługiwaniu się niebezpiecznym przedmiotem lub substancją, działaniu w sposób rodzący bezpośrednio niebezpieczeństwo ciężkich skutków godzących w życie lub zdrowie pokrzywdzonego, albo na współdziałaniu z osobą, która posługuje się takim przedmiotem lub działającą takim sposobem.

W przepisie art. 289 § 3 K.k. projekt przewiduje penalizację czynu stanowiącego odpowiednik przestępstwa kradzieży rozbójniczej określonego w art. 281 K.k., a więc polegającego na użyciu przez sprawcę zaboru pojazdu mechanicznego przemocy wobec osoby lub groźby natychmiastowego jej użycia, w celu utrzymania się w posiadaniu zabranego pojazdu.

Projektowane przepisy art. 289 § 6, 7 i 8 K.k. statuują konstrukcję wypadku mniejszej wagi, odnoszącą się w przypadku przewidzianym w § 6 do czynu określonego w § 2 tego artykułu, w przypadku przewidzianym w § 7 do czynów określonych w § 3, zaś w wypadku określonym w § 8 do czynu z § 4. Wprowadzenie takich unormowań zapewni możliwość dostatecznej elastyczności orzeczniczej odnoszącej się do tych stanów faktycznych, które z uwagi na szczególne okoliczności dotyczące czynu sprawcy, realizującego znamiona karalnego bezprawia przewidzianego w przepisach § 2, 3 lub 4, uzasadniają potraktowanie sprawcy w sposób uprzywilejowany, i wymierzenie kary w oparciu o zagrożenie ustawowe łagodniejsze od przewidzianego w przepisie, którego znamiona czyn sprawcy wypełnia.

W projektowanym przepisie art. 289 § 9 K.k. następuje poszerzenie szczególnej podstawy orzeczenia grzywny kumulatywnej, w celu objęcia jej zakresem wszystkich typów czynów określonych w art. 289 K.k.

Przepisy § 10 i 11 art. 289 K.k. określają wypadki wnioskowego trybu ścigania czynów opisanych w przepisach tego artykułu, dostosowane do racji poli-

tyczno--kryminalnych przemawiających za odstąpieniem w określonych w § 10 i 11 wypadkach od trybu ścigania tych przestępstw z urzędu.

W odniesieniu do zagrożeń ustawowych dotyczących przestępstw określonych w przepisach art. 289 K.k. projekt przewiduje racjonalne rozwiązanie, polegające na dostosowaniu ich surowości do zagrożeń ustawowych dotyczących podstawowego, jak i kwalifikowanych typów, przestępstwa kradzieży. Czyn określony w § 1 tego artykułu zrównany jest w tym zakresie z czynem z art. 278 § 1 K.k. (podstawowy typ przestępstwa kradzieży), czyn z § 2 zrównany z czynem z art. 279 § 1 K.k. (typ przestępstwa kradzieży z włamaniem), czyn opisany w § 3 z czynem z art. 281 K.k. (przestępstwo kradzieży rozbójniczej), zaś czyny określone w § 4 i 5, mające charakter zbrodni, zrównane w zakresie zagrożeń ze zbrodniami z art. 280 § 1 i 2 K.k. (przestępstwo rozboju w typie podstawowym oraz kwalifikowany typ przestępstwa rozboju). Rozwiązanie takie zapewnia spójność systemu sankcji przewidzianego w rozdziale XXXV kodeksu, grupującym przestępstwa przeciwko mieniu, zaś racje leżące u podstaw ukształtowania w odniesieniu do niektórych typów czynów wyższych zagrożeń ustawowych niż przewidziane w obowiązującym stanie prawnym, są tożsame z racjami wskazanymi przy omawianiu wcześniejszych przepisów tego rozdziału.

Konsekwencją zmian odnoszących się do przepisu art. 289 § 1 K.k. jest również objęcie określonego w nim typu przestępstwa zakresem przewidzianej w art. 294 § 1 K.k. normy zaostrzającej zagrożenie ustawowe w wypadku czynu godzącego w mienie znacznej wartości. Katalog przestępstw wymienionych w art. 294 § 1 K.k. projekt wzbogaca ponadto o przestępstwa określone w art. 290 § 1 K.k. (przestępstwo wyrębu drzewa w lesie) oraz w art. 293 § 1 K.k. (przestępstwo paserstwa odnoszącego się do programu komputerowego), z uwagi na brak uzasadnienia dla pozostawienia tych typów karalnego bezprawia poza zakresem normowania wynikającego z przepisu art. 294 § 1 K.k.

Proponowane przez projekt brzmienie przepisu art. 294 § 2 K.k. dokonuje doprecyzowania odnoszącego się do typów przestępstw popełnionych w stosunku do dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury, których do-

puszczenie się przez sprawcę skutkuje odpowiedzialnością karną w zakresie przewidzianym w § 1 tego artykułu, co doprowadzi do usunięcia występujących obecnie wątpliwości odnoszących się do zakresu normowania przepisu art. 294 § 2 K.k.

Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu

Projekt przewiduje poszerzenie charakteryzujących osobę sprawcy znamion typu czynu zabronionego określonego w art. 299 § 2 K.k. o znamię odnoszące się do osoby działającej „w imieniu lub na rzecz” banku i pozostałych wymienionych w tym przepisie podmiotów, w celu uzasadnionego względami polityczno-kryminalnymi objęcia zakresem normowania tego przepisu nie tylko pracowników tych podmiotów, ale również osób działających w oparciu o udzielone im pełnomocnictwa, czy też zawarte uprzednio umowy inne niż umowa o pracę (np. umowa agencyjna, art. 758 § 1 K.c.).

W przepisie art. 299 § 3 K.k. projekt zaostrza odpowiedzialność karną za niepoinformowanie przez osobę odpowiedzialną o zleceniu lub przeprowadzeniu operacji finansowej, której okoliczności wzbudzają uzasadnione podejrzenie, że chodzi o źródło ich pochodzenia określone w § 1 tego artykułu. Motyw tej zmiany stanowi konieczność efektywizacji walki z procederem tzw. prania brudnych pieniędzy, dla skuteczności której niezbędne jest należyte wypełnianie nałożonych przez porządek prawny obowiązków dotyczących notyfikacji przypadków podejrzanego pochodzenia środków pieniężnych lub innych wartości przez osoby za to odpowiedzialne w bankach oraz innych określonych w tym przepisie instytucjach.

Projekt dokonuje zmiany odnoszącej się do przepisu art. 299 § 5 K.k. obejmując zakresem normowania tego przepisu każdy wypadek współdziałania przez sprawcę z inną osobą, nie zaś jedynie wypadki współdziałania w układzie przynajmniej trzyosobowym, jak to jest przewidziane w obowiązującym stanie prawnym, posługującym się w sposób nieracjonalny i sprzeczny z racjami polityczno-kryminalnymi, znamieniem współdziałania „z innymi osobami”.

Projekt przewiduje zmiany odnoszące się do przepisu art. 299 § 8 K.k. Pierwsza ze zmian polega na rozszerzeniu zawartej w tym przepisie klauzuli niekaralności również na przestępstwo skarbowe. Druga na dodaniu, odnoszącego się do informacji przekazywanych przez sprawcę organowi ścigania, wymogu, aby były to informacje nieznanne temu organowi. Obie te zmiany są w pełni uzasadnione względami polityczno-kryminalnymi, uzasadniającymi zarówno rozszerzenie płynących z tego przepisu konsekwencji prawnych także na sprawcę, wskutek działania którego doszło do zapobieżenia popełnieniu przestępstwa o charakterze przestępstwa skarbowego, jak również wykluczeniu stosowania instytucji wyłączającej karalność czynu do nieopłacalnych społecznie wypadków, gdy uzyskana od sprawcy informacja nie stanowi korzyści mogącej zrównoważyć negatywne następstwo zastosowania tej instytucji, w postaci uniknięcia kary przez osobę winną przestępstwa.

Trzecia zmiana polega na usunięciu z treści przepisu art. 299 § 8 K.k. podstawy obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary, stosowanego wobec sprawcy, który czynił starania zmierzające do ujawnienia informacji i okoliczności, o których mowa w tym przepisie, z uwagi na nieracjonalność tego rozwiązania i brak polityczno-kryminalnego uzasadnienia dla stosowania instytucji łagodzącej odpowiedzialność karną wobec takiego sprawcy.

Projekt uchyla przepis art. 300 § 2 K.k. z uwagi na wprowadzenie nowego typu przestępstwa udaremnienia wykonania orzeczenia sądu lub innego uprawnionego organu, określonego w art. 239a K.k., obejmującego zakres normowania przepisu art. 300 § 2 K.k.

W odniesieniu do przepisu art. 306 K.k. projekt poszerza znamiona ustawowej określoności poprzez ich wzbogacenie znamieniem czynności wykonawczej w postaci czasownika „zamienia” oraz znamieniem przedmiotu czynności wykonawczej o brzmieniu „oznaczenie ceny”. Kryminalizacji będą podlegały takie działania w odniesieniu do oznaczenia ceny na towarze, które nie są uprawnione na podstawie przepisów ustawy z dnia 5 lipca 2001r. o cenach (Dz. U. Nr 97, poz. 1050 z późn. zm.) Również w odniesieniu do pozostałych, opisanych w tym przepisie znamion przedmiotu czynności wykonawczej doprecyzowano, że chodzi o ich oznaczenie danej wartości na towarze, nie zaś

same wartości w postaci daty produkcji, jakości, gatunku, ilości nominalnej, pochodzenia, daty przydatności, które wynikają ze zdarzeń wcześniejszych i tym samym usunięciu lub zmianie nie mogą podlegać. Uzupełniono również opis czynu o znamię „przeznaczenia do sprzedaży” towaru lub urządzenia, prowadząc w ten sposób do objęcia płynącym z tego przepisu zakresem normowania wykroczenia z art. 136 Kodeksu wykroczeń, a mając na uwadze niespójność obowiązującego normatywnego rozwiązania, przewidującego dla niemal tożsamyh stanów faktycznych dwie odrębne podstawy prawnej kwalifikacji umiejscowione w odrębnych aktach prawnych, w dodatku prowadzące do zróżnicowania kategoryjnego tych czynów. Proponowany przepis projekt umiejscawia w § 1 art. 306 K.k., natomiast w dodanym do tego artykułu § 2 przewiduje wyodrębnienie nowego typu przestępstwa, polegającego na podrabianiu, przerabianiu lub zamianie tablicy rejestracyjnej albo użyciu takiej tablicy, w celu usunięcia występujących dotychczas wątpliwości interpretacyjnych odnoszących się do prawnej klasyfikacji tego rodzaju zachowań mających za przedmiot tablice rejestracyjne pojazdu, a w szczególności prawidłowości kwalifikacji na bazie aktualnego przepisu art. 306 K.k. (np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27.10.2005 r., I KZP 33/05, OSNKW 2005 r., nr 11, poz. 106, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 06.05.2003 r., III KK 118/03, Prok. Pr. 2003 r., nr 11, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19.03.2003 r., III KKN 207/01, nie publ.).

Projekt dokonuje istotnej zmiany przepisu art. 309 K.k., przewidującego aktualnie szczególną podstawę do wymierzenia grzywny kumulatywnej w wysokości przekraczającej maksymalną liczbę stawek dziennych określoną w art. 33 § 1 K.k., w wypadku skazania za wymienione w treści przepisu przestępstwa. W miejsce tego unormowania projekt przewiduje w tym przepisie szczególną podstawę do wymierzenia grzywny kumulatywnej w razie skazania za przestępstwo z art. 297 K.k. lub przestępstwo z art. 299 K.k., bez podwyższania liczby stawek dziennych w takich wypadkach.

Przestępstwa przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi

Projekt dokonuje zmiany odnoszącej się do sankcji przepisu art. 310 § 1 K.k., wynikającej z konieczności dostosowania jej brzmienia do konsekwencji związanych z rezygnacją z odrębnej rodzajowo kary 25 lat pozbawienia wolności.

W odniesieniu do przepisu art. 310 § 2 K.k. projekt rezygnuje z nieracjonalnego, i niespotykanego w odniesieniu do innych typów przestępstw przewidzianych w Kodeksie karnym, rozwiązania przewidzianego w obowiązującym brzmieniu tego przepisu, w myśl którego zakwalifikowanie czynu sprawcy jako wypadku mniejszej wagi przestępstwa z § 1 lub 2 tego artykułu umożliwia fakultatywne zastosowanie instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary. Projekt w odniesieniu do wypadku mniejszej wagi przestępstw z § 1 lub 2 tego artykułu przewiduje określone zagrożenie ustawowe, dostosowane do wysokości zagrożeń za typy podstawowe bezprawia, do których wypadek mniejszej wagi przewidziany w tym przepisie nawiązuje.

Przestępstwa przeciwko zasadom dyscypliny wojskowej

Projektowana zmiana dotycząca przepisu art. 345 § 3 K.k. dokonuje sprecyzowania znamion określających narzędzia przestępstwa, jednoznacznie wskazując na fizyczne właściwości przedmiotu lub substancji, używanych przez sprawcę, jako kryterium oceny ich szczególnie niebezpiecznego charakteru. Równocześnie projekt dokonuje wprowadzenia dodatkowych znamion statuujących drugą postać przewidzianego w tym przepisie kwalifikowanego typu przestępstwa czynnej napaści na przełożonego, dotyczących działania sprawcy wspólnie z osobą używającą przedmiotu lub substancji wymienionych w tym przepisie in principio. Zmiana ta koresponduje z innymi przewidzianymi przez projekt uregulowaniami odnoszącymi się do używania przez sprawcę karalnego bezprawia niebezpiecznego przedmiotu lub substancji albo działania wspólnie z osobą ich używającą. Przewidziana w tym przepisie sankcja została zrównana z zagrożeniem projektowanym w art. 222 § 2 K.k. za kwalifikowany typ przestępstwa czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego.

Uchylenie art. 352 K.k. jest konsekwencją objęcia zakresu normowania wynikającego z zawartych w nim przepisów przez projektowany przepis art. 191a

§ 1 K.k., przewidujący podstawowy typ przestępstwa znęcania, oraz przepisy art. 191a § 3 i 4 K.k., przewidujące kwalifikowane typy tego przestępstwa.

Projekt dokonuje zmiany o charakterze dostosowawczym odnoszącej się do przepisu art. 353 K.k., zawierającego podstawę odpowiedniego stosowania wskazanych w jego treści przepisów do żołnierza, dopuszczającego się czynu określonego w tych przepisach względem żołnierza młodszego stopniem albo równego stopniem o krótszym okresie pełnienia służby wojskowej, polegającej na wyeliminowaniu z zakresu odpowiedniego stosowania, przepisów zgrupowanych w art. 352 K.k., uchylanym przez projekt z przyczyn wskazanych powyżej.

Przestępstwa przeciwko zasadom obchodzenia się z uzbrojeniem i uzbrojonym sprzętem wojskowym

Przewidziane przez projekt zmiany odnoszące się do przepisów art. 354 § 2 K.k. oraz art. 355 § 2 K.k. polegają na posłużeniu się przy określaniu skutku stanowiącego następstwo czynu sprawcy znamieniem „ciężkie uszkodzenie ciała lub ciężki rozstrój zdrowia”, w miejsce dotychczas używanego znamienia „ciężki uszczerbek na zdrowiu”, z przyczyn uprzednio przedstawionych.

Zmiany w przepisach innych ustaw

Przewidziane w art. 2-16 projektu zmiany przepisów zawartych w innych ustawach: Kodeksie wykroczeń, ustawie o opłatach w sprawach karnych, ustawie – Przepisy wprowadzające Kodeks karny, Kodeksie karnym wykonawczym, Kodeksie postępowania karnego, ustawie o izbach morskich, ustawie – Prawo o ruchu drogowym, ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych, Kodeksie karnym skarbowym, ustawie – Prawo wodne, ustawie o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, ustawie o organizmach genetycznie zmodyfikowanych, ustawie o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów, ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii oraz ustawie o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary – stanowią konsekwencję projektowanych unormowań dotyczących Kodeksu karnego.

W odniesieniu do Kodeksu wykroczeń zmiany polegają w szczególności na dostosowaniu jego zapisów, dla zachowania systemowej spójności, z konsekwencjami przewidzianego w wypadku Kodeksu karnego zastąpienia pojęcia „rzecz”, stanowiącego znamię ustawowej określoności typów czynów zabronionych znamieniem „mienię”, konsekwencjami wprowadzenia nowych typów przestępstw w postaci kradzieży kieszonkowej oraz kradzieży szczególnie zuchwałej, oraz konsekwencjami zmian odnoszących się do ustawowej określoności przewidzianego w art. 285 § 1 K.k. karalnego bezprawia polegającego na samowolnym uruchomieniu na cudzy rachunek telefonicznych jednostek taryfikacyjnych. Ponadto projekt przewiduje dostosowanie brzmienia definicji podobieństwa przestępstw i wykroczeń określonej w art. 47 § 2 K.w. do przewidzianego przez projekt brzmienia definicji podobieństwa przestępstw, zawartej w art. 115 § 3 K.k.

Zmiany w Kodeksie karnym wykonawczym związane są z wprowadzeniem w Kodeksie karnym nowego środka karnego w postaci opublikowania wizerunku sprawcy przestępstwa oraz unormowań związanych z utworzeniem Funduszu Pomocy Ofiarom Przestępstw. Projekt przedmiotowej nowelizacji wyłącza spod właściwości Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej pomoc ofiarom przestępstw, delegując ją właściwości nowotworzonego Funduszu Pomocy Ofiarom Przestępstw.

Projekt proponuje utworzenie Funduszu Pomocy Ofiarom Przestępstw w postaci wyodrębnionego rachunku bankowego, pozostającego w dyspozycji Ministra Sprawiedliwości, będącego funduszem celowym – identycznie jak w przypadku Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej.

Projektowany nowy Fundusz Pomocy Ofiarom Przestępstw będzie zasilany między innymi nawiązkami i świadczeniami pieniężnymi, które w obecnym stanie prawnym zasilają Skarb Państwa (art. 44 § 3 K.k.) lub instytucje, stowarzyszenia, fundacje lub organizacje społeczne, o których mowa w art. 47 § 1 i 3, art. 49 § 1 i 2 K.k. Nawiązka i świadczenie pieniężne, to środki karne, przewidziane odpowiednio w art. 39 pkt 6 i pkt 7 Kodeksu karnego. Projektowane przepisy art. 44 § 3, art. 47 § 1 i art. 49 K.k. stanowią zasady wymiaru tych środków, określając rodzaje przestępstw, za które sąd może

orzec nawiązkę lub świadczenie pieniężne oraz wskazując wypadki fakultatywnego i obligatoryjnego orzeczenia nawiązki na rzecz Funduszu Pomocy Ofiarom Przestępstw. Generalnie można stwierdzić, iż są to przestępstwa, w wyniku których ich ofiary potrzebują pomocy najczęściej. To do nich będzie więc przede wszystkim adresowana pomoc z Funduszu Pomocy Ofiarom Przestępstw, niezależnie zresztą od ewentualnie orzeczonego na ich rzecz obowiązku naprawienia szkody. Projektowany art. 42 a § 4 K.k.w. określa cele, na jakie mogą być przeznaczane środki z Funduszu z jednoczesnym zakazem wydatkowania tych środków na inne cele i zakreśla otwarty katalog zadań związanych z udzielaniem pomocy ofiarom przestępstw i ich najbliższym, które mogą być finansowane ze środków Funduszu.

Środki z Funduszu Pomocy Ofiarom Przestępstw nie będą natomiast pokrywały szkody w rozumieniu art. 46 K.k. Zauważyć przy tym należy, że w myśl projektu art. 46 - orzeczenie naprawienia wyrządzonej szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę będzie fakultatywne (jeżeli nie będzie w tym zakresie wniosku uprawnionego), a zamiast obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, można orzec nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego.

Pomoc z Funduszu będzie udzielana na wniosek lub z urzędu. Wymagane będzie załączenie do wniosku między innymi dokumentów potwierdzających okoliczności wskazane we wniosku, dotyczące stanu zdrowia ofiar przestępstw i ich najbliższych.

Centralizacja w Funduszu Pomocy Ofiarom Przestępstw rozproszonych obecnie środków finansowych pochodzących z nawiązek i świadczeń pieniężnych pozwoli na bardziej racjonalne ich wykorzystanie oraz kontrolę wykorzystania tych środków.

Szereg ustawodawstw europejskich przewiduje postępowanie odszkodowawcze dla ofiar przestępstw odwołujące się do funduszu publicznego. Takie uregulowania posiadają: Albania, Austria, Azerbejdżan, Belgia, Chorwacja, Cypr, Republika Czeska, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Niemcy, Węgry, Islandia, Irlandia, Włochy, Luksemburg, Monako, Holandia, Norwegia, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Hiszpania, Szwecja, Turcja, Ukraina, Anglia z Walią, Irlandia Północna i Szkocja.

W Polsce procedura odszkodowawcza dla ofiar przestępstw odwołująca się do funduszu publicznego została wprowadzona połowicznie z dniem 1 stycznia 2005 r. w ten sposób, że utworzony wówczas Fundusz Pomocy Postpenitencjarnej może, w wyjątkowych wypadkach, ze swoich środków udzielić pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem i ich rodzinom. Takie rozwiązanie nie gwarantuje skutecznej pomocy ofiarom przestępstw przede wszystkim dlatego, że udzielanie pomocy ofiarom przestępstw nie jest głównym celem działania tego Funduszu.

Analogicznie do Funduszu Pomocy Ofiarom Przestępstw uregulowano w ustawie zasadnicze kwestie dotyczące funkcjonowania Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej oraz udzielania pomocy z tego Funduszu, przenosząc do ustawy szereg rozwiązań zawartych dotychczas w rozporządzeniu wykonawczym wydanym na podstawie delegacji z art. 43 § 6 K.k.w. (zmieniany art. 43 K.k.w.).

W art. 46 K.k.w., poza zmianą dostosowawczą w § 4, projekt w § 1 tego przepisu usuwa przesłankę „mimo możliwości” warunkującą orzeczenie wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności.

Reasumpcja tego przepisu wynika z założenia, że możliwość uiszczenia grzywny przez sprawcę, to okoliczność uwzględniana na etapie orzekania w sprawie o przestępstwo i nie może być przesłanką warunkującą wykonanie tej kary. Kodeks karny wykonawczy, w art. 44 § 2, przewiduje egzekucję grzywny, a w art. 45 – zastępczą formę jej wykonania w formie pracy społecznie użytecznej. Regulacja z art. 64 § 1 K.k.w. zastępczą karę pozbawienia wolności przewiduje w tych wypadkach, w których egzekucja grzywny jest nieskuteczna a skazany nie podejmie zastępczej formy jej wykonania w postaci pracy społecznie użytecznej. W tej sytuacji warunek nieuiszczenia grzywny, określony pojęciem „mimo możliwości” jest nielogiczny i wskazuje raczej na nieskuteczność egzekucji niż warunek orzeczenia zastępczej kary pozbawienia wolności.

W związku natomiast z wprowadzeniem w art. 39 pkt 9 (art. 1 pkt 12 lit. d projektu) Kodeksu karnego nowego środka karnego polegającego na opublikowaniu wizerunku sprawcy, w nowoprojektowanym Oddziale 6. Kodeksu

karnego wykonawczego, w art. 199a § 1 wprowadzono szczegółowy katalog danych osobowych, które podlegać będą przetwarzaniu. Są to: fotografia przedstawiająca twarz skazanego oraz informacje dotyczące jego imienia i nazwiska, daty i miejsca urodzenia, daty popełnienia przestępstwa, sądu, który orzekł środek karny, a także określenia czynu, za który ten środek został orzeczony.

Opublikowanie wizerunku sprawcy na stronie internetowej prowadzonej przez Ministra Sprawiedliwości lub działający na jego zlecenie podmiot, powinno nastąpić nie później niż przed upływem 30 dni od daty uprawomocnienia się wyroku i następuje na okres 6 miesięcy.

Zmiana dotycząca przepisu art. 2 ust. 1 ustawy o opłatach w sprawach karnych związana jest ze zmianą w obrębie systemu kar przewidzianych w Kodeksie karnym, polegającą na podniesieniu górnej rodzajowej granicy terminowej kary pozbawienia wolności do 25 lat, połączonej z rezygnacją z odrębnej rodzajowo kary w takim wymiarze oraz wprowadzeniem możliwości wymierzenia łącznej kary pozbawienia wolności w rozmiarze do 30 lat.

Zmiany odnoszące się do przepisów art. 25 § 1 pkt 1 i 2 oraz przepisu art. 325b Kodeksu postępowania karnego korespondują ze zmianami odnoszącymi się do przepisów części szczególnej Kodeksu karnego, prowadzącymi do modyfikacji ustawowych zagrożeń za niektóre typy czynów zabronionych, ale nie są ich jedynymi przyczynami.

Zgodnie z projektowanym przepisem art. 25 § 1 pkt 1 K.p.k. sprawy o zbrodnie, co do zasady, tak jak obecnie będą rozpoznawane przez sąd okręgowy. Równocześnie z zakresu właściwości rzeczowej sądu okręgowego zostaną wyłączone sprawy o przestępstwa zaliczone przez projektowane przepisy do kategorii zbrodni, określone w art. 280 § 1 (podstawowy typ zbrodni rozboju) oraz art. 289 § 4 K.k. (typ kwalifikowany przestępstwa zaboru cudzego pojazdu mechanicznego).

Projekt proponuje rozszerzenie zakresu właściwości sądu okręgowego w sprawach o występki, określonej w przepisie art. 25 § 1 pkt 2 K.p.k., przewidując, że sąd okręgowy będzie właściwy także w sprawach o prze-

stępstwa z art. 148 § 5 (przygotowanie do zbrodni zabójstwa), art. 148a (przyjęcie zlecenia zabójstwa), art. 191a § 3 (typ kwalifikowany przestępstwa znęcania się nad inną osobą – ze skutkiem w postaci targnięcia się pokrzywdzonego na własne życie), art. 253 § 1a (przygotowanie do przestępstwa handlu ludźmi), art. 258 § 1-3 (udział w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa, postać kwalifikowana tego czynu oraz założenie lub kierownictwo grupą lub związkiem o charakterze terrorystycznym), art. 265 § 1 i 2 (dwa typy przestępstwa ujawnienia tajemnicy państwowej), art. 269 (dywersja informatyczna), art. 284 § 1 i 2 w zw. z art. 294 K.k. (przywłaszczenie mienia znacznej wartości lub czyn tego rodzaju popełniony w stosunku do dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury), art. 286 § 1 w zw. z art. 294 K.k. (doprowadzenie do niekorzystnego rozporządzenia mieniem znacznej wartości lub czyn tego rodzaju popełniony w stosunku do dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury), art. 287 § 1 w zw. z art. 294 K.k. (oszustwo komputerowe w stosunku do mienia znacznej wartości lub czyn tego rodzaju popełniony w stosunku do dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury), art. 296 § 3 (nadużycie zaufania w obrocie gospodarczym, którego skutkiem jest szkoda majątkowa w wielkich rozmiarach) oraz art. 299 K.k. (przestępstwo tzw. prania brudnych pieniędzy).

Równocześnie z katalogu czynów wymienionych w tym przepisie usunięto czyny określone w art. 156 § 3, art. 163 § 3 i 4, art. 165 § 4, art. 173 K.k., z uwagi na uchylenie tych przepisów, a także w art. 153 § 2, art. 166 § 1, art. 173 § 3, oraz art. 252 § 1 i 2 K.k., w związku z dokonaniem przez projekt przekwalifikowaniem tych czynów do kategorii zbrodni, które pozostają we właściwości rzeczowej sądu okręgowego z mocy przepisu art. 25 § 1 pkt 1 K.p.k.

Przewidywane przez projekt poszerzenie właściwości rzeczowej sądu okręgowego zostało poprzedzone wnikliwą analizą obecnego rozwiązania, uwzględniającą uwarunkowania o charakterze prakseologicznym przemawiające za zmianami w tym zakresie. Celowość objęcia pierwszoinstancyjną właściwością tej rangi sądu także spraw o występki powyżej wskazane wynika z przyjętego założenia, iż sprawy w których występują najbardziej skomplikowane stany

faktyczne oraz prawne, wymagające pogłębionej wiedzy prawniczej wspartej istotnym doświadczeniem życiowym i orzecznictwem, powinny być rozstrzygane przez sędziów sądów okręgowych, dysponujących – co do zasady – znacznie bogatszym bagażem takiego doświadczenia i wiedzy niż sędziowie sądów rejonowych. Obecna sytuacja, w której wiele spośród najbardziej skomplikowanych spraw karnych jest rozstrzyganych w sądach rejonowych przez sędziów o niewielkim stażu orzecznictwem, a nawet niejednokrotnie przez asesorów, skutkuje niekorzystnymi procesowo konsekwencjami, zarówno związanymi z podwyższonym niebezpieczeństwem błędnego rozstrzygnięcia sprawy, jak i z wydłużaniem się czasu trwania postępowania, i to zarówno z uwagi na niedostateczną jego sprawność przed sądem pierwszej instancji, jak i konieczność ponowienia postępowania w określonym zakresie w wyniku kasacyjnej interwencji sądu odwoławczego.

Z podobnych względów jak wyżej omówione, mających na celu doprowadzenie do usprawnienia postępowania przygotowawczego w najbardziej skomplikowanych rodzajach spraw, projekt dokonuje zmiany przepisu art. 325b K.p.k., wskazującego rodzaje spraw w których postępowanie to prowadzone jest w formie dochodzenia.

Zmiany dotyczące przepisów art. 434 § 3 oraz art. 540a pkt 1 K.p.k. są następstwem projektowanego wprowadzenia przepisu art. 60a K.k. i związanego z tym uchylecia art. 60 § 3-5 K.k.

Zmiana dotycząca przepisów art. 39 § 1 i 2 oraz art. 40 § 3 K.k.s. wynika z konieczności uniknięcia istniejącej na gruncie obowiązującego stanu prawnego sytuacji swoistego uprzywilejowania tych sprawców, którzy popełnili przestępstwo i przestępstwo skarbowe, a do których znajdują zastosowanie przepisy Kodeksu karnego skarbowego dotyczące kary łącznej.

Zmiany określone w art. 6 pkt 6, art. 7, art. 8, art. 11, art. 12 oraz art. 13 projektu mają charakter dostosowawczy, stanowiąc konsekwencje przewidzianego przez projekt zastąpienia pojęcia (znamienia) „ciężki uszczerbek na zdrowiu” pojęciem (znamieniem) „ciężkie uszkodzenie ciała lub ciężki rozstrój zdrowia”. Również taki charakter mają zmiany przewidziane w art. 14 pkt 1, art. 15 oraz art. 16 projektu, będąc w dwóch pierwszych wypadkach wynikiem

przewidzianej w projekcie rezygnacji z odrębnej rodzajowo kary 25 lat pozbawienia wolności, zaś w trzecim wypadku zmiany stosownych przepisów Kodeksu karnego.

Przepis przewidziany w art. 17 projektu ma wykluczyć wątpliwości interpretacyjne dotyczące stosowania projektowanego art. 242 § 2 i 3 K.k.

W projekcie przyjęto, że ustawa nowelizująca wchodzi w życie po upływie 3 miesięcy od dnia ogłoszenia. Wyjątkiem są przepisy dotyczące utworzenia Funduszu Pomocy Ofiarom Przestępstw oraz uchylecia dotychczasowych uregulowań w tym zakresie, które weszłyby w życie po upływie 6 miesięcy od dnia ogłoszenia ustawy. Okres ten jest niezbędny dla utworzenia struktur Funduszu pozwalających na jego sprawne funkcjonowanie.

OCENA SKUTKÓW REGULACJI

1. Podmioty, na które będzie oddziaływała ustawa

Projektowana ustawa z uwagi na to, że powinna w znaczącym stopniu przyczynić się do efektywizacji zwalczania zarówno najpoważniejszych, jak i najbardziej dokuczliwych społecznie przestępstw, i w konsekwencji podniesienia stopnia ochrony udzielanej dobrom prawnym oraz znaczącego wzrostu poczucia bezpieczeństwa obywateli będzie oddziaływać na każdego, przebywającego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. Osoby, które popełnią przestępstwo po wejściu w życie niniejszej ustawy, będą podlegały surowszym zasadom odpowiedzialności karnej. Ustawa będzie oddziaływała też na sędziów, prokuratorów, funkcjonariuszy Policji i organów uprawnionych do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, którzy będą stosowali znowelizowane przepisy Kodeksu karnego i innych ustaw.

2. Wyniki przeprowadzonych konsultacji społecznych

Projekt ustawy został poddany konsultacjom z Sądem Najwyższym, Krajową Radą Sądownictwa, Naczelną Radą Adwokacką, Krajową Radą Radców Prawnych oraz sądami apelacyjnymi i okręgowymi, a także prokuratorami apelacyjnymi i okręgowymi.

W ramach konsultacji projekt ustawy został również przekazany do zaopiniowania Stowarzyszeniu Prokuratorów Rzeczypospolitej Polskiej, Związkowi Zawodowemu Pracowników Prokuratury Rzeczypospolitej Polskiej, Stowarzyszeniu Sędziów Polskich „Iustitia”, Komitetowi Ochrony Praw Dziecka, Towarzystwu Przyjaciół Dzieci, Towarzystwu „Nasz Dom”, Stowarzyszeniu „Pro Familia”, Fundacji Dzieci Niczych oraz Rzecznikowi Praw Dziecka.

Ponadto, projekt ustawy został zaopiniowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego działającą przy Ministrze Sprawiedliwości.

W przedstawionej opinii Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego nie odniosła się do większości projektowanych zmian uznając je za celowe i prawidłowo ujęte, natomiast przedstawiła uwagi odnośnie do tych rozwiązań projektowanej nowelizacji, które, zdaniem Komisji, budzą wątpliwości.

Szereg uwag zawartych w opinii Komisji uwzględniono, w szczególności:

- zawężono projektowany zakres przestępstwa ciągłego poprzez posłużenie się w opisie jego istoty pojęciem takiej samej „trwałej” sposobności, jako jednej z alternatywnych podmiotowych przesłanek ciągłości przestępstwa,
- skorygowano brzmienie projektowanego art. 41b K.k. poprzez m. in. zastąpienie wyrażenia „może obejmować obowiązek” wyrażeniem „może być połączony z obowiązkiem” oraz doprecyzowano czas trwania zakazu opuszczania kraju,
- do art. 103 K.k. dodano § 3 zawierający zasadę, że przedawnienie wykonania kar i środków karnych nie biegnie w czasie wykonywania kary pozbawienia wolności, która opiera się wyłącznie na orzecznictwie Sadu Najwyższego,
- w art. 115 § 13 pkt 3 K.k. rozszerzono definicję „funkcjonariusza publicznego” o „osoby prowadzące postępowanie dyscyplinarne” co umożliwi objęcie zakresem tego pojęcia również rzeczników dyscyplinarnych oraz innych osób prowadzących postępowania wyjaśniające w organach odpowiedzialności zawodowej,
- dokonano zmiany brzmienia przepisu art. 205 K.k., polegającej na wyłączeniu z zakresu wyznaczonego jego dyspozycją wnioskowego trybu ścigania przestępstwa z art. 198 K.k. popełnionego z wykorzystaniem bezradności innej osoby.

Natomiast nie uwzględniono, w szczególności, uwagi odnoszącej się do konstrukcji przewidzianej w projekcie jako drugi, szczególny przypadek uchylenia karalności czynu polegającego na przekroczeniu granic obrony koniecznej (§ 2a).

Zdaniem Komisji istotne trudności interpretacyjne stwarzałaby kwestia wzajemnego stosunku wymienionych tutaj dwóch szczególnych w stosunku do § 2 art. 25 przepisów (§ 2a i § 3). Okoliczności przedmiotowe, mające – w myśl § 2a – stanowić przesłanki uchylenia karalności czynu popełnionego w warunkach określonych w § 2, stanowiłyby z reguły jednocześnie determinanty okoliczności podmiotowych będących przesłankami uchylenia karalności takiegoż czynu po myśli § 3.

Z taką argumentacją nie można się było zgodzić.

Właśnie dlatego, że w § 2a, przesłankami uchylenia karalności czynu określono zamknięty katalog okoliczności przedmiotowych – złagodzone kryteria przekroczenia granic obrony koniecznej, w porównaniu do sytuacji określonej w § 2.

Zatem w przypadku, o którym nowa w § 2a, niewspółmierność zastosowanego sposobu obrony – do niebezpieczeństwa zamachu musi być niższa niż rażąca, aby wobec osoby odpierającej zamach można było umorzyć postępowanie karne w oparciu o przepis art. 17 § 1 pkt 4 K.p.k.

Owe rażące przekroczenie granic obrony koniecznej z § 2a nie wpływa też niekorzystnie na ocenę zachowania sprawcy czynu, określonego w § 2, ponieważ przepis § 3 odnosi się do dwóch różnych sytuacji (różnego stopnia przekroczenia granic obrony koniecznej).

Ponadto, w zamkniętym katalogu w § 2a znalazły się tylko takie elementy, które dają pewność co do świadomości sprawcy zamachu, że narusza on tzw. mir domowy.

Nie można było przyjąć postulatu Komisji wprowadzenia do projektowanego art. 43 § 1 K.k. jednolitego czasu stosowania środków karnych – od roku do 10 (lub 15) lat.

Wprowadzenie do Kodeksu karnego wyższej niż obecnie obowiązująca dolnej granicy wymiaru środka karnego – zakazu wstępu na imprezy masowe zostało bowiem podyktowane obowiązującą wyższą niż jeden rok dolną granicą wymiaru tego środka (2 lata) w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych. Wprowadzona do projektu nowelizacji Kodeksu karnego

granica 3, nie zaś 2 lat wynika zaś stąd, że środek karny z ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych orzekany jest przy wykroczeniach, a więc przy czynach o niższej społecznej szkodliwości niż przestępstwa.

Nie uwzględniono uwagi Komisji w zakresie art. 203 oraz art. 204 § 4 K.k. W tym zakresie Komisja, co do zasady, opowiedziała się za utrzymaniem, w zakresie konstrukcji typów czynów, w których przedmiotem ochrony jest wolność od nacisków skłaniających do uprawiania prostytucji, dotychczasowego stanu prawnego. Jednak działanie polegające na zwabianiu lub uprowadzeniu osoby w celu uprawiania prostytucji za granicą, wbrew zapatrywaniu Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego nie stanowi formy przestępstwa sutenerstwa albo stręczycielstwa z art. 204 K.k., lecz kwalifikowaną postać przestępstwa zmuszania do prostytucji, o którym mowa w art. 203 K.k. Jako postać kwalifikowana musi zatem podlegać surowszej odpowiedzialności niż w typie podstawowym. Dlatego też przepis ten przeniesiono do art. 203 K.k. oznaczając go wyższą sankcją niż sankcja określona w typie podstawowym.

Nie uznano za trafny proponowanego przez Komisję dostosowania określenia czynności sprawczej w art. 254a § 1 K.k. do użytego w art. 254 § 1 K.k.

W art. 254a określono bowiem typ czynu zabronionego skierowany przeciwko porządkowi publicznemu ale też przeciwko ubocznemu dobru chronionemu jakim jest bezpieczeństwo imprez masowych, podczas, gdy w art. 254 określono przestępstwo skierowane wyłącznie przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu.

Owa kumulacja dóbr chronionych prawem w art. 254a spowodowała nie tylko uzasadnione racjami kryminalno-politycznymi podwyższenie sankcji karnej w porównaniu do sankcji karnej w art. 254, ale też podwyższenie standardów ochrony naruszonych dóbr poprzez rezygnację ze znamienia przymiotnikowego „czynny” dla określenia udziału osoby w działaniach grupy osób, „której uczestnicy dopuszczają się przemocy wobec osoby lub gwałtownego zamachu na mienie”.

Dla bytu tego przestępstwa, jak słusznie podnosi Komisja, wystarczy bierne uczestnictwo osoby „w działaniach grupy osób”. Od sprawcy wymagana jest jednak świadomość charakteru działań podejmowanych przez grupę osób, oczywiście w związku z imprezą masową. Projektodawca, na gruncie dotychczasowych doświadczeń organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości z zachowaniami tzw. pseudokibiców (choć doświadczenie to można odnieść nie tylko do masowych imprez sportowych) wyszedł bowiem z założenia, że każdy uczestnik imprezy masowej powinien unikać miejsc i sytuacji, w których dochodzi do przemocy wobec osoby lub do gwałtownego zamachu na mienie. Jeżeli zaś ich nie unika to staje się współodpowiedzialny za skutek działania grupy osób nawet gdyby sam nie brał w tych działaniach czynnego udziału.

Postawiony osobie biorącej udział w działaniach grupy osób w związku z imprezą masową wymóg oceny miejsca i sytuacji pod kątem zachowań grupy osób dotyczy także oceny stopnia agresji tych osób i skutków, które agresja ta może wywołać w sferze zdrowia i życia ludzkiego. Stąd typy kwalifikowane przestępstw z art. 254 i 254a K.k.

W opiniach o projektowanej ustawie przedstawionych przez Sąd Najwyższy oraz Krajową Radę Sądownictwa wskazywano na szereg trafnych rozwiązań, dotyczących przykładowo:

- rozszerzenia zakresu sytuacji, w których nieletni ponoszą odpowiedzialność z Kodeksu karnego (projektowany art. 10 § 2 K.k.),
- rezygnacji z instytucji ciągu przestępstw (art. 91 K.k.) i powrotu do sprawdzonego w praktyce, jak argumentowano, pojęcia przestępstwa ciągłego, wypracowanego na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r.,
- wprowadzenia przepisu o zleceniu popełnienia przestępstwa, ponieważ, jak podnoszono, wagi tego rodzaju zachowania nie oddaje obecne traktowanie go jako podżegania,
- wprowadzenia klauzuli niekaralności w art. 25 § 3 K.k.,

- wprowadzenia kary terminowej od 1 miesiąca do 25 lat, bo daje to, zdaniem opiniujących, większe możliwości indywidualizowania wymierzonej kary,
- wprowadzenia postulowanych już od dawna zmian w instytucji tzw. małego świadka koronnego,
- wprowadzenia pojęcia kradzieży kieszonkowej, gdyż, jak podnoszono, jest to rozwiązanie od dawna oczekiwane przez praktykę, przyczyniające się z pewnością do jasności stanu prawnego w tym zakresie,
- powrotu przy przestępstwach przeciwko mieniu do znamienia „mienie ruchome”, sprawdzonego w wieloletniej praktyce. Zdaniem opiniujących obecne sformułowanie „rzecz ruchoma” jest bardzo niejasne i sprawia trudności w praktyce,
- powrotu w art. 156 K.k. i w szeregu innych przepisach do dawnych określeń „uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia”. Odnośnie do tej zmiany podnoszono, że wprowadzone w 1997 r. pojęcie „uszczerbku na zdrowiu” spowodowało tylko zamieszanie w praktyce sądowej i wśród medyków sądowych,
- wprowadzenia typów przestępstw proponowanych w art. 172a i 172b K.k., które uznano za bardzo potrzebne, ponieważ w obecnym stanie prawnym są trudności z kwalifikowaniem tego rodzaju społecznie szkodliwych zachowań,
- wprowadzenia nowego typu oszustwa w art. 286a K.k., które Sąd Najwyższy uznał za praktycznie bardzo potrzebne, ponieważ klasyczne oszustwo z zamiarem bezpośrednim kierunkowym nie obejmuje takich sytuacji, które charakteryzują się wysokim stopniem karygodności i praktyka życia gospodarczego dowodzi, że istnieje pilna potrzeba wprowadzenia takiego uregulowania.

Szereg uwag zgłoszonych przez oba te podmioty uwzględniono.

Przykładowo, uwzględniono uwagę odnoszącą się do proponowanej zmiany w art. 177 § 1 K.k. Wejście w życie tej zmiany powodowałoby

konieczność uznawania za przestępstwo zdarzenia polegającego na spowodowaniu w ruchu drogowym lekkiego uszkodzenia ciała. Uznano, że obowiązujące uregulowanie sprawdziło się w praktyce i nie należy go zmieniać.

W pozostałym zakresie uwagi nie zostały uwzględnione, ze względu na podnoszoną wyżej argumentację odnoszącą się do poszczególnych proponowanych rozwiązań.

Z największym odzewem, oprócz uwag przedstawionych przez Sąd Najwyższy oraz Krajową Radę Sądownictwa, projekt spotkał się ze strony Sądów i Prokuratur.

Wśród najczęściej zgłaszanych uwag, zastrzeżeń i postulatów nie uwzględniono następujących:

- postulatu stosowania wobec nieletnich sprawców przestępstw, o ile zajdzie taka potrzeba, surowszych środków, gdyż określone w projekcie środki są wystarczające,
- zastrzeżenia co do obligatoryjności publikacji wizerunku sprawcy wypadku komunikacyjnego prowadzącego pojazd mechaniczny w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, bo obligatoryjne opublikowanie wizerunku sprawcy wypadku z art. 178a § 1 K.k. wpisane jest w potrzebę dodatkowego napiętnowania takiego sprawcy i uwarunkowane względami prewencji ogólnej,
- uwagi o nieuzasadnionej rezygnacji z instytucji ciągu przestępstw z art. 56a w związku z uchylanym art. 91 K.k., ponieważ zaproponowana w projekcie zmiana uregulowania dotyczącego problematyki wieloczynowego – w rozumieniu ontologicznym – zachowania sprawcy, uzasadniającego prawne traktowanie czynów przez niego popełnionych jako jednego czynu, koresponduje z rezygnacją z zawartego w obowiązujących przepisach Kodeksu karnego rozróżnienia na konstrukcję tzw. czynu ciągłego, zawartą w art. 12 K.k. oraz instytucję tzw. ciągu przestępstw, przewidzianą w art. 91 K.k., a która spotkała się z krytyką doktryny i judykatury,

- postulatu zastąpienia w projektowanym art. 60a § 1 K.k. – obligatoryjności nadzwyczajnego złagodzenia kary jej fakultatywnością, z uwagi na potrzebę dostatecznego zachęcenia sprawcy do ujawnienia wobec organu powołanego do ścigania przestępstw wszystkich, dotychczas nieznanymi temu organowi, istotnych informacji dotyczących tych osób oraz okoliczności popełnienia czynu zabronionego,
- postulatu wprowadzenia definicji „kradzieży szczególnie zuchwałej”, gdyż w odróżnieniu od częściej występującej w praktyce „kradzieży kieszonkowej”, której definicja zawarta jest w art. 115 § 12a K.k., świadomie pozostawiono pojęcie kradzieży szczególnie zuchwałej do wypełnienia treścią w drodze późniejszej praktyki orzeczniczej,
- uwagi o zbyt surowej sankcji w stosunku do kradzieży kieszonkowej. Przestępstwa kradzieży kieszonkowej stanowią bowiem prawdziwą plagę i są bardzo dotkliwe dla społeczeństwa. W związku z tym ustawodawca winien adekwatnie reagować na tego typu naruszenia prawa.

Wiele zgłoszonych przez Sądy i Prokuratury uwag uwzględniono, na przykład uwagę kwestionującą celowość powrotu do przestępstwa drogowego, w sytuacji spowodowania wyłącznie lekkich uszkodzeń ciała (poniżej 7 dni).

3. Wpływ ustawy na rynek pracy, konkurencyjność gospodarki i rozwój regionalny

Projektowana ustawa nie wpływa bezpośrednio na konkurencyjność wewnętrzną i zewnętrzną gospodarki, sytuację na rynku pracy oraz rozwój regionalny.

Natomiast pośrednio, poprzez ograniczenie zjawisk patologicznych w życiu społecznym, w szczególności korupcji oraz przestępczości skierowanej przeciwko dobrom prawnym o kardynalnym znaczeniu (życie i zdrowie człowieka), projektowane zmiany przepisów Kodeksu karnego powinny wpłynąć na wzrost zaufania obywateli do państwa jako gwaranta i orga-

nizatora ładu instytucjonalnego i życia zbiorowego społeczeństwa, jak również wpływać stymulująco na rozwój gospodarczy.

4. Wpływ ustawy na sektor finansów publicznych

Wejście w życie projektowanej ustawy nowelizującej nie będzie wiązało się z wydatkami z budżetu państwa na obsługę Funduszu Pomocy Ofiarom Przestępstw, gdyż wydatki związane z potrzebą zatrudnienia osoby do obsługi finansowo-administracyjnej Funduszu nie wystąpią, wobec przyjęcia rozwiązania polegającego na powierzeniu tych czynności osobie która obecnie wykonuje je w odniesieniu do Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej. Wszelkie ewentualne koszty związane z uruchomieniem Funduszu będą ograniczone, gdyż z chwilą jego utworzenia ulegnie samorozwiązaniu Fundacja Pomocy Ofiarom Przestępstw, której środki finansowe oraz majątek zostaną przekazane Funduszowi.

Fundusz będzie działał w formie funduszu celowego stanowiącego wyodrębniony rachunek bankowy, którego dysponentem będzie Minister Sprawiedliwości. Przy założeniu, że obsługa finansowo-administracyjna zostanie powierzona innemu pracownikowi, jego utworzenie spowoduje skutki finansowe związane jedynie z utworzeniem dodatkowego etatu do obsługi Funduszu w Ministerstwie Sprawiedliwości (koszt utworzenia jednego stanowiska członka korpusu służby cywilnej wynosi 8 000 zł, zaś wynagrodzenie zasadnicze wraz z pochodnymi wynosi 4 308 zł).

Równocześnie przewidywane w projekcie zaostrenie grzywny powinno skutkować zwiększeniem wpływów z tego tytułu do budżetu państwa. Jednak skala tego zjawiska jest niemożliwa do bliższego oszacowania.

5. Zainteresowanie pracami nad projektem ustawy

Projekt niniejszej ustawy został udostępniony w Biuletynie Informacji Publicznej z chwilą prze

kazania tego projektu do uzgodnień z członkami Rady Ministrów. Nie zostały wniesione zgłoszenia zainteresowania tym projektem w trybie ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingowej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. Nr 169, poz. 1414).

6. Zgodność z prawem Unii Europejskiej

Przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty zakresem prawa Unii Europejskiej.